

Espoolaisten asunnottomien kokemuksia kodittomuudestaan

Kotiranta, Hanna & Pajula, Tiina

2009 Otaniemi

Kotiranta, H. & Pajula, T.

Espoolaisten asunnottomien kokemuksia kodittomuudestaan

Vuosi 2009

Sivumäärä 64

Tutkimuksen aihe on espoolaisten asunnottomien kokemukset kodittomuudesta. Tarkoituksena on selvittää, mitä asunnottomuus on asunnottoman ihmisen näkökulmasta sekä asunnottomien omia näkemyksiä asunnottomien palveluista ja niiden kehittamisestä Espoossa. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu asunnottomuudesta, kodittomuudesta, syrjäytymisestä ja asiakkuudesta. Teoreettisessa viitekehyksessä on eritelty espoolaista asunnottomuutta ja sen ratkaisuyrityksiä sekä syrjäytymisen ja marginalisaation ulottuvuuksia.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka toteutettiin vuosina 2008 - 2009. Tiedonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Haastattelut tehtiin Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa Espoossa syksyllä 2008. Kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä espoolaisia vailla vakinaista asuntoa olevia ihmisiä. Haastateltavia oli yhteensä seitsemän. Haastatteluissa on kolme teemaa, jotka ovat Kodittomuus, Kokemus asiakkuudesta ja palveluista sekä Tulevaisuus. Litteroidusta haastatteluaineistosta tehtiin sisällönanalyysi.

Tutkittavat kokivat kodittomuuden erittäin ikäväksi asiaksi, suorastaan kärsimykseksi. Kodittomuus koettiin passivoivaksi ja elämäntahdon vieväksi, mutta osa tutkittavista kuitenkin tyytyi tilanteeseensa. Päivä kerrallaan -asenne oli tärkeä voimavara ja se auttoi sopeutumisessa. Asunnottomien arki oli yksipuolista ja heidän mahdollisuutensa ovat vähäiset. Monen elämään liittyi vahvasti päihteiden käyttö tai raittiuden tavoitteleminen, pitkäaikaistyöttömyys, köyhyys sekä maksuhäiriöt ja velat.

Asiakkuus koettiin toisinaan nolona ja moni koki olevansa leimaantunut sen vuoksi, että asui asumisyksikössä. Osa toivoi, että heidät kohdattaisiin yksilöinä ja että heidän positiiviseen kehitykseensä kiinnitettäisiin huomiota menneisyyden tekojen sijaan. Palvelu Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa koettiin pääasiassa hyvänä. Tutkittavat olivat kiitollisia paikasta ja hyvästä kohtelusta asumisyksikössä. Asumisyksiköiden palveluihin tyydyttiin, mutta kehityskohteiksi nostettiin yksityisyyden ja aktiviteetin puute sekä tiloihin ja viihtyvyyteen liittyvät puutteet.

Asunnon saamisen vaikeus oli esillä kaikissa haastatteluissa. Asuntoa toivottiin, mutta kaikilla ei ollut kiirettä sen hankinnan suhteen. Osa kuitenkin koki elämäntilanteensa asunnottomana sietämättömäksi. Tutkittavilla ei juuri ollut konkreettisia suunnitelmia tulevaisuutensa varalle. He kuitenkin kokivat voivansa vaikuttaa elämäänsä omilla valinnoillaan.

Ehdotamme, että asunnottomien yleisimmin käyttämät palvelut keskitettäisiin asumisyksikköön, koska moniulotteisista ongelmista kärsiville asunnottomille ihmisille on tärkeää, että heillä on luottamukselliset välit heidän asioitaan hoitaviin henkilöihin. Sosiaalialalla tulisi kohdata jokainen ihminen huolimatta hänen teoistaan tai taustastaan. Asumisyksiköjä tulisi kehittää viihtyisämmiksi. Oma lukollinen huone edesauttaisi turvallisuuden ja yksityisyyden tunnetta. On tärkeää tarjota vaihtoehtona asumisyksikkö erikseen päihteitä käyttäville ja raittiutta tavoitteleville. Asumisyksiköissä tulisi pyrkiä aktivoimaan ja kannustamaan asiakkaita omatoimisuuteen.

Asiasanat: Asunnottomuus, kodittomuus, syrjäytyminen ja asiakkuus

Kotiranta, H. & Pajula, T.

Experiences of homelessness in Espoo

Year	2009	Pages	64
------	------	-------	----

The subject of this thesis is experiences of homelessness in Espoo. The aim is to find out what homelessness feels like and what do homeless people think about the services for the homeless and what they think should be done. The theoretical part of the study consists of homelessness, marginalisation and clientship. The homelessness in Espoo and efforts to solve it as well as the dimensions of marginalisation and social exclusion have been presented in the theoretical part.

This thesis is a qualitative research which was carried out in 2008-2009. The method for gathering information is theme interviewing. The interviews took place at Olarinluoma shelter and Vainölä-koti in Espoo in autumn 2008. All the interviewees were living in Espoo without a permanent apartment at the time of the interviews. There were seven interviewees altogether. The interviews follow three themes which are Homelessness, The experience of being a client and using services and Future. The material was analysed later on.

The interviewees felt that homelessness is very unfortunate, even miserable. They felt that homelessness passivizes and takes away the will to live. However, some of the interviewees seemed to be satisfied with their current situation. One day at a time -attitude was a great resource and helped to adjust. The everyday lives of the homeless were monotonous and their chances were few. Substance abuse, pursuit of sobriety, long-term unemployment, poverty and debts were part of these people's lives.

The clientship was sometimes experienced embarrassing and many of the interviewees felt they were stigmatised for living in a communal housing service. Some of them wished to be confronted as human beings and that their improvement was taken in to consideration instead of past behaviour. The service in Olarinluoma shelter and Vainölä-koti was mainly considered good. The interviewees were grateful for a vacancy and appreciated good treatment. The housing conditions were satisfying but the lack of privacy and activity were mentioned as targets for developing as well as the issues concerning the likeability and premises.

The difficulty of receiving an apartment emerged in all interviews. All interviewees wished for an apartment but not everybody seemed to rush it. However, some felt miserable in their current life situation and thought it was unbearable. The interviewees didn't really have concrete plans for their future. They still felt they have a good chance to guide their lives with their own choices.

We suggest that the most common services used by the homeless would be concentrated in one housing service unit because it's very important for them to have a trustworthy relationship with the staff that works with them. Everyone in social services should reflect oneself and confront people as humans and not judge them based on their past deeds. The likeability of housing units should be improved. A private personal room with a lock would enhance the feeling of privacy and security. It is also important to offer an option for those who use alcohol and those who try to avoid it. The work for the homeless people should pay attention to activate and courage these people to function as independently as possible.

Key words: Homelessness, marginalisation and clientship

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tausta	2
	2.1 Yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen tausta.....	2
	2.2 Työn rajalla hankkeen rooli opinnäytetyössämme	2
3	Syrjäytyminen ja hyvinvointi.....	3
	3.1 Syrjäytymisen määrittelyä.....	4
	3.2 Kasautunutta huono-osaisuutta.....	5
	3.3 Syrjäytymisen leimaavuus	6
	3.4 Sosiaalityön tehtävä	7
	3.5 Asunnottomuus – äärimmäistä syrjäytymistä	8
4	Katsaus suomalaisen asunnottomuuden historiaan.....	9
5	Asunnottomuus	12
	5.1 Asunnottomuuden määrittelyä.....	12
	5.1.1 Vaikeasti asutettava.....	13
	5.1.2 Pitkäaikaisasunnoton	14
	5.2 Asunnottomuus ja kodittomuus.....	14
	5.3 Asunnottomien määrän tilastoiminen.....	15
	5.4 Asunnottomuus Espoossa.....	16
	5.5 Espoolaisen asunnottomuuden ratkaisuyritykset	16
	5.6 Asunnottomien espoolaisten yöpymispaikat ja tilastoidut erityispiirteet.....	18
	5.7 Asunnottomuuden syyt yhteiskunnan rakenteista yksilön elämään	21
6	Asiakkuus ja kokemus kodittomuudesta	22
	6.1 Asiakkaan subjektius.....	22
	6.2 Uneliaan iltapäivän miehet.....	24
	6.3 Kertomuksia naisten kodittomuudesta	25
	6.4 Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta.....	26
7	Haastattelupaikat	27
	7.1 Olarinluoman vastaanottokoti	27
	7.2 Väinölä-koti	27
8	Tutkimusmenetelmän kuvaus	28
	8.1 Laadullinen tutkimus	28
	8.2 Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä	28
	8.3 Teemahaastattelu ja tutkimuskysymykset.....	29
9	Opinnäytetyön toteuttamisvaiheen ja kohdejoukon kuvaus.....	29
10	Opinnäytetyön tulokset	31
	10.1 Kodittomuus	32

10.1.1	Kodittomana oleminen	32
10.1.2	Kodittomana eläminen	33
10.2	Kokemus asiakkuudesta ja palveluista	37
10.2.1	Tyytyväisyys	37
10.2.2	Tyytymättömyys	38
10.2.3	Muut palvelut.....	39
10.3	Tulevaisuus.....	43
10.3.1	Suunnitelmat	44
10.3.2	Voimavarat	44
10.3.3	Toiveet	45
11	Tulosten tulkinta	47
11.1	Kokemus kodittomuudesta	47
11.1.1	Kodittomuus on järkyttävää	48
11.1.2	Joka kodin asuntomarkkinat?.....	49
11.1.3	Asunnottoman arki - päivästä toiseen	50
11.2	Kokemus asiakkuudesta ja palveluista	51
11.2.1	Olarinluoman vastaanottokodin kehittäminen asiakasnäkökulmasta... 52	
11.2.2	Väinölä-kodin kehittäminen asiakasnäkökulmasta.....	52
11.2.3	Muut palvelut ja niiden kehittäminen	53
11.3	Tulevaisuus.....	54
11.3.1	Aika pysähtyy.....	55
11.3.2	Oma kämpä - elämän peruskivistö	55
12	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	56
13	Yhteenveto ja kiitokset	58
	Lähteet	61
	Kuvioluettelo	64
	Taulukkoluettelo	64
	Liite 1: Haastattelurunko.....	65

1 Johdanto

Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen laadullinen tutkimus, jonka aiheena on selvittää espoolaisten asunnottomien kokemuksia kodittomuudestaan. Tarkoituksenamme on selvittää, mitä asunnottomuus on asunnottoman ihmisen näkökulmasta sekä asunnottomien omia näkemyksiä asunnottomien palveluista ja niiden kehittämisestä Espoossa. Haluamme tuoda asunnottomien ihmisten äänen kuuluviin, koska he ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat haastateltavien kokemukset kodittomuudesta ja asiakkuudesta sekä heidän näkemyksensä tulevaisuudestaan. Haastateltavien asunnottomien mielipiteet palveluista ja niiden kehittämisestä olivat myös tutkimuksen keskeinen osa-alue. Tämän opinnäytetyön tulokset ovat tarkoitettu Espoon asunnottomille suunnattujen palveluiden kehittämisen tueksi. Tulokset ovat seitsemän espoolaisen asunnottoman ihmisen ainutlaatuisia kokemuksia eikä niitä ole tarkoitettu yleistettäväksi.

Keskeisimpiä käsitteitä työssämme on asunnottomuus, kodittomuus, syrjäytyminen ja asiakkuus. Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on teemahaastattelu ja analyysimenetelmänä sisällönanalyysi litteroidusta haastatteluaineistosta. Haastatteluissa oli neljä teemaa, jotka tulosten käsittelyvaiheessa tiivistyivät kolmeen. Teemat ovat Kodittomuus, Kokemus asiakkuudesta ja palveluista sekä Tulevaisuus.

Ohjaavana periaatteenamme on, että ihminen on kokonaisuus ja hän saa tulla kuulluksi siinä elämäntilanteessaan, missä hän on. Asunnottomuus ei määrittele koko yksilöä vaan on osa hänen sen hetkistä elämäntilannettaan. Granfelt (1998) tutki asunnottomien naisten kertomuksia kodittomuudesta. Granfeltin haastatteleminen asunnottomien naisten kertomuksista oli käynyt ilmi, että naiset olivat panostaneet haastatteluihin auttaakseen tutkijaa ja heille kokemus hyödyksi olemisesta oli tärkeää. Granfeltin haastateltava voi haastattelun avulla jäsentää omia ajatuksia sekä kokea henkistä hyvän olon tunnetta. (Granfelt 1998, 31,38.) Toivomme samanlaista vaikutusta omille haastateltavillemme. Perttula (2005) totesi, että tajunnallisen toiminnan kannalta ihminen ei ymmärrä mitään siitä todellisuudesta, joka ei sisälly hänen elämäntilanteeseensa (Perttula 2005, 116 - 119). Toisin sanoen emme voi ymmärtää asunnottoman ihmisen kokemusta, koska emme ole itse kokeneet kodittomuutta. Tämän vuoksi vähintään, mitä voimme tehdä, on kuulla toisen ihmisen todellinen kokemus.

2 Opinnäytetyön tausta

2.1 Yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen tausta

Asuntonministeri Jan Vapaavuori asetti 21.5.2007 "Neljän viisaan" työryhmän pohtimaan sopivia ratkaisuja ja toimia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Vapaavuorelle luovutettiin Neljän viisaan aikaansaama raportti "Nimi ovela" 17.10.2007, jolloin myös vuotuista Asunnottomien yötä sekä YK:n julistamaa köyhyyden ja syrjäytymisen vastaista päivää vietetään. Työryhmä esittää raportissaan 23 toimenpide-ehdotusta pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2011 mennessä sekä sen poistamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Toimenpide-ehdotukset ovat kattavia ja ehdotuksia onkin tutkimuksen ja tilastoinnin määrärahoittamisesta ja asumisneuvojen käyttöönotosta sekä kaikille nuorille tarkoitettujen asuntojen rakentamisesta aina etsivän työn yksikön rahoittamiseen. ("Nimi ovela" 2007.)

Nimi ovela -raportissa tähdätään asunnottomuuden puolittamisen kautta asunnottomuuden poistamiseen. Raportissa peräänkuulutetaan asennemuutosta yhteiskunnassa ja alleviivataan, että jokaisella ihmisellä on oikeus nimeen ovela, omaan asuntoon ja omaan yksityisyyteen. Palveluissa on syvällä ajatus siitä, että asiakkaalle on tarjottava ensin hoito ja sitten vasta asunto, tulisi Neljän viisaan mukaan muuttaa ymmärrykseksi asunnosta elämän perustarpeena, jonka täyttyessä on vasta mahdollista muiden ongelmien ratkominen. ("Nimi ovela" 2007.) Tämä osoittaa aiheen yhteiskunnallisen ajankohtaisuuden. Asunnottomuusongelman ratkaisemisessa on ilmeisesti käynnissä ajattelutavan murros. Poliitikassa asunnonsaannin merkitys on viimeaikoina ollut korostuneena, mutta ymmärretäänkö asunnottomuusongelman moniulotteisuutta riittävästi?

Oletamme, että hyvään elämään kuuluu asunto. Näin ollen asunnottomuus järkyttäisi yksilön elämänlaatua. Mielestämme on tärkeä selvittää, millainen näkemys asunnottomilla ihmisillä on elämäntilanteensa parantamisesta. Onko asunnon saanti ensiaskel parempaan elämään ja millaiseen tukeen on tarve asunnon saannin jälkeen? Mielestämme on ensisijaisen tärkeää kysyä asunnottomilta itseltään heidän kokemuksiaan asunnottomuudesta ja pohjata auttamistyön kehittämistä myös heidän omiin näkemyksiinsä. Asunnottomat ihmiset ovat kodittomuusteeman asiantuntijoita omasta näkökulmastaan.

2.2 Työn rajalla hankkeen rooli opinnäytetyössämme

Työn rajalla -hankkeessa työskennellään yhdessä Espoon Järjestökadun toimijoiden kanssa. Useat Järjestökadun asiakkaista elävät yhteiskunnan marginaaleissa. Syrjäytyminen ja esimerkiksi mielenterveys-, päihde- tai sosiaaliset ongelmat voivat joissakin tapauksissa

johtaa asunnottomuuteen. Asunnottomuusteema on läsnä Järjestökadulla, sillä sen toimijat ovat mukana Asunnottomien yö Espoossa -tapahtuman vuotuisessa järjestämisessä. Kohdatessamme Järjestökadun toimijoita saimme idean lähteä tekemään haastattelututkimusta asunnottomuudesta. Lopullinen sysäys opinnäytetyömme aloitukselle tuli, kun Espoon kaupungin mielenterveys- ja päihdepalveluista ilmaistiin kiinnostus työtä kohtaan. Opinnäytetyön tuloksia tullaan hyödyntämään ainakin Espoon kaupungin mielenterveys- ja päihdepalvelujen ja muiden espoolaisten toimijoiden asunnottomille suunnattuja palveluja kehitettäessä. Näitä palveluja ovat muiden muassa Olarinluoman vastaanottokoti (Espoon kaupunki) ja Väinölä-koti (Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys).

Työn rajalla -hankkeen keskeisenä teemana on voimaantuminen. Voimaantuminen viittaa ihmisen sisäiseen prosessiin, joka ilmenee voiman tunteena, itseluottamuksen ja elämänhallinnan kasvuna. Voimaantumisessa keskeinen ajatus on se, että se lähtee ihmisestä itsestään. Valtaistuminen tarkoittaa kriittisen tietoisuuden saamista omasta tilanteesta sekä kasvavaa kykyä toimia tähän tietoisuuteen perustuen. Valtaistavassa lähestymistavassa korostuu asiakkaan subjektiuden ja elämänhallinnan tukeminen. (Juujärvi 2007.) Vaikka opinnäytetyömme tarkoitus on tuottaa tuloksia auttamistyön kehittämisen pohjaksi, uskomme voivamme toteuttaa valtaistamisen periaatteita arvostamalla ihmisen omaa kokemusta ja subjektiutta.

3 Syrjäytyminen ja hyvinvointi

Yhteiskunnassa on aina ollut niitä ihmisiä, joiden on katsottu pudonneen yhteiskunnan reunamille tai jääneen kokonaan sen ulkopuolelle. Näistä ihmisistä on käytetty erilaisia nimityksiä kuten köyhät, laitapuolen kulkijat, epänormaalit tai syrjäytyneet. Syrjäytynyt tuo sanana mieleen yksinäisen, köyhän työelämästä ja sosiaalisesta verkostosta ulosjääneen ihmisen. Onko hän edes ihminen? Vai määrittääkö hänen asemansa yhteiskunnassa hänen ihmisarvoansa? Puhutaan köyhistä, huono-osaisista ja syrjäytyneistä, vaikka he ovat ennen kaikkea ihmisiä. Nämä ihmiset saavat harvoin itse kertoa, keitä ovat ja miten he elämänsä kokevat.

Kuinka on mahdollista, että hyvinvointivaltiossa voi elää ihmisiä, joilla ei ole työtä, kunnollista toimeentuloa eikä välttämättä edes omaa kotia? Jokisen ja Saariston (2006, 115) mukaan hyvinvointivaltio huolehtii kansalaisten sosiaalisista olosuhteista. Tämä sisältää päivähoiton järjestämisen, asumisen, terveyden edistämisen, koulutuksen tarjonnan, työttömyyden torjunnan, tulojen uudelleen jaon, infrastruktuurista huolehtimisen sekä suojelun ja järjestyksen. Hyvinvointivaltiosta käydyssä keskustelussa on tultu siihen tulokseen, että koska sosiaaliset ongelmat ovat yhteiskunnallisesti tuotettuja, on ne myös ratkaistava yhteisesti. (Jokinen & Saaristo 2006, 115.) Hyvinvointivaltion tehtävä vaikuttaa

edellä mainitun perusteella lähes mahdottomalta. Talouden kukoistuksen kauden jälkeen on taas tehty muun muassa sosiaali- ja terveyssektorilla huomattavia leikkauksia, jotka kohdistuvat jälleen kerran tavalliseen ihmiseen; lapsiin, vanhuksiin ja huono-osaisiin.

Syrjäytyneillä ihmisillä on usein puutteita monella elämän osa-alueella. Syrjäytymistä tulisikin tarkastella suhteessa siihen, mikä tuottaa ihmiselle hyvinvointia. Erik Allardtin jaottelun mukaan hyvinvointi koostuu kohtuullisesta elintasosta (having), sosiaalisista suhteista (loving) ja mahdollisuudesta toteuttaa itseään (being) (Jokinen & Saaristo 2006, 134). Eli syrjäytyminen tarkoittaisi heikkoja sosiaalisia suhteita, huonoa toimeentulotasoa sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien puutetta. Usein on niin, että puutteesta yhdellä hyvinvoinnin osa-alueella seuraa vajavaisuutta myös toisella sektorilla. Työttömyydestä johtuvista toimeentulovaikeuksista seuraa esimerkiksi vaikeuksia ihmissuhteissa. Yhtä lailla köyhyys rajoittaa mahdollisuuksia toteuttaa itseä. Voidaan siis kuvitella syrjäytymisen olevan kasautunutta huono-osaisuutta. Yhdestä ongelmasta seuraa toinen.

3.1 Syrjäytymisen määrittelyä

Yleisesti ottaen syrjäytyminen määritellään ranskalaisvaikutteisen keskustelun pohjalta yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi. Syrjäytymisen voidaan siis sanoa merkitsevän yksilön heikkoa integraatiota yhteiskuntaan. Syrjäytymistä tarkastellaan yleensä yhteiskunnan näkökulmasta, mikä näkyy puhuttaessa sosiaalisesta osallisuudesta tai sosiaalisesta integraatiosta syrjäytymisen vastakohtana. Side, joka yhdistää yksilöä yhteiskuntaan, nähdään siteenä yhteiskunnalliseen normaalisuuteen, jolloin syrjäytyminen voidaan määritellä yhteiskunnallisesta normaalisuudesta syrjään joutumiseksi. (Raunio. 2006, 9 - 12)

Syrjäytyminen on prosessi. Se ei ole staattinen tila tai yksilön ominaisuus, vaikka käsitteenä se herättää usein vahvoja mielikuvia juurikin ihmisen ominaisuuksista. Syrjäytyneisyyteen liittyy usein köyhyyttä, merkittävien resurssien puutetta ja sosiaalisia ongelmia.

Syrjäytymisestä puhuttaessa voidaan usein havaita me - toiset-asetelma sekä kahtiajako normaaliin ja epänormaaliin. Käytettävät käsitteet ovat poissulkevia ja erottelevia.

Syrjäytymisen rinnalla voidaan puhua marginalisaatiosta, joka kuvaa enemmänkin tiettyyn tilanteeseen liittyvää paikkaa, jossa ihminen on. Helne (2002, 22 - 23) puhuu marginalisaatioon ja eksklusioon liittyvästä spatialisaatiosta eli paikantamisesta.

Syrjäytyneet sijoitetaan sosiaalisessa symbolisessa maailmassa yhteiskunnan sisäpiiriin ulkopuolelle niin, että ulossuljetut ovat kauimpana keskustasta. (Helne 2002, 21 - 23.)

Marginaalissa oleminen merkitsee erilaisuutta vallitsevaan nähden, eikä sillä viitata huonommuuteen tai vajavaisuuteen. Kaiken kaikkiaan syrjäytyminen herättää hyvin negatiivisia tunteita terminä. Ehkäpä juuri tämän vuoksi yhteiskunnan asettamat

vaatimukset ja kirjoittamattomat säännöt aiheuttavat niin paljon paineita. Normaalisuuteen liittyvät esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja työn teko. Oletetaan, että ihmiset käyvät töissä ja tapaavat muita ihmisiä. Jos yksilö valitseekin vaikkapa yksinäisen elämän, hänet todennäköisesti leimataan erakoksi, epäsosiaalseksi tai syrjäytyneeksi. Pinnallisten ihmissuhteiden yhteiskunnassa on tärkeää olla sosiaalisesti aktiivinen. Ystävien tai Facebook-kavereiden lukumäärä määrittelee omaa statusta.

Tuula Helne (2002a, ix) muistuttaa syrjäytymistä tuottavasta yhteiskunnasta. Hänen mukaansa syrjäytyneistä puhuttaessa keskitytään yleensä heidän oletettuihin luonteenpiirteisiinsä kuten passiivisuuteen, poikkeavuuteen ja avuttomuuteen. Huomio tulisi keskittää nimenomaan yhteiskuntaan, joka on puheellaan tuottanut syrjäytymistä ja tehnyt siitä sosiaalisen ongelman. (Helne 2002a, ix.) Tällainen kriittinen tarkastelu on tärkeää yhteiskunnan reunalla elävien ihmisten kannalta. Syrjäytymisestä puhutaan toisaalta juuri yhteiskunnan näkökulmasta, jolloin yksilö unohtuu. Yksilö kokee asiat omalla ainutlaatuisella tavallaan, eikä ihmistä tulisi leimata tai kategorisoida hänen statuksensa perusteella. Esimerkiksi työtöntä tai asunnotonta ihmistä ei tulisi leimata syrjäytyneeksi, koska hän ei välttämättä niin koe. Syrjäytyminen sanana voi olla itseään toteuttava ennuste.

Eisenschitz, Gough ja McCulloch (2006) katsovat myös syrjäytymisen olevan yhteiskunnan ja kapitalistisen maailman prosessien tuottamaa. He puhuvat syrjäytymisen ohella sosiaalisesta eksklusiosta eli sosiaalisesta poissulkemisesta. Heidän mukaansa sosiaalinen eksklusio ei johdu epäonnistumisesta liittyä valtavirtaan tai biologisista tai psykologisista syistä vaan on ainoastaan yhteiskunnan tuottamaa. Syrjäytetyillä yksilöillä on kuitenkin eroavaisuuksia sosiaalisissa taidoissa ja asenteissa normeihin, mutta nämäkin ovat eksklusiosta johtuvia selviytymiskeinoja. (Eisenschitz, Gough & McCulloch. 2006, 75, 125 - 126.)

3.2 Kasautunutta huono-osaisuutta

Syrjäytymisen ohella puhutaan usein huono-osaisuudesta, joka sellaisenaan tuo esille vain hyvinvoinnin puutteiden tai ongelmien moniulotteisuuden. Syrjäytyminen antaa huono-osaisuudelle dynaamisen näkökulman, ja voidaankin puhua huono-osaisuuden kasautumisesta. Olennaista olisi tunnistaa huono-osaisuutta tuottavat prosessit, joita esiintyy niin yksilöiden ja ryhmien kuin yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Yhteiskunnallisista instituutioista puhuttaessa mainitaan usein sosiaalinen syrjäytyminen. Se nähdään joutumisena integraatiota ja hyvinvointia tuottavien instituutioiden, kuten työmarkkinoiden, ulkopuolelle. Yhteiskunnallisesti painottuvassa syrjäytymiskeskustelussa oletetaan, että yhteiskunnan instituutioiden ulkopuolelle joutuminen aiheuttaa ongelmia yksilön hyvinvoinnille. Näin ollen yksilön ongelmien lievittäminen ei ole yhtä tärkeää kuin yksilön integroiminen takaisin yhteiskuntaan. (Raunio 2006, 26, 27.)

Syrjäytymistä prosessina kuvaavia tutkimuksia ei ole kovinkaan monia tehty, sillä se vaatisi pitkäaikaista seurantaa. Pohjoismaisissa tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että sosiaalista syrjäytymistä aiheuttivat taloudelliset ongelmat, huono asumistaso, työttömyys, terveysongelmat, läheisten ystävien puuttuminen, ja väkivallan tai sen uhan kokeminen. Syrjäytyneiksi katsottiin ne ihmiset, joilla oli samanaikaisesti vähintään kaksi edellä mainittua ongelmaa. (Raunio 2006, 28, 29.) Mikä yhdistää ihmisiä, joilla on näitä kyseisiä ongelmia? Miksi toinen menettää elämänhallintansa joutuessaan työttömäksi tai avioeron jälkeen ja toinen selviää siitä? Lapsuusajan kokemukset voivat mahdollisesti vaikuttaa siihen, miten myöhemmällä iällä selviytyy vastoinkäymisistä. On tutkittu, että perushoiva ja psykososiaalinen hyvinvointi liittyvät vahvasti syrjäytymisriskiin. Jos oletetaan, että lapsen perushoiva ja psykososiaalinen hyvinvointi ovat keskeisiä myöhemmällä iällä syrjäytymisprosessissa, voidaan päätellä syrjäytymisriskin kasvavan perushoivan ollessa puutteellista. (Raunio 2006, 106.)

3.3 Syrjäytymisen leimaavuus

Syrjäytymiseen liittyy usein vahva leima. Syrjäytymiseen liittyvät vallitsevat käsitykset näkyvät ihmisten puheissa ja asenteissa sekä jopa marginaaleissa elävien ihmisten omista käsityksistä. Leimautumista havaitsi myös Arja Jokinen (2004, 77 - 93) tutkiessaan asuntoloissa asuvien ihmisten näkemyksiä siitä, mitä asuntola heille merkitsee. Jokinen selittää asuntolan marginaaliasemaa sillä, että asuntola kuuluu palveluverkostoon ja on asuntomarkkinoilla viimeinen vaihtoehto. Asunnon ja asumisen perusteella kategorisointi voi olla hyvin leimaavaa. (Jokinen. 2004, 77 - 93) Läheskään kaikki eivät asu omistusasunnossa tai vuokra-asunnossa. Asumismuotoa kysyttäessä annetaan harvoin vaihtoehtoksi tukikoti, vastaanottokoti tai muu vastaava. Tämän vaihtoehdon sivuuttaminen on jo itsessään leimaavaa. Asuntola-asumista ei ikään kuin edes hyväksytä asumismuodoksi. Leimautumista tapahtuu Jokisen (2004, 77 - 93) mukaan sosiaalisissa suhteissa. Jokinen puhuu ”ahtaasta sosiaalisesta tilasta identiteettineuvotteluille”, millä hän viittaa asunnottomien ihmisten vähäiseen valtaan, kun on kyse heidän identiteettikeskustelustaan. Marginaalissa elävät ihmiset joutuvat rakentamaan identiteettiään vahvojen stereotyyppien keskellä ja taistelemaan sen puolesta. (Jokinen. 2004, 77 - 93.)

Leimautumisen ja syrjäytyneen stereotyyppisen määrittelyn seuraukset näkyvät ja kuuluvat asuntoloissa elävien ihmisten puheissa. Arja Jokisen (2004, 77 - 93) haastattelemat naiset ja miehet ilmaisivat puheissaan kokevansa, että he ovat muita ihmisiä huonompia ja alempiarvoisempia. He sijoittivat asuntolan puheissaan ”ulos”, ”reunalle” tai ”alhaalle”. He kertoivat olevansa asuntolassa ”pois normaalikansalaisten tieltä”. Asuntolasta asuvista puhuttaessa käytettiin me-muotoa ja asuntolan ulkopuolella elävistä ne toiset -muotoa.

Tarkka raja oli siis vedetty asuntolassa ja muulla tavalla asuvan ihmisen välille. Asuntolassa haastatellut ihmiset eivät kuitenkaan kokeneet olevansa aivan alimpana yhteiskunnan hierarkiassa. Vielä heitäkin alempana olivat ne, joilla ei ollut edes asuntolapaikkaa. Ne, jotka elävät kaduilla, roskiksissa ja pusikoissa. (Jokinen 2004, 77 - 93.)

3.4 Sosiaalityön tehtävä

Sosiaalityön tehtävänä on toimia yhteiskunnan keskiöstä sivuun joutuneiden ja yhteiskunnan valtavirran rajapinnalla ja samalla toimia välittäjänä näiden kahden välillä. Sosiaalityön tulee toimia myös yksilöiden ja perheiden arkielämän ja hyvinvoinnin lähtökohdasta eikä pelkästään yhteiskuntakeskeisestä lähtökohdasta. (Raunio 2006, 11.) Juhilan (2002, 11) mukaan marginaaleissa tehtävän sosiaalityön tehtäväksi on katsottu ihmisten auttaminen takaisin yhteiskunnan keskukseen ja pois reunoilta. Hyvinvointivaltion vahvistamispolitiikkaan vahvasti liitetty sosiaalityö oli alun perin viimesijainen auttamisjärjestelmä niille, jotka joutuvat ulkopuolelle. Käsitykset normaalista ja samanlaisuudesta johtavat poikkeavat yksilöt marginaaleihin. Onkin käyty keskustelua siitä, että hyvinvointivaltio ja sosiaalityö tuottavat itsessään marginalisoitumista ja tarvetta sosiaalityölle. (Juhila 2002, 11.)

Vaikeat elämänongelmat ovat sosiaalityön huomion kohteena. On myös kuitenkin huomioitava ongelmien ja näin ollen syrjäytymisen erilaiset asteet. Sosiaalityön asiakkaat voidaan jäsentää ongelmien tai syvyyden tai tarvittavien toimenpiteiden mukaan erilaisille portaille. Syrjäytyneet ihmiset on erään jäsenyyksen mukaan nimetty ongelmien tason perusteella karsiutujiksi, syrjäytymisvaarassa oleviksi, syrjäytyjiksi ja täydellisesti syrjäytyneiksi. Karsiutuneilla tuen tarve on vähäistä kun taas täydellisesti syrjäytyneet ovat täysin riippuvaisia yhteiskunnan tuesta. Sosiaalityön tavoitteet ovat tämän jaottelun mukaan taloudellisten ja sosiaalisten voimavarojen puutteiden kompensoiminen, asiakkaan kasvattaminen ja ohjaaminen elämään oikealla tavalla, asiakkaan tunnistaminen ja moniongelmaisuuden huomioiminen, tai täydellisen huolenpidon tarjoaminen ja syrjäytyneiden varastointi. (Raunio 2006, 32 - 33.) Ihmisten jaottelu heidän ongelmiansa tason perusteella edellä mainitulla tavalla tuntuu kovin kylmältä. Elämänhallinnan ongelmista kärsivä ihminen esitetään avuttomana sosiaalityön kohteena ja hänet pyritään lokeroimaan. Jaottelun mukaan täydellisesti syrjäytynyt yhteiskunnan elätti pyritään "varastoimaan" eli lakaisemaan pois näkyvistä ikään kuin mitään muuta ei olisi enää tehtävissä. Eikö tavoite tällaisen ihmisen kanssa tehtävässä työssä olisi auttaa hänet seuraavalle portaalille, jossa vielä on toivoa?

Kenenkään ei uskota pyrkineen syrjäytyneeksi, joten sosiaalityöllä pyritään auttamaan ihminen takaisin yhteiskunnan täysvaltaiseksi jäseneksi. Ongelmien sijasta huomio tulisi kiinnittää yksilön voimavaroihin ja vahvuuksiin ja näin edesauttaa voimaantumista.

Voimavarakeskeinen työ näyttäisikin toteutuvan niiden ihmisten kohdalla, jotka eivät ole vaikeasti syrjäytyneitä, mutta yhteiskunnan tuesta täydellisesti riippuvaisten ihmisten kohdalla ongelmakeskeisyys on näkyvämpää. (Raunio 2006, 44, 48.) Syrjäytyminen nähdään yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutena ennen kaikkea työstä syrjäytymisenä. Työllistyminen nähdään tällöin tärkeimpänä yksittäisenä syrjäytymistä vähentävänä tekijänä yhteiskuntapolitiikassa.

3.5 Asunnottomuus – äärimmäistä syrjäytymistä

Syrjäytyminen on prosessi ja syrjäytyneisyyteen johtaa usein huono-osaisuuden kasautuminen. Työpaikan menettäminen ei vielä tee ihmisestä syrjäytynyttä, mutta saattaa nostaa syrjäytymisen riskiä. Jos ihminen menettää työpaikan lisäksi läheiset ihmissuhteensa, toimeentulonsa ja itsetuntonsa voidaan puhua vakavasta syrjäytymisuhasta. Huono-osaistumisen ja syrjäytymisen prosesseihin yhdistyneet yksilö- ja yhteisötason ongelmat ilmenevät äärimuodoissaan alkoholismina, mielenterveydenhäiriöinä, rikollisuutena sekä asunnottomuutena (Hietaniemi 2001, 9). Äärimmäisessä tapauksessa esimerkiksi toimeentulo-ongelmat, heikot sosiaaliset suhteet sekä päihteidenkäyttö voivat johtaa jopa asunnon menettämiseen. Tuntuu uskomattomalta, mutta näin on käynyt tuhansille suomalaisille.

Asunnottomuus on yksi suurimmista epäkohdista ja vääryyksistä yhteiskunnassamme. Kuten jo edellä mainittiin, on asunnottomuus äärimmäistä syrjäytymistä yhteiskunnasta, eikä sitä pitäisi olla olemassakaan hyvinvointivaltion vastuun mukaan. Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Olejniczak (2008, 141) puhuvat ulkona tai ensisuoissa elävien asunnottomien pienestä marginaalisesta joukosta, joka joutuu usein päätöksiä tehtäessä ulkopuoliseksi, ja pohtivat näiden ihmisten elämäntilanteeseen johtaneita seikkoja. Suomessa on valloillaan selektiivinen asuntopolitiikka, jossa kohteena ovat heikoimmassa asemassa olevat erityisryhmät. Asuinoloja pyrittiin parantamaan esimerkiksi aravarakentamisella alkaen vuonna 1949 sekä kuntien omilla avustujärjestelmillä. Nyt aktiivinen asuntopolitiikka on vaimentunut ja kunnalliset tuet ovat jääneet pois. Asuntojen hinnat ovat nousseet ja edullisista vuokra-asunnoista on suuri pula etenkin pääkaupunkiseudulla. Asunnottomat ovat sekä pienituloisen että erityistarpeessa oleva ryhmä, joiden tarpeita voidaan hoitaa selektiivisellä asuntopolitiikalla. Tästä esimerkkinä on valtion investointiavustus, jolla tuetaan erityisryhmien asuntojen rakentamista. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141 - 143.)

Asunnottomuus johtuu asuntojen puutteen ja kalliiden hintojen lisäksi myös muuttoliikkeestä ja työpolitiikasta. Yksilön omien valintojen osuutta ei tietenkään voi vähätellä. Teollistumisen vaikutuksesta asunnottomuuteen on myös keskusteltu sen aiheuttaman muuttoliikkeen vuoksi. Ihmiset muuttivat maalta kaupunkeihin työn perässä, jolloin asuntojen kysyntä kasvoi tarjontaa nopeammin. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 143.) Voi siis sanoa, että

yhteiskunnan kehityksen mennessä eteenpäin ja hyvinvoinnin kasvaessa tietyillä väestöryhmillä, saivat toiset kokea kehityksen ja menestyksen käänköpuolen.

1950-luvulla asunnottomia oli Suomessa 100 000, ja aihe herättikin keskustelua sosiaalisena ongelmana. Asunnottomuus hävisi keskustelusta, kunnes lamavuodet ja kasvanut syrjäytyminen nostivat sen jälleen ajankohtaiseksi. Lamavuosina 1990-luvulla ei asunnottomien määrä kuitenkaan kasvanut merkittävästi eikä se sitä vastoin vähentynyt talouden nousukausina. Nyt asunnottomuuden poistaminen on asetettu asuntoministerin toimesta kansalliseksi tavoitteeksi, mutta samanaikaisesti supistetaan resursseja ja kuntien tehtävä huolehtia asuntomarkkinoista vaikeutuu. Asuntojen kuntotasolle annetaan lisäksi suuria vaatimuksia, jotka kohottavat asuntojen hintaa. Eräs asiakastyytyväisyyskysely osoitti sen, että moni tyytyisi hyvin vaatimattomiin oloihin, jos se alentaisi asunnon vuokraa. Vaatimaton asunto lienee monen mielestä kuitenkin parempi kuin ei asuntoa ollenkaan, kuten toteavat myös Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Olejniczak. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 144 - 145.)

4 Katsaus suomalaisen asunnottomuuden historiaan

Juntto (1990) kirjoittaa tutkimuksessaan, että Suomessa sekä asuntopoliittiset instituutiot että asuntopoliittiset ongelmat ovat pysyneet samankaltaisina reilusti yli sata vuotta. Kuluttajan heikko asema asuntomarkkinoilla, omistusasuntopainotteisuus asuntotuotannossa ja korkeat asumiskustannukset ovat olleet suomalaisen asumispolitiikan piirteinä jo 1850-luvulla lähtien. Uudistuksien toteuttamiseen saattaa usein kulua kymmeniäkin vuosia, mikä näkyy erityisesti monia poliittisia sektoreita, kuntia, kuntalaisia ja talouselämää koskevassa asuntopolitiikassa. (Juntto 1990, 19, 22.)

Sodan jälkeisen Suomen asuntopolitiikan raamit muodostuivat Asuntotuotantokomitean ja asuntorakennustoiminnan organisoimiskomitean suppeista mietinnöistä, jotka perustuivat Väestöliiton ja Vuokralaisten keskusliiton ehdotukseen perustaa pysyvä, asuntopolitiikkaa ohjaava elin Asuntorakennustuotannon valtuuskunta Arava. Alkuperäisessä ehdotuksessa Aravan tarkoituksena oli suunnitella ja valvoa asuntopolitiikkaa ja asuntotuotantoa. Komiteoiden mukaan sosiaalinen asuntotuotanto merkitsi sitä, että pystyttiin tuottamaan vaatimukset täyttäviä asuntoja, jolloin asuntojen laatutaso oli yhteiskunnan valvonnan keskiössä. Vuonna 1948 säädettiin laki asuntotuotannon verohuojennuksista ja seuraavana vuonna perustettiin tilapäinen Asuntotuotantoneuvottelukunta Arava. Laajoissa eduskuntakäsittelyissä Aravan tehtävistä poistettiin asuntopoliittisten yleissuunnitelmien ja asunnontarvelaskelmien teko, jolloin sen tehtäväksi jäi enää valtion asuntolainojen jakaminen. (Juntto 1990, 204 - 207.)

1950-luvulla kaikesta valtion asuntolainoituksesta (Arava) omistusasuntoja oli jopa 70 - 80 prosenttia. Valtion tuki kohdistui siis omistusasuntoihin, mikä vaikutti ratkaisevasti suomalaiseen asuntokantaan. Syitä ratkaisuun lähtee omistusasuntolinjalle on monia, vaikka onkin epäselvää oliko kyse tietoisesta ratkaisusta vai ikään kuin ajautumisesta. Aravalainoitus oli tarkoitettu erityisesti kaupunkeihin, vaikka kaupungeissa juuri vuokra-asunnoista oli pulaa. Arava-asuntoja jaettiin alkuvuosina suhteiden avulla. Hyvätuloiselle kaupungissa asuvalle väestölle tarjottiin vaihtoehtoksi Arava-omistusasuntoja ja samaan aikaan suuri maalta kaupunkiin muuttava väestö kärsi vuokra-asuntopulasta ja vähävaraisemmalla väestöllä ei ollut mahdollisuutta selviytyä Arava-asuntojen korkeista asumiskustannuksista. (Juntto 1990, 208 - 210.)

Puutteellisia asumisololoja, asunnottomuutta ja ahtaasti asumista on ollut Suomessa kautta historian (Paulus 1993, 11, 15). Pauluksen mukaan suomalainen asunnottomuus on noussut ajankohtaiseksi yhteiskunnallisten kriisien kuten sotien seurauksena. Talvisodan jälkeen oli löydettävä ripeitä ratkaisuja sodan vuoksi kotinsa menettäneille ihmisille, jotta kansakunnan yhtenäisyys kyettiin säilyttämään. Talvi- ja jatkosotien aiheuttamien asutuskriisien ratkaisuksi säädettiin Suomen eduskunnassa lakeja, joista 1945 säädetty maanhankintalaki osoittautui merkittävimmäksi. Maanhankintalain tuloksena lähes kaikki maansaantiin halukkaat siirtolaiset oli asutettu vuoteen 1948 mennessä ja vuoteen 1956 mennessä Suomeen oli perustettu jo 100 000 uutta pientilaa, joihin siirtolaisia oli asutettu. Kaikki eivät kuitenkaan saaneet osaansa tästä valtiollisesta asutustoiminnasta vaan sen ulkopuolelle jäivät ainakin perheettömät rintamamiehet. Useat pienemmistä asutustiloista myös osoittautuivat elinkelvottomiksi ja monet niistä autoituivat melko nopeasti. (Paulus 1993, 78 - 79, 85 - 104.)

Kaupunkien ja muiden kasvukeskusten asunnottomuus jäi silloisessa talonpoikaisessa Suomessa maaseudun asutustilojen varjoon. Pahan asutuskriisi oli kuitenkin Helsingissä. Sodan pommitusten sortamat noin 2000 asuntoa yhdistettynä sodan vuoksi lakanneeseen asuntotuotantoon sekä ihmisten massoitaiseen muuttoliikkeeseen maaseudulta kaupunkiin olivat omiaan aiheuttamaan pahan asutuskriisin. (Paulus 1993, 96.) Helsinkiin muutti heti sodan jälkeen vuosina 1946 - 1950 noin 24 000 ihmistä ja 1950-luvulla jo yli 68 000 ihmistä. Ihmisiä sijoittui asumaan niin siirtolapuutarhamökkeihin kuin jopa pommisuojiin ja kanaloihinkin. Kaikki tilapäismajoitukseksi kelpaavat paikat hyödynnettiin. Helsinkiin luotiin pakkotoimin 10 000 asuntoa. Keinoja olivat pakkoalivuokraus ja loma-asuntojen pakollinen käyttöönotto. Tämä pakkokeinoilla toteutettu asuntosäätely alkoi loppua 1948. Asuntosäätelyn loputtua alkoi asuntohäätöjen kausi, jolloin omistajat hääsivät tiloihinsa asutettuja ihmisiä. (Pulma 1999, 164 - 165.)

Teollistuvassa Suomessa rakennemuutoksen aikaan pidettiin niin valtion kuin kaupunkienkin asuntopolitiikan keskiössä perheellisten ihmisten asunnonsaantia. Perheettömät asutettiin

tilapäismajoituksiin ja sodan jälkeisen asuntokriisin aikana tutuiksi tullessiin tilapäisiin yhteismajoituksiin. Rakennustyöläisistä moni eli ilman asuntoa ja osa heistä asui kokonaan ulkona. Moni rakennustyöläinen oli maalta muuttanut yksinäinen mies, ja heistä osa syrjäytyi sekä yhteiskunnasta että työelämästäkin. Syrjäytymiseen liittyi usein mielenterveys- ja päihdeongelmia. Tätä vuosien 1965:n ja 1975:n välistä aikaa, jolloin kaupungistuminen nopeimmillaan, kutsutaan suuren muuton ajaksi. (Paulus 1993, 111.) 1960-luvulla Helsinkiin muutti 38 000 ihmistä ja asuntojen kysyntää lisäsi omalta osaltaan suurien ikäluokkien aikuistuminen sekä lisääntyneet avioerot. 1970-luvulla ihmisiä alkoi purkaantua Helsingistä joukoittain Espooseen ja Vantaalle rakennettuihin lähiöihin. (Pulma 1999, 164.) Rakennemuutos talonpoikaisesta teollistuvaan Suomeen toi asunnottomuuden maaseudulta lähinnä kaupunkien ongelmaksi. (Paulus 1993, 111).

Kaupungeissa, kuten Helsingissä ja Espoossa, ehti olla asunnottomuutta pitkän aikaa ennen kuin se sai huomiota julkiselta vallalta. Etenkin yksinäisten miesten ongelmana ollut asunnottomuus nousi yhteiskunnassamme puheenaiheeksi vasta 1960-luvun loppupuolella. Keskustelu ei kuitenkaan johtanut valtiollisiin toimenpiteisiin asunnottomien ihmisten auttamiseksi tai asunnottomuuden poistamiseksi vaan auttamistyö jäi kansalaisliikkeiden, uskonnollisten ja hyväntekeväisyysjärjestöjen sekä muiden vapaaehtoistoimijoiden työksi. Auttamistyö oli esimerkiksi suurimpiin kaupunkeihin erilaisten yömajojen ja asuntoloiden perustamista sekä asunnottomien puolestapuhujana toimimista. Talvella 1967 - 1968 perustettiin kaupunkien toimesta lämmitettyjä tilapäismajoituksia, jotta voitiin ehkäistä hökkelikylien koijissa asuvien ihmisten paleltumiskuolemia etenkin talvisin. Tästä ajasta Pauluksen mukaan juontaa juurensa valtiollisellakin tasolla tehtävä tutkimus sekä keskustelu asunnottomuudesta. Pauluksen mukaan 1960-luvun lopun huomioista saivat myös alkunsa uudistukset päihdehuollon toimissa. (Paulus 1993, 114 - 115.)

Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa 1960 - 70-luvuilla alettiin kiinnittää huomiota asunnottomuuteen. Sosiaalihallinnon asettamissa työryhmissä ja toimikunnissa pohdittiin ratkaisuja asunnottomuusongelmaan. Samalla julkisen vallan suhtautuminen asunnottomuutta sekä päihdeongelmia kohtaan oli hitaasti muuttumassa rankaisevasta suhtautumisesta kuntoutusnäkökulmaan. Kuntoutusnäkökulma näkyi myös 1980-luvulla asetetussa päihdehuoltolain sisällössä, kun alkoholismia alettiin hoitaa sairautena. (Paulus 1993, 116.) 1980-luvulla asunnottomuus alettiin nähdä osana huono-osaisuutta (Lehtonen & Salonen 2008, 15). Asennoituminen asunnottomuutta kohtaan oli siis vähitellen muuttumassa. Asunnottomuutta kartoitettiin ja asunnottomien auttamiseksi alettiin jo kaavailla joitakin ratkaisuja.

1987 oli YK:n julistama asunnottomien vuosi (Anna meidän asua 1987). Asunnottomien vuoden ajatus lähti alun perin kehittyvien maiden slummien ongelmista, mutta YK:n rohkaisemana

asunnottomuudesta alettiin keskustella yleisesti myös Suomessa ja kansalaisliikkeiden lisäksi myös viranomaiset ja hallitus tarttuivat asunnottomuusongelmaan. Asunnottomuuden poistamiseksi alettiin Suomessa laatia ensimmäisiä valtiollisia suunnitelmia. Holkerin hallituksen ohjelmaan kirjattiin tavoitteeksi asunnottomuuden poistaminen Suomesta vuoteen 1991 mennessä. (Paulus 1993, 15 – 17.) Asunnottomuuden poistamisstrategiana oli tuolloin yleisen asuntopolitiikan tehostaminen eli aravavuokra-asuntojen lisääminen suuriin kaupunkeihin eli sinne, missä asunnottomia oli eniten sekä vapautuvien aravavuokra-asuntojen suuntaaminen asukasvalinnoilla asuntoa kipeimmin tarvitseville. Asunnottomuuden poistamisstrategiana oli myös muut niin kutsutut erityistoimenpiteet, joita olivat avustusten ja lainojen myöntäminen kunnille asunnottomien asuttamiseksi lähinnä jo olemassa olevaan asuntokantaan. (Paulus 1993, 145 – 146.) Erityistoimenpiteillä saatiinkin tavoitevuoteen mennessä asunnottomien määrä vähenemään Pauluksen mukaan muutamalla tuhannella, mutta asunnottomuuden poistaminen yhteiskunnastamme oli kuitenkin vielä kaukana (Paulus 1993, 15 – 17).

1990-luvun lamavuosina lainojen korkotason nousu johti rahamarkkinat kriisiin, jonka seurauksena myös työssäkäyvät perheet menettivät asuntojaan pankeille lainanmaksuongelmien vuoksi. Asunnottomuuteen 1990-luvulla on vaikuttanut myös terveydenhuollon painotukset, kun esimerkiksi mielenterveyspalveluissa on siirrytty laitoshoidosta avohoitoon. Avohoidon piirissä olevat mielenterveyskuntoutujat ja vammaiset tarvitsevat usein tukea myös asumiseensa ja tuetussa asumisessa onkin kysyntä ylittänyt tarjonnan, jolloin asumisongelmien vuoksi asunnottomaksi joutuminen on tullut joillekin ajankohtaiseksi. Avioeron myötä asuntonsa menettäneiden sekä itsenäistyvien nuorten asunnottomuutta on edistänyt korkeat asumiskustannukset ja pula kohtuuhintaisista asunnoista. Päihdeongelmaisten ja vankilasta vapautuvien ihmisten asema ei ole koskaan ollut asuntomarkkinoilla kovin ruusuinen ja ulkomailta muuttaneiden osuus asunnottomista on noussut maahanmuuton yleistyttyä. Tosin prosentuaalisesti verrattuna asunnottomia maahanmuuttajia on Suomessa paljon enemmän kuin asunnottomia kantaväestön edustajia. (Lehtonen & Salonen 2008, 16.)

5 Asunnottomuus

5.1 Asunnottomuuden määrittelyä

Asunnottomuutta on lähes mahdotonta määritellä yksiselitteisesti. Asunnottomuus saa eri maissa ja eri aikoina toisistaan paljonkin poikkeavia sisältöjä. Suomalaisessa asunnottomuuskeskustelussa on otettu lähtökohdaksi paikka, jossa asunnon ihminen oleilee. (Granfelt 1998, 46 – 47.) Näitä paikkoja on eritelty eri lähteissä hieman eri tavoin (vrt. ARA:n Asuntoselvitys ja Tilastokeskuksen määritelmä), mutta pääpiirteittäin niissä jaotellaan

toisistaan läheistensä luona asuvat, erityyppisissä asumisyksiköissä tai laitoksissa asuvat ja ulkona yönsä viettävät ihmiset sekä ilman asuntoa vankilasta vapautuvat vangit. Lyhykäisyydessään asunnoton voidaan mieltää vailla vakinaista asuntoa eläväksi ihmiseksi.

Suomessa käsitteellä asunnoton viitataan nykyään erityisesti oman tilan puutteeseen asunnottoman ihmisen persoonallisia piirteitä kuvaavan määrittelyn sijaan. Suomalainen asunnottomuustutkimuksen erityispiirteeksi on mielletty sen lähtökohtien rakenteellisuus. Ainakin 1990-luvulla ja ennen sitä tehty tutkimus tähtää pitkälti asunnottomuuden vähentämiseen. Perinteinen suomalainen asunnottomuustutkimus on tutkinut asunnottomuuskysymyksen taustalla olevaa politiikkaa sekä toimia asunnottomuuden vähentämiseksi tai asunnottomien auttamiseksi. (Granfelt 1998, 47.)

Yksinkertaisesti jaoteltuna asunnottomuus voidaan mieltää absoluuttiseksi tai suhteelliseksi asunnottomuudeksi. Absoluuttinen asunnottomuus on päivittäisessä kaupungin katukuvassammekin esiintyvä ilmiö, jonka kohteena olevat ihmiset ovat äärimmäisen syrjäytyneitä, ulkoisesti epäsiistejä, köyhiä ihmisiä ”kadunmiehiä”, bussipysäkillä torkkuvia tai räyhääviä viinanhajuisia miehiä tai naisia. He saattavat viettää yönsä erilaisissa ensisuojoissa, metsähökkelissä, siltojen alla tai poliisin putkassa. Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin selvästi havaittavissa katukuvastamme kuin absoluuttinen asunnottomuus. Suhteellisesti asunnottomalla henkilöllä voi olla asuntokin, mutta hän ei voi asua siellä esimerkiksi perheväkivallan tai parisuhdekriisin vuoksi tai hän voi olla vielä vanhempiensa luona asuva nuori, joka on riitautunut vanhempiensa kanssa. Suhteellisesti asunnottomia ovat myös oman asunnon puutteen vuoksi tuttaviansa tai sukulaistensa luona asuvat tai erilaisissa laitoksissa kuten hoito-, huolto- ja turvakodeissa oman asunnon puuttumisen vuoksi asuvat. (Granfelt 1998, 54 - 55)

Tilastokeskuksen asuntotilastojen määritelmän mukaan ”asunnoton on henkilö, joka asunnon puutteen vuoksi asuu ulkona, laitoksessa tai erilaisissa tilapäissuojoissa ja yömajoissa. Asunnottomaksi luetaan myös tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asustavat ja kiertelevät henkilöt. Myös sellaiset vankilasta vapautuvat, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi.” (Tilastokeskus 2006.) Toisaalla esiteltujen ARA:n Asuntoselvityksien määritelmät ovat Tilastokeskuksen määrittelyjen kaltaisia.

5.1.1 Vaikeasti asutettava

Vaikeasti asutettava on kyseenalainen ja stigmatisoiva käsite, mutta sitä käytetään henkilöistä, joiden asunnottomuuteen ei löydy palvelujärjestelmästä sopivaa apua. Pääkaupunkiseudun asunnottomuustyöryhmän määrittelyksen mukaan vaikeasti asutettavat eivät joko hae aktiivisesti asuntoa tai erilaiset ympärivuorokautista tukea tarjoavat

palveluasumisen yksiköt, tai esimerkiksi huoltokodit, ovat lähinnä asiakkaan tarvitsemaa tukea. Vaikeasti asutettavien kohdalla voidaankin todeta, että palvelujärjestelmämme ei toimi, joten järjestelmää tulee kehittää asunnottomuuden poistamistavoitteen saavuttamiseksi. (Tainio 2008, 20.)

Vuonna 2004, jolloin Pääkaupunkiseudun asunnottomuustyöryhmän määrittäminen tehtiin, pääkaupunkiseudun 4185 asunnottomasta 1806 oli vaikeasti asutettavia.

Pitkäaikaisasunnottomien keskeinen ryhmä muodostuu päihteitä, useimmiten alkoholia, runsaasti käyttävistä Tainion kuvaavia termejä lainaten ”elämäntapa-alkoholisteista” ja ”kroonikkoalkoholisteista”. (Tainio 2008, 20 - 23.) Vaikeasti asutettavien ryhmään kuuluu jatkuvaa tukea tarvitsevat henkilöt, joiden päihteiden käyttö on usein runsasta. He voivat esimerkiksi olla hoitoon tai päihteiden käytön lopettamiseen motivoitumattomia tai huumeidenkäyttäjiä, jotka jatkuvasti retkahtavat raittiuspyrkimyksistään huolimatta. (Granfelt & Hynynen 2005, 161.)

5.1.2 Pitkäaikaisasunnoton

Pitkäaikaisasunnottomien katsotaan usein olevan asunnottomien erityisryhmä, jonka kohdalla asunnottomuus on ikään kuin kroonistunut. Pitkäaikaisasunnottomat ja vaikeasti asutettavat ovat samantyyppinen ryhmä ja esimerkiksi Tainio (2008) käyttääkin tutkimuksessaan näitä molempia käsitteitä tarkoittamaan jokseenkin samaa. (Tainio 2008, 20 - 21.)

Pitkäaikaisasunnottomia ovat myös henkilöt, joiden asunnottomuus uhkaa pitkittyä johtuen joko sosiaalisista tai terveydellisistä syistä. Pitkäaikaisasunnottomiksi luetaan tyypillisesti ne henkilöt, joiden kohdalla tavanomaiset asumisratkaisut eivät toimi vaan heidän asuttamiseen tarvitaan tukipalveluja. Toinen tapa määritellä pitkäaikaisasunnoton on aika. Jos henkilö on ollut asunnottomana useita kertoja viimeisen kolmen vuoden aikana tai jos henkilö on ollut asunnoton yhtäjaksoisesti vuoden, hänet luetaan tällöin pitkäaikaisasunnottomaksi. (ARA 2009, 2)

5.2 Asunnottomuus ja kodittomuus

Suomessa käytetään lähes aina asunnottomuus-käsitettä kodittomuus-käsitteen sijasta. Kodittomuudella tarkoitetaan usein asunnottomuutta laajempaa, kokemusta, joka liittyy yksilön subjektiiviseen hyvinvointiin. Kodittomuus -käsite on Granfeltin (1998) mukaan teoreettisempi, kokemuksellisempi ja yleisempi kuin asunnottomuus, joka viittaa yksilön konkreettiseen olosuhteeseen. Kodittomuuden on katsottu soveltuvan hyvin laadulliseen, ihmisten kokemuksia ja annettuja merkityksiä painottamaan tutkimukseen, koska se on

käsitteenä monimerkityksellisempi sekä siihen voidaan liittää tunne merkityksiä. (Granfelt 1998, 47 – 48.)

Koti herättää jo käsitteenä paljon mielikuvia. Asuntoon verrattuna koti on asuntoa henkisempi paikka. Asunnolla on hintansa ja se voidaan rakentaa, omistaa, vuokrata tai kalustaa. Koti voidaan taas perustaa tai luoda, koti tarvitsee kuitenkin olemassa ololleen mielikuvan ja merkityksen. Kotiin muodostuu suhde henkilökohtaisesti ja sitä ei voi antaa tai myydä kenellekään valmiina. Koti on myös metafora hyvästä elämästä ja turvallisuudesta. Jollekin koti voi kokemuksellisesti olla pelkkä huonekalu esimerkiksi paikassa, jossa asuu ja jota ei muuten kodikseen tunnustaisi. Granfeltin mukaan kodittomuus voidaan ymmärtää kolmelle ulottuvuudelle asettuvaksi ilmiöksi, johon liittyy asuminen, suhteet ja sisäinen maailma. Hän kuvaa kodittomuutta tilannesidonnaisena kokemuksena, joka ei ole henkilön varsinainen sellainen ominaisuus, minkä kautta henkilö voitaisiin luokitella. (Granfelt 1998, 45, 47 – 48, 103 – 104.)

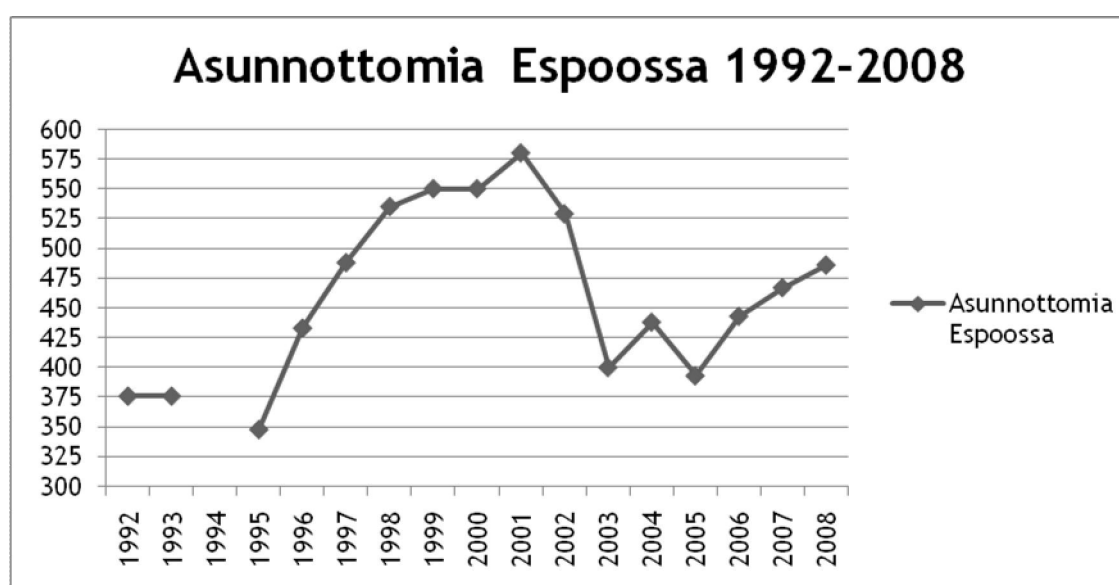
5.3 Asunnottomien määrän tilastoiminen

Asunnottomien määrän tilastoiminen on haasteellista ja tilastot perustuvatkin pitkälti arvioihin. Eri toimijoiden kuten kuntien sosiaalitoimen ja kiinteistöviraston sekä järjestöjen arviot voivat poiketa toisistaan paljoltikin. Joinakin vuosina myös arvioinnin kriteerit saattavat joiltain osin muuttua. Asunnottomien määrää kunnissa on selvitetty 1980-luvulta asti ensin Asuntohallitukselle ja sittemmin sen seuraajalle Valtion asuntorahasto ARA:lle. (Sunikka, Seppälä, Granfelt 2007, 12.)

ARA pyytää kunnilta vuosittain vastaukset Asuntomarkkinaselvitykseen, jossa kysytään muun muassa asunnottomien kuntalaisten lukumääriä. Espoossa Espoon Kiinteistöpalvelukeskuksen johtajan Hannu Papinahon mukaan Espoossa viimeisen kymmenen vuoden asunnottomuustilastot ovat jokseenkin vertailukelpoisia keskenään. Papinahon mukaan 1990-luvun tiedot perustuvat enemmän arvioihin, koska sosiaalitoimi ei ollut tuolloin halukas selvittämään asunnottomien määrää riittävän tarkasti Kiinteistöpalvelukeskuksen kanssa. Valtion asuntorahasto ARA:n kyselyissä suositellaan täyttämään kyselystä ainakin asunnottomia koskevat kohdat yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa päällekkäisyyksien välttämiseksi ja mahdollisimman todenmukaisen määrän selville saamiseksi (ARA 2006). ARA:n tilastoissa asunnottomuustiedot perustuvat vuosittain yleensä loppusyksyllä tehtävään poikkileikkaukseen ja näin asunnottomuustilastoihin päättyy tieto sen hetkisestä asunnottomien määrästä. Asunnottomuustilastot antavat kuitenkin hyvin suuntaa asunnottomien kuntalaisten määrästä. (Papinaho 2009; Sunikka, Seppälä, Granfelt 2007, 12)

5.4 Asunnottomuus Espoossa

Asunnottomia kuntalaisia on jaoteltu ARA:n asuntoselvityksissä eri ryhmiin esimerkiksi heidän yöpymispaikkojen ja sukupuolen perusteella. Tilastoissa esitetään myös määrät sellaisista asunnottomista perheistä, jotka asunnon puutteen vuoksi asuvat erillään tai tilapäismajoituksessa. Vuodesta 2001 lähtien asunnottomuustilastoissa on eritelty asunnottomien maahanmuuttajien määrät. Oheisessa diagrammissa (kuvio 1) on esitetty asunnottomien espoolaisten määrän kehitys vuosilta 1992 - 2008. Tiedot perustuvat ARA:n asuntomarkkinaselvityksissä esitettyihin lukuihin. Diagrammista puuttuu asunnottomien määrät vuosilta 1993 ja 1994.

Kuvio 1: Asunnottomia Espoossa 1992 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)

5.5 Espoolaisen asunnottomuuden ratkaisuyritykset

1990-luvun puolesta välistä lähtien tarkasteltuna asunnottomia espoolaisia on asutettu kaupungin vuokra-asuntoihin (sittemmin Espoonkruunu Oy), Y-säätiön asuntoihin sekä seurakuntien ja Diakoniasäätiön tukiasuntoihin. ARA:n Asuntomarkkinaselvityksiin kirjattujen tietojen mukaan 1990-luvun puolessa välissä Espoon kaupunki ei ole panostanut riittävästi tukiasuntotoimintaan ja asumispalveluihin. 1997 laaditun asuntomarkkinaselvityksen mukaan kaupungin asuntojen hakijamäärät ovat lisääntyneet tuntuvasti, mutta kunnan jakamien asuntojen määrät taas laskeneet merkittävästi. Ongelmana selvityksen mukaan vuonna 1998 taas nähdään lisääntyneet päihdeongelmat erityisesti naisten ja nuorten keskuudessa ja kunnan asunnottomuuden vähentämiseksi tarkoitettujen erityisratkaisujen sekä tukiasuntojen puute. Vuosien 1999-2001 selvityksissä mainitaan samoja piirteitä asunnottomuuden

vähentämisen haasteena kuin edellä on mainittu. Niiden lisäksi kerrotaan, että Espoon Diakoniasäätiön tukiasunnoissa asuvia on asutettu kaupungin vuokra-asuntoihin, jolloin Diakoniasäätiön tukiasunnoista on vapautunut tilaa uusille. Asunnottomuuslukuja pitää entisellään myös kasvava kuntalaisten määrä, jolloin uusia asunnottomia tulee jo asutettujen tilalle. (ARA Valtion asuntorahasto 1995, 4; em. 1996, 4; em. 1997, 5; em. 1998, 6; em. 1999, 5; em. 2000, 4; em. 2001, 5.)

Espoossa 1990-luvun puolen välin asunnottomuuden olemassa olon syy liittyy Papinahon (1996) selvityksen mukaan juuri tukiasuntojen riittämättömyyteen, yksinäisten asunnottomien suureen määrään (pula pienistä ja kohtuuhintaisista asunnoista) sekä väkiluvun kasvamiseen (Papinaho 1996). ARA:lle laadituista asuntoselvityksistä käy myös ilmi, että useat asunnottomat eivät juuri hae vuokra-asuntoja yksityisiltä vuokranantajilta tai sitten joidenkin asunnottomien maksuhäiriömerkinnät heidän luottotiedoissaan ovat olleet esteenä asunnon vuokraamisessa yksityiseltä vuokranantajalta. Vuoden 2001 selvityksen mukaan maahanmuuttajat haluavat mielellään muuttaa niille alueille, joissa asuu muita maahanmuuttajia ja osa onkin kieltäytynyt muualta tarjotuista asunnoista. Vuodesta 2001 tehdyn selvityksen mukaan maahanmuuttajat sekä asunnon saaneet asunnottomat tarvitsevat asumiseensa tukea ja ohjausta. (ARA Valtion asuntorahasto 1995, 4; em. 1996, 4; em. 1997, 5; em. 1998, 6; em. 1999, 5; em. 2000, 4; em. 2001, 5.)

Merkittävimpiä asunnottomille asuntoja vuokraavia tahoja ovat yhä 2000-luvulla Espoonkruunu Oy ja Y-säätiö sekä tukiasuntojaan vuokraava Espoon Diakoniasäätiö. 2000-luvulla pieniä kohtuuhintaisia asuntoja on tullut lisää asuntomarkkinoille. Vuonna 2002 Olarinluomaan on valmistunut 24 paikkainen asumisyksikkö (Olarinluoman vastaanottokodin viereen rakennetut tukiasunnot). Ongelmana nähdään se, että päihdeongelmat ovat lisääntyneet ja asuntomarkkinaselvityksen mukaan mielenterveys- tai päihdeongelmista johtuvat vuokravelat ovat yleistyneet. Samalla sosiaalitoimen toimeentulotuen myöntöperusteet vuokravelkoihin ovat kiristyneet. 2000-luvun asuntoselvityksistä voi helposti huomata kiinteistöpalvelukeskuksen ja sosiaalitoimen yhteistyön lisääntymisen. Vuoden 2002 selvityksen mukaan läheskään kaikki sosiaalitoimistossa asioivat asunnottomat eivät hae Espoonkruunu Oy:ltä asuntoa. Asunnottomuuden vähentämisen tukitoimeksi vuonna 2004 Espoossa on käynnistetty VASU-projekti, jossa asunnottomia espoolaisia on asutettu hyvällä menestyksellä tavallisiin vuokra-asuntoihin tarjoamalla heille projektin tiimoilta tiivistä tukea asumiseen. Vuoden 2005 ARA:lle laaditun selvityksen mukaan tiivis tuki asumisen alkuvaiheessa ja vuokrasopimuksella tuen vastaanottamiseen sitouttaminen on ollut hyvä keino asunnottomien asuttamisessa. (ARA Valtion asuntorahasto 2002, 5; em. 2003, 1; em. 2004, 5; em. 2005, 5.)

Vuonna 2007 Espoon kaupungin Olarinluoman vastaanottokodissa on kehitetty asiakkaiden tilannearviointia tavoitteellisempaan suuntaan ja vastaanottokodin laajennuksesta valmistellaan tarveselvitystä. Yhteistyö eri toimijoiden, kuten mielenterveys- tai päihdepalveluohjauksen ja tukiasuntotyön ohjaajien kesken on tehostettu. Selvityksistä ilmenee, että 2008 Espoonkruunu Oy:n asumisneuvojien määrää on lisätty. Vuoden 2008 asunnottomien määrää, joka on kasvanut vuodesta 2007, perustellaan muuttoliikkeellä. Vuonna 2008 Espooseen ei ole tullut yhtään uutta tukiasuntoa, mutta asunnottomia on kuitenkin asutettu vähän enemmän verrattuna edelliseen vuoteen. (ARA Valtion asuntorahasto 2006, 5; em. 2007, 4; 2008, 3.) Asunnottomuuden vähentämisessä on siis siirrytty asuntojen tarjoamisen lisäksi myös tuen tarjoamiseen.

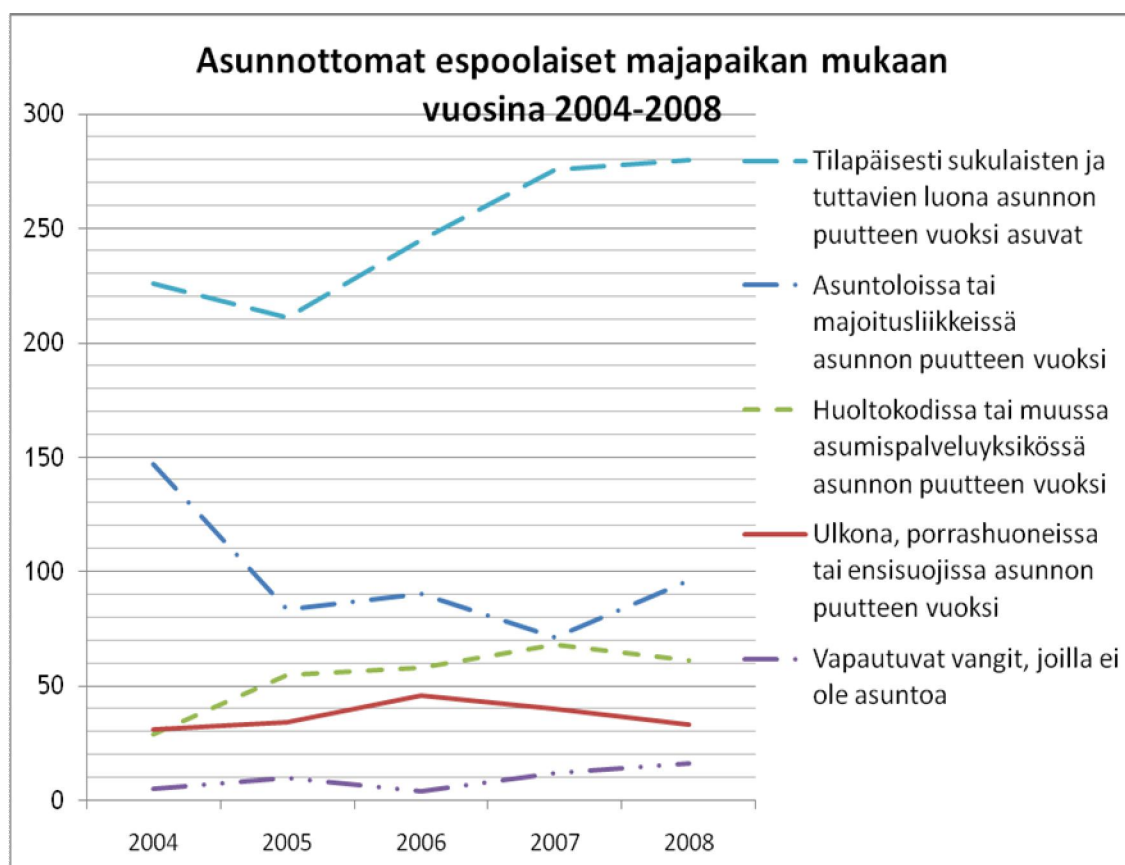
Helsingissä, jossa tilastoja tarkastellen on monikertainen määrä asunnottomia Espooseen nähden, on asuntolatoiminta aloitettu paljon Espoota aikaisemmin. Etenkin silloin, kun Espoossa ei vielä varsinaista asuntolatoimintaa tai muitakaan asunnottomien auttamiseksi järjestettäviä palveluita ollut, espoolaiset asunnottomat käyttivät helsinkiläisten asuntoloiden palveluja. Vuonna 1978 tehdyn selvityksen mukaan 200 espoolaista asunnottomaa yöpyi helsinkiläisissä yömajoissa. Espoon kaupungilla ei nykyäänkään ole varsinaisesti juuri asunnottomille suunnattuja palveluja vaan vastaavat palvelut ovat osana Espoon mielenterveys- ja päihdepalveluja. Kun Helsingissä on asunnottomien omat sosiaalipalvelut, espoolaiset asunnottomat käyttävät aikuissosiaalityön palveluja siinä missä muutkin kuntalaiset. (Tainio 2008, 7 - 9.)

Asunnottomien palvelujen kehittämisyksikkö hankkeen, joka on pääkaupunkiseudun seudullinen asunnottomien palvelujen kehittämiseen tähtäävä hanke, tähtäimessä Espoon osalta on ollut asunnottomien tilannearvioinnin tehostaminen ja kehittäminen. Olarinluoman vastaanottokotiin tulleiden asunnottomien palveluntarpeen arviointi ja sopivien palveluiden löytäminen niillekin, joille palvelujärjestelmästä ei suoraan tunnu sopivaa ratkaisua löytyvän, on ollut Espoon osalta asunnottomien palvelujen keskiössä. (Socca 2006; Socca.) Lisäksi Espoossa on pyritty lisäämään tukiasuntojen määrää (Espoon kaupunki 2006a).

5.6 Asunnottomien espoolaisten yöpymispaikat ja tilastoidut erityispiirteet

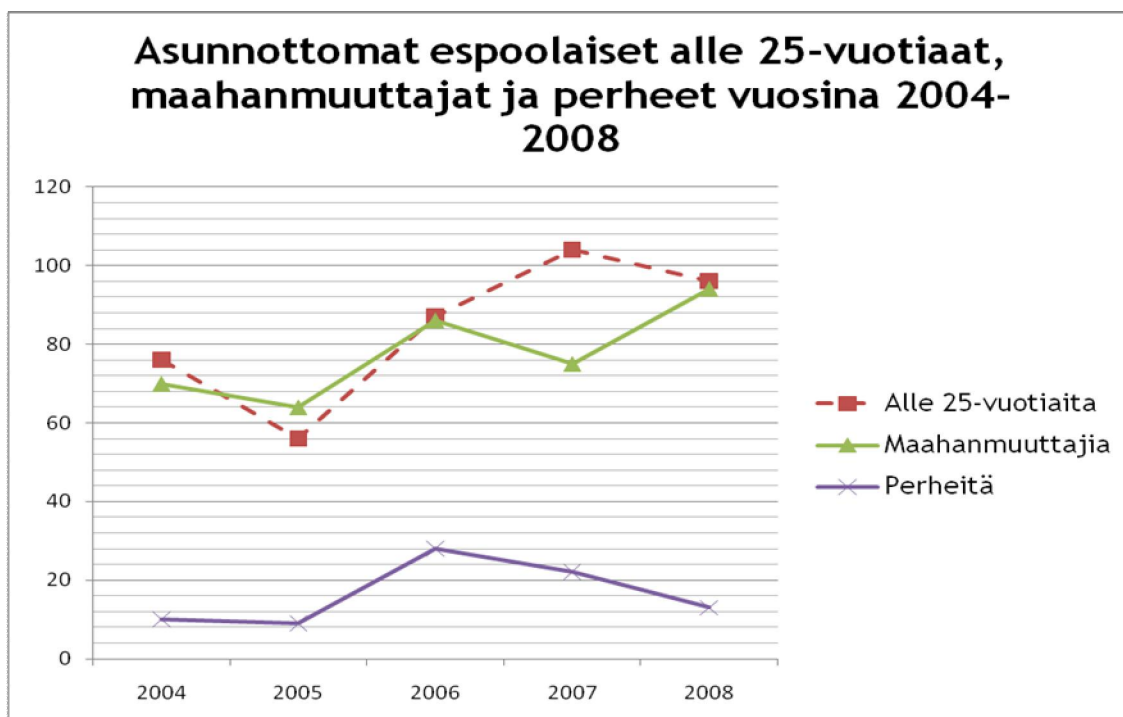
Toisessa diagrammissa (kuvio 2) on esitetty paikat, joissa espoolaiset asunnottomat oleskelivat asuntomarkkinaselvityksien tietojen perusteella vuosina 2004 - 2008. Yleisimmin espoolaiset asunnottomat majoittuvat sukulaistensa tai tuttaviansa luona ja ulkona ja ensisuojoissa asuminen ei ole niin yleistä. Asuntoloissa ja majoitusliikkeissä asunnon puutteen vuoksi asuminen on vähentynyt, mutta se on taas vuodesta 2007 hieman lisääntynyt. Huoltokodeissa ja vastaavissa asunnon puutteen vuoksi asuvien määrä sekä ilman asuntoa

vapautuvien vankien määrä on pysynyt tämän viimeisen viiden vuoden tarkastelujakson aikana jokseenkin samoissa luvuissa.

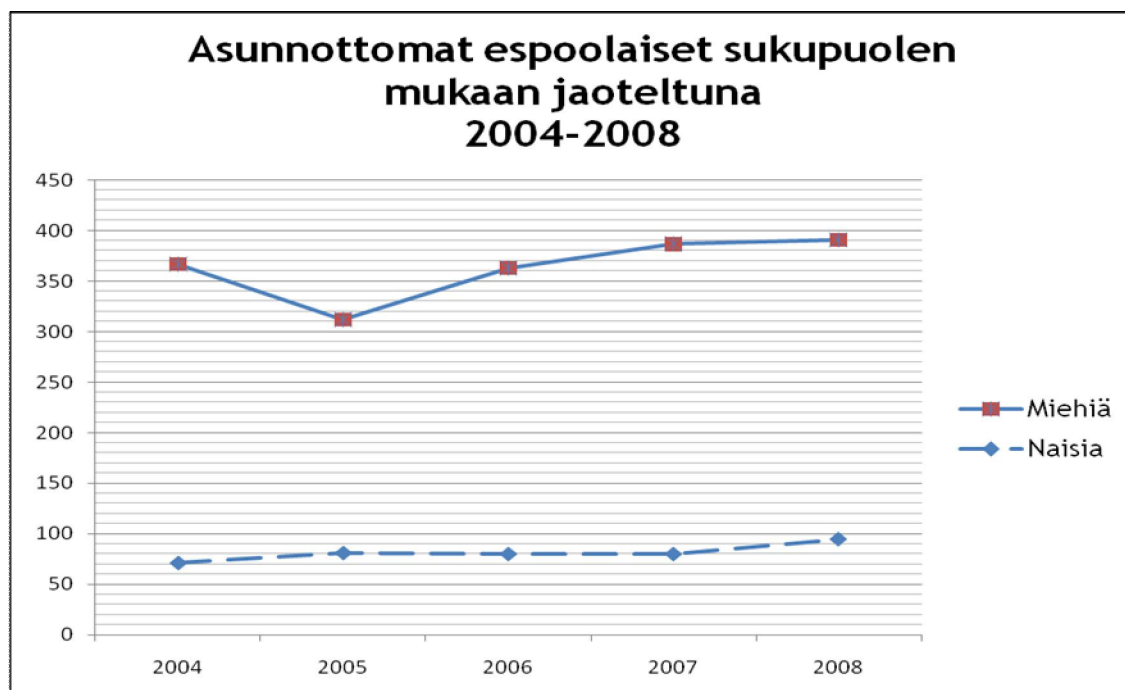
Kuvio 2: Asunnottomat espoolaiset majapaikan mukaan vuosina 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)

Kolmannesta diagrammista selviää nuorten eli alle 25-vuotiaiden espoolaisten, Espoossa kirjoilla olevien asunnottomien maahanmuuttajien sekä espoolaisten asunnottomien perheiden lukumäärien kehitys vuosina 2004 - 2008. Nuorten ja nuorten aikuisten asunnottomuus on lisääntynyt Espoossa merkittävästi vuosina 2005 - 2007, mutta se on jonkin verran vähentynyt vuosien 2007 - 2008 välillä. Asunnottomien maahanmuuttajien määrässä on ollut vaihtelua, mutta se on pysynyt tarkasteluvuosina kuitenkin 60 - 100 asunnottomassa. Asunnottomien perheiden määrä on kasvanut paljonkin vuosien 2005 - 2006 välillä, mutta vuodesta 2006 se on ollut loivassa laskussa.

Kuvio 3: Asunnottomat espoolaiset alle 25-vuotiaat, maahanmuuttajat ja perheet vuosina 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)

Kuviossa 4 on esitetty vertaillen asunnottomien espoolaisten miesten ja naisten määrät vuosina 2004 - 2008. Kuviosta käy selville, ettei asunnottomuus ole vain miesten ongelma, vaikka asunnottomien miesten määrä suhteessa naisiin onkin moninkertainen.

Kuvio 4: Asunnottomat espoolaiset sukupuolen mukaan jaoteltuna 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)

5.7 Asunnottomuuden syyt yhteiskunnan rakenteista yksilön elämään

Asunnottomuuden syinä pidetään yhteiskunnan rakenteita sekä sosiaalisia ja kulttuurisia syitä. Yksilöiden elämään ja heidän yksilöllisiin piirteisiin liittyvät tekijät voivat myös olla asunnottomuuden syinä. (Tainio 2008, 22.) Yhteiskunnan rakenteelliset muutokset kuten muuttoliike maalta kaupunkiin, elinkeinorakenteen muutokset ja työelämän uudet vaatimukset voidaan nähdä asunnottomuuden syinä. Asumismenojen nopea kasvu, jonka tahdissa ihmisten palkkatulot eivät ole pysyneet, asumisen tuen riittämättömyys ja ruokakuntien koon pienentyminen selittävät osaltaan sitä, miksi asunnottomuuden vähentämisessä ei ole vielä onnistuttu. Huono-osaisuuden ja riskitekijöiden kasautuminen tietyille ihmisille lisäävät myös asunnottomuutta ongelmakierteet voivat monimutkaistaa yksilön tilanteen. Sairastumiset, päihde-ongelmat, toimeentulovaikeudet, työttömyys ja heikko koulutus pohja lisäävät asumisen turvattomuutta ja aiheuttavat asunnottomuutta. (Fredriksson 2000, 45 - 46; THL 2008.)

Tarvitaan lisää kohtuuhintaisia asuntoja myös yksinelävien ulottuville, enemmän erilaisia tukiasumisratkaisuja ja -paikkoja niitä tarvitseville, avohoidossa on kiinnitettävä enemmän huomiota psyykkisistä sairauksista kärsivien ihmisten asumisen tukemiseen. Tarvitaan myös nopeaa puuttumista asumisen ongelmiin, kuten vuokratuettujen kasautumiseen. On kuitenkin muistettava, että asunnottomat ovat yksilöitä ja näin ollen asunnottomuuden syyt ja siihen

johtaneet polut ovat eri ihmisillä hyvinkin erilaisia. (Fredriksson 2000, 45 - 46; THL 2008.) Tämä tuokin haastetta palvelujärjestelmän kehittämiseen asunnottomuuden vähentämiseksi.

Tainio (2008) esittää tutkimuksensa Asunnottomuuskierteessä tuloksena pitkäaikaisasunnottomuutta ylläpitäviä syitä. Tainio on selvittänyt niitä niin pääkaupunkiseudun erilaisten asumisyksiköiden työntekijöitä kyselyin kuin ryhmähaastatteluilla niiden asiakkailtakin. Esille tulleet syyt liittyvät pitkäaikaisasunnottomien elinolosuhteisiin, asunnottomien asuttamiseksi tarkoitettujen palvelujen järjestelmään sekä pitkäaikaisasunnottomien omiin psykososiaalisiin piirteisiin. Elinolosuhteisiin liittyviä pitkäaikaisasunnottomuutta ylläpitäviä syitä on köyhyys ja heikko toimeentulo, päihteiden käytöstä aiheutunut huono ravitsemus ja hygienian puutteellisuus, ryppyporukan tai vastaavan muodostama sosiaalinen verkosto sekä odotukset (jota Tainio ei tarkemmin tutkimuksessaan selitä). Järjestelmän ongelmakohtina on vuokravelkojen vuoksi asunnonsaamisen vaikeus, sopivien asumisyksiköiden määrällinen puute, asumisyksikön tilojen soveltumattomuus, henkilöstöresurssien puutteellisuus ja tukipalvelujen puute. Psykososiaalisiin syihin Tainion mukaan liittyy henkilöiden hallitsematon päihteiden käyttö, alentunut toimintakyky ja väkivaltainen käytös. (Tainio 2008, 114.)

6 Asiakkuus ja kokemus kodittomuudesta

Perttulan (2005) mukaan fenomenologia ymmärtää kokemuksen suhteena, jossa tajuava subjekti ja hänen tajunnallinen toimintansa muodostuvat merkityssuhteeksi. Kun tajunnallinen toiminta valitsee kohteensa, ihminen kokee elämyksen. Todellisuudesta tulee näin merkityksellinen. Kokemus on siis ymmärtävä ja merkityksellistyyvä suhde tajuavan ihmisen ja elämäntilanteen välillä. Tajunnallisen toiminnan kannalta ihminen ei ymmärrä mitään siitä todellisuudesta, joka ei sisälly hänen elämäntilanteeseensa. Todellisuus merkityksellistyy vasta, kun se sisältyy elämäntilanteeseen. (Perttula 2005, 116 - 119.) Ihminen ei voi siis todella ymmärtää toisen kokemusta eikä varsinkaan, jos hän ei ole ollut samanlaisessa elämäntilanteessa. Tämän vuoksi koimme tärkeänä tuoda asunnottomien ihmisten kokemuksia esille ja kuvata niitä mahdollisimman totuudenmukaisesti. He ovat niitä, jotka tietävät mitä asunnottomuus on ja miten heitä voisi auttaa. Asunnottomia ihmisiä, kuten muitakin marginaaleissa eläviä ihmisiä, tulisi kuunnella hyvin tarkasti heitä itseään koskevassa auttamistyössä.

6.1 Asiakkaan subjekti

Nykyisen asiantuntijakäsityksen on perustuttava ajatukselle asiakkaasta oman elämänsä aktiivisena subjektina, ratkaisun tekijänä ja vastuunkantajana (Raitakari 2002, 51). Asiakkaan asema sosiaalityössä on hyvin keskeinen kysymys. Asiakkaan mahdollisuudet vaikuttaa ovat

kasvaneet, ja hänen ainutlaatuiselle kokemukselleen annetaan suurempaa arvoa.

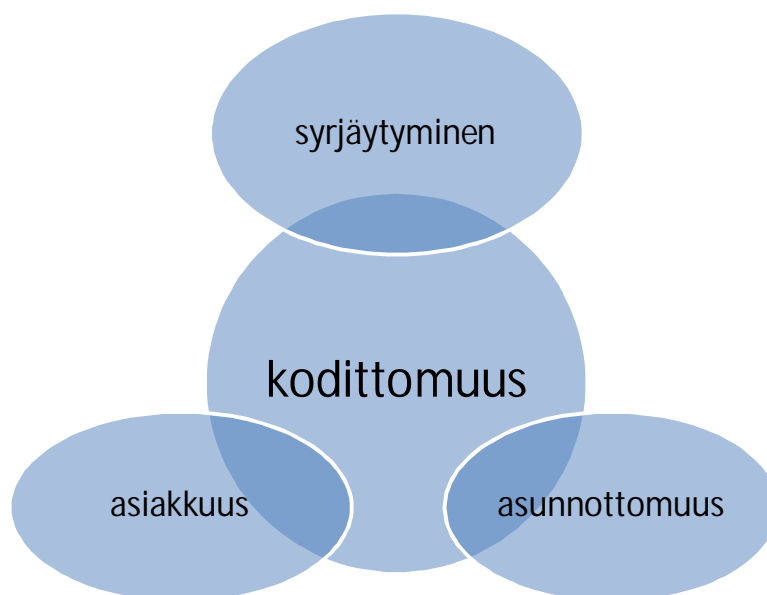
Asiakaskeskeisen työtavan omaksuneina halusimme tällä opinnäytetyöllä nimenomaan saada yksilön äänen kuuluviin. Asunnoton ihminen on tästä näkökulmasta asunnottomille ihmisille suunnattujen palveluiden asiantuntija.

Modernilla aikakaudella sosiaalityö oli hyvin asiantuntijakeskeistä. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välille muodostui ikään kuin alamaissuhde, jossa työntekijä katsoo viisaampana ylhäältä ja kertoo asiakkaalle, mikä hänen ongelmansa on ja mitä tulisi tehdä. Raitakarin (2002) mukaan poikkeavuutta pyrittiin nimeämään ja hallitsemaan. Diagnosointi asettaa ihmisen marginaaliin, josta hän pääsee pois omaksumalla yhteiskunnan normit. Jo sosiaalieettinen koodisto ja valtaistamisen teoria puhuvat modernia työtettä vastaan. Sosiaalityössä on otettava huomioon yksilön oma tahto sekä kunnioitettava itsemääräämisoikeutta. (Raitakari 2002, 44 - 50.)

Postmodernissa sosiaalityössä pyritään rakentamaan vastavuoroisuuteen ja vapaaehtoisuuteen perustuva asiakassuhde. Raitakari (2002) puhuu tulkintaan perustuvasta asiantuntijuudesta, joka tiedostaa kulttuurisen erilaisuuden ja kunnioittaa sitä. Kun sekä työntekijän että asiakkaan maailmankuva on moninaistunut ja tiedostetaan argumenttien näkökulmallisuus, on tulkinta ainoa mahdollisuus. Korostettaessa tulkintaa tietämisen sijasta nostetaan esille myös dialogin ja henkilökohtaisen kokemuksen merkitys. Tällaisessa tulkintakehyksessä asiakas nähdään tasavertaisena asiantuntijan kanssa. Subjektina olemisen merkinä voidaan pitää tasavertaisuuden, dialogin ja osallisuuden vaatimusta, jolloin asiakastilanteessa työntekijä ja asiakas toimivat omalla persoonallaan ja luovat yhteistä todellisuutta. Individualismi eli yksilön korostaminen tuovat kuitenkin omanlaistaan haastetta sosiaalityöhön, jonka voi olla vaikea perustella puuttumisen tarvetta, kun yksilön selviytyminen ja elämänhallinta määrittyvät yksilösuorituksiksi. (Raitakari 2002, 50 - 51.) Käsitys asiakkaasta valitsevana ja vastuunsa kantavana subjektina tuo siis niin mahdollisuuksia kuin epävarmuuttakin.

Särkelä (1993) näkee subjektina olemisen ihmisen perustarpeena. Hänen mukaansa se merkitsee tarvetta olla jotakin, tarvetta olla tarvittu ja tarvetta olla osallinen jostakin yhteisestä. Asiakas voi olla subjekti omassa elämäntilanteessaan, mutta hän ei ole vielä subjekti siellä, minne hän on pyrkimässä. Subjektilla on toimintaedellytykset niillä toiminta-areenoillaan, joilla hän on tottunut toimimaan. Vanhoista toimintaedellytyksistä luopumista ja uusien luomista Särkelä kutsuu kuntoutumiseksi. Särkelä vertaa elämäntavan muutos hyppyyn tuntemattomaan. Hän on sitä mieltä, että vain asiakas voi olla elämänmuutoksensa subjekti ja työntekijän tehtävä on auttaa asiakasta perustelemaan muutoksensa. Asiakas on siis muutostoiminnan subjekti ja työntekijä muutostoiminnan apulainen. (Särkelä 1993, 43 - 50.)

Seuraava kaavio kuvastaa teoreettista lähestymistapaa tässä työssä. Kodittomuus on työn keskiössä. Asunnottomuus, asiakkuus ja syrjäytyminen liittyvät kokemukseen kodittomuudesta.

Kuvio 5: Teoreettinen viitekehys

6.2 Uneliaan iltapäivän miehet

Maarit Paasosen (2003) Helsingin yliopistossa Sosiaalipolitiikan laitoksella tekemä Pro gradu nimeltään Uneliaan iltapäivän miehet -tutkimus ikääntyvien, asuntolassa asuvien miesten arjesta, tulevaisuuden suunnitelmista ja unelmista oli työllemme hyvä taustatutkimus. Paasonen haastatteli tutkimusta tehdessään kahdeksaa helsinkiläisessä asuntolassa asuvaa miestä, joiden asunnottomaksi joutumisen syy olivat erilaiset. Miehet olivat asuneet jo useita vuosia asuntolassa ja osalla asunnon menettämisen taustalla oli avioero tai asunnon myyminen, osalla vuokravelat ja maksuhäiriömerkinnät luottotiedoissa. Miesten arkeen kuului työttömyys, vaikka takana osalla olikin pitkä työhistoria sekä alkoholin käyttö, joka toi lohtua elämään. Kavereilta saatu sosiaalinen tuki, ihmissuhteet ja harrastukset olivat arjessa ja elämässä kiinni pitäviä asioita. (Paasonen 2003.)

Paasosen haastattelemat miehet erottelivat itseään toisista vetämällä rajan esimerkiksi nuoremman polven huumausaineita käyttävien kanssa. Miehet kategorisoivat muissa asuntoloissa asuvia niin asuntoja puitteiden kuin asuntolassa asuvien henkilöiden ominaisuuksien perusteella. Paasosen mukaan suurin osa haastatelluista ei ollut määritellyt itseään yhteiskunnasta syrjäytyneeksi. (Paasonen 2003.)

Tulevaisuuteensa varalle Paasosen haastattelemat miehet eivät olleet juurikaan tehneet suunnitelmia, mutta asunto oli jokaisen haastatellun toive. Asuntolassa eläminen oli myös passivoinut miehiä eivätkä he hakeneet esimerkiksi työtä kovin aktiivisesti. Moni uskoikin iän olevan esteenä työn saamiselle. Asuntoa kaupungilta haki vain osa Paasosen haastattelemistä ja miehet uskoivat asunnon saamisen olevan vaikeaa. Miehet elivät toimeentulotuen varassa ja moni heistä odottelikin eläkkeelle pääsemistä. (Paasonen 2003.)

Paasosen tavoitteena oli kuvata miesten arkea ja heidän pärjäämistään siinä sekä kartoittaa heidän voimavarojaan. Toisena tavoitteena Paasosella oli miesten unelmien ja tulevaisuuden suunnitelmien selvittäminen. (Paasonen 2003.) Paasosen Pro gradu on hyvin kuvaileva ja haastatteluissa vallinneeseen tunnelmaan voi samaistua lukiessaan Paasosen tekstiä. Miesten kertomukset olivat yllättävänkin samankaltaisia verrattuna tutkimuksessamme haastateltujen ihmisten kertomaan. Uneliaan iltapäivän miehet on ollut meillä taustatutkimuksena ja hyvänä vertailukohteena.

6.3 Kertomuksia naisten kodittomuudesta

Riitta Granfeltin sosiaalipolitiikan (naistutkimus, sosiaalityö) alaan kuuluva väitöskirja Kertomuksia naisten kodittomuudesta on psykososiaalisesti painottunut tutkimus. Tutkimus on kertomus siitä, millaista on elää kodittomana naisena Suomessa. Naisten kertomuksissa korostuvat erilaiset kotiin ja kodittomuuteen liittyvät asiat, päihdeongelmat, äitiyteen liittyvät kysymykset, väkivaltaiset ihmissuhteet sekä monenlaiset kokemukset sosiaalipalvelujärjestelmästä, erityisesti päihdehuollosta. Naisten kodittomuus osoittautuu hyvin monimuotoiseksi ilmiöksi, joka voi merkitä yöpymistä pankkiautomaatin tuulikaapissa tai veneen alla, tuttavien nurkissa, asuntolassa tai päihdehuollon laitoksessa. Tutkimukseen osallistui 21 naista, joista kullakin on omanlaisensa elämänhistoria niin asumisen, työn, koulutuksen, ihmissuhteiden kuin mahdollisten päihdeongelmienkin osalta. (Yliopistolehti 16/1998.) Granfeltin tutkimus tuo opinnäytetyöllemme hyvää taustatietoa ja vinkkejä erityisesti haastattelujen suunnitteluun sekä itse haastattelutilanteisiin. Lisäksi Granfelt avaa tutkimuksessaan uusia näkökulmia kodittomuusteemaan ja sen moniulotteisuuteen.

Tutkimuksen kolme keskeistä käsitettä olivat kodittomuus, marginalisaatio ja kiinnipitävä ympäristö. Tutkimukseen haastatellut naiset olivat sosiaalis-taloudellisesti vähäosaisia ihmisiä, jotka toivoivat omaa kotia ja useimmiten he tekivätkin asuntolan huoneesta kodin itselleen. (Yliopistolehti 16/1998.) Granfeltin (1999) mukaan kodittomien naisten kertomuksista on luettavissa, kuinka merkittävästi työntekijä voi tukea asiakkaan mahdollisuuksia rakentaa itselleen koti asunnosta sekä löytää itselleen mielekästä, omaa persoonallista kasvua tukevaa toimintaa. Erittäin tärkeää on nostaa esiin myös terapeutisesti painottuneen sosiaalityön mahdollisuudet auttaa asiakasta rakentamaan hiljalleen itselleen

sisäistä kotia. Kertomukset, joissa naiset puhuivat omasta työntekijästään, joka on kyennyt ja halunnut eläytyä heidän suruunsa, vihaansa, toivottomuuteensa ja ehkä epärealistisiltakin tuntuviin unelmiinsa, ovat vakuuttava osoitus siitä, kuinka asiakkaasta välittäminen yhdistyneenä myötäelävään, rohkaisevaan suhtautumiseen luo toivoa ja on tehokas vastavoima puuduttavalle kurjuusdiskurssille. (Granfelt 1999.)

Granfeltin (1999) mukaan tutkimuksen tärkein sisältö liittyy kysymykseen oikeudesta elää erilaisen ihmisen elämää sekä mahdollisuudesta saada tukea oman elämäntavan löytämiselle silloin, kun elämässä on tapahtunut merkittäviä menetyksiä. Toinen tärkeä kysymys Granfeltin mukaan sijoittuu paikattomuuteen ja oikeuteen omaan yksityisyyteen. On sosiaalipoliittisesti erittäin tärkeä kysymys, että lukuisien ihmisten koti sijaitsee julkisessa - asuntolassa, hoito- tai kuntoutuskodissa, sairaalassa, vanhainkodissa, palvelutalossa, lastenkodissa tai jopa vankilassa. Ihmisarvoinen elämä ja itsemääräämisen alkeellinenkin toteutuminen edellyttää Granfeltin mukaan edes pientä yksityisyyden aluetta, joka voi vähimmillään olla lukollinen kaappi monen hengen asuntolahuoneessa tai yöpöydän laatikko sairaalan sängyn vierellä. (Granfelt 1999.)

6.4 Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta

Anna Kulmala (2006) tutki marginaalissa elävien ihmisten identiteetin rakentumista ja huomasi, että ihminen rakentaa merkittävässä määrin käsitystä itsestään suhteessa ulkoapäin tuleviin määrittelyihin. Tutkimuksen aineisto koostui mielenterveysongelmista, päihdeongelmista tai asunnottomuudesta kärsivien henkilöiden omakohtaisista kertomuksista elämästä. Kulmala on sitä mieltä, että hänen haastattelemansa ihmiset ovat joutuneet vahvojen ongelmälähtöisten määrittelyjen kohteeksi. Kategorisointi sellaisiin ihmisryhmiin, joihin liitetään sosiaalisia ongelmia ja ennakkokäsityksiä, luo edellytykset kertoa omasta ulkopuolisuudesta, toiseudesta ja erilaisuudesta. (Kulmala 2006, 5.)

Ihminen jäsentää ja rakentaa omaa henkilökohtaista identiteettiään kertoessaan itsestään ja elämästään. Kulmala (2006) pohtii haastatteluaineistonsa pohjalta muun muassa sitä, kuinka luokittelu kielteisesti leimattuun ryhmään tuo toiseuden kokemuksen eli kokemuksen erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta, valintojen ja mahdollisuuksien rajallisuudesta ja eriarvoisuudesta. (Kulmala 2006, 6.)

Kulmalan tutkimus antaa arvokasta taustatietoa omalle opinnäytetyöllemme. Haastatteluja tehdessämme ja niiden tuloksia tarkastellessamme meidän täytyy ottaa huomioon se, että asunnottoman kertomus on saanut vaikutteita ulkoapäin. Haemme kuitenkin autenttista omaan kokemukseen perustuvaa kertomusta ja tavoitteenamme on nostaa asunnottoman oma ääni kuuluviin. Kulmala, kuten Granfeltkin, piti tärkeänä luoda luottamuksellinen suhde

haastateltaviin. Kulmalan tavoin haluamme tutustua mahdollisiin haastateltaviimme ensin, tosin rajallisten resurssien puitteissa.

7 Haastattelupaikat

Toteutimme haastattelut Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa. Käytämme myöhemmin työssämme näistä paikoista yleisnimitystä ”asumisyksikkö”.

7.1 Olarinluoman vastaanottokoti

Espoossa sijaitseva 25-paikkainen ensisuoja Olarinluoman vastaanottokoti on tarkoitettu yli 18-vuotiaille päihdeongelmasta kärsiville espoolaisille asunnottomille. Espoon kaupungin päihdehuollon asumispalveluihin kuuluva Olarinluoman vastaanottokoti tarjoaa tukea ja väliaikaisen majoituksen vailla omaa kotia oleville ihmisille, joiden mahdollisuudet muunlaiseen asumiseen ovat heikot. Olarinluomassa huolehditaan asiakkaan perustarpeista, minkä lisäksi saatavilla on myös muita palveluita. Näitä palveluita ovat sosiaalisten taitojen ja asumisvalmiuksien opettaminen, sairaanhoitajan ja sosiaalityöntekijän palvelut, terveysneuvonta sekä lääkäripalvelut oman asuinalueen terveysasemalla. (Espoo. 2007.; Espoon kaupunki. 2006c.; Espoon kaupunki. 2006d.)

7.2 Väinölä-koti

Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen ylläpitämä Väinölä-koti sijaitsee niin ikään Espoossa. Tukikoti on tarkoitettu raittiuteen pyrkiville asunnottomille miehille. Väinölä-kodin yhteydessä toimii Maria-koti, johon otetaan espoolaisia asunnottomia miehiä ja naisia. Väinölä-koti sekä Maria-koti noudattavat kristillisiä arvoja, mikä vuoksi esimerkiksi päihteiden käyttö ei ole asumisyksikössä sallittua. Päihteiden nauttiminen johtaa asumispaikan menettämiseen. Asukkaiksi pyrkiviltä vaaditaan kymmenen päivän raittiutta ennen asukkaaksi tuloa. (Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys Väinölä-koti 2009.)

Väinölä-kodin asukkailla on jokaisella oma huone sekä oikeus käyttää keittiötä, pesutupaa ja saunaa sekä muita yhteisiä tiloja. Väinölä-kodissa kannustetaan itsenäiseen asumiseen, ja asukkailta toivotaankin motivoitumista ja kykyä hoitaa omia asioitaan. Esimerkiksi siivous ja ruoanlaitto ovat asukkaiden omalla vastuulla. Pihan siisteyden ylläpitäminen kuuluu muun muassa yhteisiin askareisiin. Raittiutta tuetaan rohkaisemalla asukkaita käyttämään oman kunnan päihdepalveluita, kuten A-klinikkaa, A-kiltaa ja AA-ryhmiä. Hartauksia pidetään kaksi kertaa viikossa, joiden yhteydessä keskustellaan taloa koskevista asioista. Väinölä-kodissa on raittiuden saavuttamisen lisäksi mahdollisuus pyrkiä takaisin työelämään tai ammatilliseen

koulutukseen, työstää ihmissuhteitaan, ottaa osaa talkooretkille sekä kuntoilla ja pelailla. (Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys Asuminen 2009.)

8 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Tiedonkeruumenetelmämme oli haastattelu. Tutkimusmetodina käytimme teemahaastattelua ja siitä tehtävää sisällönanalyysiä. Suoritimme haastattelut teemahaastatteluina, sillä ne rajasivat haastattelut tiettyihin, ennalta määrättyihin teemoihin, mutta sallivat kuitenkin melko laajat ja vapaat vastaukset. Menetelmän valintaan vaikutti myös ajatus yksilön valtaistamisesta kuulluksi tulemisen sekä oman elämän asiantuntijuuden arvostamisen kautta.

8.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen, ja siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen aineisto kootaan yleensä luonnollisissa tilanteissa ja tutkija suosiikin omia havaintojaan ja keskustelujaan tiedon keruussa, sillä ihminen on riittävän sopeutuvainen vaihteleviin tilanteisiin. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisellä induktiivisella analyysillä ei ole tarkoitus testata hypoteeseja tai teorioita vaan tarkastella aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tyypillistä on myös, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinnassa suositaan esimerkiksi teemahaastattelua ja erilaisten dokumenttien diskursiivista analyysiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2000, 161 - 165.) Tarkoituksemme ei siis ollut etsiä jotakin yleispätevää sääntöä vaan tuoda esille yksittäisten henkilöiden kokemuksia. Näiden henkilöiden mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin ovat usein heikot. Tätä mieltä oli myös Jokinen (2004), joka puhui asunnottomien ihmisten asemasta. Hänen mukaansa asunnottomat ihmiset joutuvat taistelemaan saadakseen oman äänensä kuuluviin. (Jokinen. 2004, 77 - 93.) Työssämme käytimme tiedonkeruumenetelmänä juuri teemahaastattelua.

8.2 Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä

Granfeltin (1998) mukaan haastattelu tapahtuu aina tiettyinä ajankohtana ja tietyssä tilanteessa. Tutkimus, jonka tiedonkeruumenetelmänä on haastattelu, perustuu vuorovaikutukselle ja näin ollen myös tutkijan ja tutkittavan väliselle suhteelle. Granfelt korostaa, ettei haastateltavia saa painostaa kertomaan eikä haastattelijan tule urkkia tai udella asioita haastateltavaltaan. Toisaalta haastattelijan liiallinen hienotunteisuus ei auta haastateltavaa syventämään kertomustaan. Haastattelijan on luotava refleктоivaan kerrontaan syventymiseen mahdollinen tunnelma ja ilmapiiri. Granfelt kannustaa oman

kokemuksensa perusteella kysymään ihmisiä haastatteluun henkilökohtaisesti. (Granfelt 1998, 31, 34, 37.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on päämenetelmänä. Haastattelun avulla voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteiden edellyttämällä tavalla. Menetelmä mahdollistaa sen, että ihminen saa tuoda näkemyksiään esille mahdollisimman vapaasti. Haastattelu voidaan valita menetelmäksi, kun arvellaan tutkimuksen aiheen tuottavan monitahoisia vastauksia. Haastattelun tekeminen vaatii aikaa ja haastattelijan roolin omaksumista. Haastattelijan täytyy osata tulkita haastateltavien lausuntoja ja ottaa huomioon erilaiset luotettavuutta heikentävät seikat, kuten ihmisten taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Koska haastattelusta saadut tulokset ovat kontekstisidonnaisia, ei tulosten yleistämisessä saisi liioitella. (Hirsjärvi ym. 2000, 201 - 203.)

8.3 Teemahaastattelu ja tutkimuskysymykset

Lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin sijoittuvassa teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa eikä järjestystä. Teemahaastattelulla kerätystä aineistosta voidaan laskea frekvenssejä, sitä voidaan saattaa tilastollisen analyysin saattamaan muotoon ja tuloksia voidaan analysoida ja tulkita monin tavoin. (Hirsjärvi ym. 2000, 204 - 205.)

Haastattelijan on varauduttava sekä puheliaisiin että vähäsanaisiin haastateltaviin. Tämän vuoksi olisi hyvä tehdä joitakin koehaastatteluja ennen varsinaisia haastatteluja. Siten voidaan kontrolloida myös teemojen toimivuutta. (Hirsjärvi ym. 2000, 208.)

Teemahaastattelut tuottavat autenttista kokemukseen perustuvaa tietoa. Nauhalla olevat haastattelut on litteroitava eli puhtaaksikirjoitettava, jonka jälkeen aineistoa voidaan alkaa järjestää. Aineistoa verrataan tutkimuskysymyksiin ja se luokitellaan teemoihin. Suunnitelmamme on tehdä haastatteluaineistosta sisällön analyysi.

Tutkimuskysymyksenämme ovat miten tutkittavat kokevat kodittomuuden, miten tutkittavat kokevat asiakkuuden, miten tutkittavat kehittäisivät heille suunnattuja palveluita ja mitä näkemyksiä heillä on tulevaisuudesta.

9 Opinnäytetyön toteuttamisvaiheen ja kohdejoukon kuvaus

Haastattelut toteutettiin syksyllä 2008 Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa. Haastatteluja tehtiin yhteensä seitsemän. Kolme haastatteluista oli Olarinluoman vastaanottokodin asiakkailta ja neljä Väinölä-kodin asiakkailta. Haastattelut nauhoitettiin

digitaalisilla tallentimilla, jonka jälkeen ne litteroitiin sanasta sanaan. Saatuaamme tutkimusluvan kävimme esittelemässä itsemme ja opinnäytetyömme asumisyksikössä. Aloitimme haastatteluprosessin viemällä asumisyksiköihin mainokset, joissa oli kutsu haastatteluun, lyhyt kuvaus tutkimuksestamme sekä kuvat kasvoistamme. Tällä alustuksella halusimme madaltaa kynnystä tulla haastateltavaksi ja tehdä itsemme tutuiksi myös niille, jotka eivät esittäytymishetkellä olleet läsnä. Aloitimme haastattelujen tekemisen Olarinluoman vastaanottokodissa. Ensimmäinen haastattelu oli niin kutsuttu harjoitushaastattelu, mutta koska se sujui moitteettomasti, otimme sen mukaan aineistoon. Haastateltavien saaminen ei ollut vaikeaa, vaikka niin aluksi kuvittelimme. Menimme tupakkapaikalle tai asumisyksikön yhteistiloihin esittäytymään ja pyrimme tekemään itsemme helposti lähestyttäviksi. Esiteltyämme itsemme ja keskusteltuamme hetken tutkimuksestamme kysimme vapaaehtoisia haastateltaviksi. Sen sijaan haastattelupaikan valinta oli yksityisyyden säilyttämiseksi haasteellista, jos haastateltavalla ei ollut huonetta tai hän ei halunnut antaa haastattelua siellä. Eräskin haastattelu tehtiin saunan pukuhuoneessa ja toinen henkilökunnan taukotiilassa. Emme houkutelleet ihmisiä haastatteluihin palkinnoilla, mutta haastatteluiden jälkeen annoimme heille yllätyksenä pienen kiitoslahjan.

Meidät otettiin vastaan hyvin, vaikka odotimme suurempaa vastustusta. Olimme kuitenkin näiden ihmisten kotona ja halusimme tietoa arasta aiheesta. Kuvittelimme, että asumisyksikön ihmisille olisi vaikeaa päästää tuntemattomia ihmisiä niin lähelle omaa yksityisyyttä, mutta he kertoivat yllättävän avoimesti omista kokemuksistaan. Moni piti tutkimuksen aihetta hyödyllisenä, mutta päinvastaisiakin mielipiteitä esitettiin. Haastattelut kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin riippuen haastateltavan puheliaisuudesta. Haastattelujen aluksi korostimme tutkittavien anonymiteettiä ja haastattelujen vapaaehtoisuutta. Haastattelut käytiin täysin haastateltavien ehdoilla, mutta kukaan ei halunnut keskeyttää haastattelua tai olla vastaamatta. Keskustelu eteni teemojen mukaan laatimamme haastattelurungon tahtiin, joskin rönsyili hieman, kuten keskusteluilla on tapana. Halusimme toisaalta pitää haastattelut mahdollisimman luonnollisina, minkä vuoksi annoimme tutkittaville melko paljon vapautta.

Haastattelut sujuivat pääosin hyvin, mutta häiriötekijöiltä ei välttytty. Varsinkin haastatteluissa, jotka tehtiin muualla kuin haastateltavan huoneessa, oli jokaisessa häiriötekijänsä. Ulkopuoliset henkilöt keskeyttivät haastattelun muutaman kerran tulemalla tilaan tai kysymällä jotakin. Haastattelijan puhelin soi kerran kesken haastattelun. Nämä häiriöt eivät kuitenkaan mielestämme vaikuttaneet haastattelutilanteisiin merkittävästi. Olimme haastattelijoina melko kokemattomia, minkä vuoksi haastattelut alkoivat hieman jännittyneesti. Kysymysten muotoilussa ja puheen luontevuudessa oli alussa ongelmia, mutta haastatteluiden edetessä huomasimme harjaantuneemme haastattelijoina. Onnistuimme pitämään tutkittavan tilanteen keskiössä. Aktiivisessa kuuntelemisessä tapahtui huomattavaa

kehitystä. Haastattelun lopussa varmistimme vielä tutkittavalta henkilöltä, halusiko hän lisätä tai poistaa jotakin sanomaansa. Lopuksi kiitimme ja annoimme pienen haastattelupalkkion kullekin tutkittavalle.

Haastattelut nostivat paljon keskustelua, ja pohdimmekin keskenämme jokaisen haastattelun jälkeen tutkittavien kertomaa. Emme kuitenkaan dokumentoineet näitä pohdintoja esimerkiksi tutkimuspäiväkirjaan lukuunottamatta haastattelun aikana tehtyjä vähäisiä kirjallisia muistiinpanoja. Pohdimme muun muassa sitä, kuinka tyytyväisiltä haastateltavat loppujen lopuksi vaikuttivat. Suunnittelemattomuus ja päivä kerrallaan -asenne painui mieliimme heti alusta alkaen. Mietimme sitäkin, haluavatko nämä ihmiset edes apua elämäntilanteeseensa.

Haastattelumateriaalia kertyi tallentimillemme useita tunteja, ja sen aukikirjoittamisessa menikin monia viikkoja. Litteroidessamme huomasimme tallennuksen laadussa haastattelutilanteesta ja -ympäristöstä tai puhujista johtuneita ongelmia. Äänenlaatu oli paikoin heikkoa ja aina ei saanut satunnaisista sanoista selvää. Tämä johtui myös joidenkin haastateltavien tavasta puhua. Epäselvyys ei kuitenkaan vaikuttanut ymmärettävyyteen.

Tutkittavamme olivat espoolaisia vailla vakinaista asuntoa olevia ihmisiä. Suurin osa heistä oli muuttanut Espooseen muualta, mutta kaikki heistä oli syntyperäisiä suomalaisia. He olivat iältään 30 - 60-vuotiaita ja asuivat haastatteluhetkellä Olarinluoman vastaanottokodissa tai Väinölä-kodissa. Yksi tutkittavista oli nainen ja loput heistä oli miehiä. Neljällä haastateltavista oli lapsia, joihin he pitivät enemmän tai vähemmän yhteyttä. Harva piti tiiviisti yhteyttä omiin vanhempiinsa ja joillakin heistä oli ensimmäiset kontaktit sosiaaliviranomaisten kanssa jo varhaisessa lapsuudessa. Kaikilla tutkittavilla oli asunnottomuushistoriaa joskus vuosienkin ajalta. Kukaan heistä ei ollut ensimmäistä kertaa asunnottomana. Kaikki tutkittavat olivat olleet pitkäaikaistyöttömiä ja päihteiden käyttö liittyi tai oli liittynyt heidän elämäänsä vahvasti.

10 Opinnäytetyön tulokset

Opinnäytetyön tulokset on luokiteltu haastattelujen teemoja mukaillen. Tämä menettelytapa vaikutti loogisimmalta ratkaisulta, koska haastattelut rakentuivat neljän teeman ympärille. Aineistoa järjestettäessä päädyimme muokkaamaan teemojen sisältöä aineistolähtöisesti. Asunnottomuus ja sosiaalipalvelut -teemalla haluttiin selvittää tutkittavien käyttämiä palveluita. Kyseiseen teemaan liittyvä aineisto oli tutkimuskysymysten kannalta suurimmaksi osaksi epäolennaista, joten jäljelle teemasta jäi ainoastaan lista tutkittavien käyttämistä palveluista. Tällaista aineistoa ei ole syytä taulukoida, joten esittelemme taulukoinnit kolmesta teemasta, jotka ovat Kodittomuus (Teema 1), Kokemus asiakkuudesta ja palveluista

(Teema 2) sekä Tulevaisuus (Teema 3). Aineiston järjestäminen eteni siten, että litteroituamme aineiston sanasta sanaan pelkistimme alkuperäisilmaukset, jotka luokittelimme alaluokkiin. Alaluokkien esiintymät on laskettu numeerisesti. Luokitteluun päätyi ainoastaan teemojen ja näin ollen myös tutkimuskysymysten kannalta olennainen aineisto. Alaluokat jaettiin yläluokkiin, joista muodostui pääluokka. Pääluokiksi muodostuivat haastatteluissa käytetyt teemat. Tulokset esitellään taulukoituina teemoittain siten, että jokaisella kolmella teemalla on oma taulukonsa. Taulukosta ilmenee pääluokka, yläluokat ja alaluokat, joiden alla on esitetty haastatteluaineistosta nousseista alkuperäisilmauksista muodostetut pekistykset. Pekistykset ovat alkuperäisiä ilmauksia lyhyempiä ja selkeämpiä, joten ne ovat taulukoinnin kannalta sopivampia. Alaluokat on järjestetty taulukossa esiintymien mukaan siten, että ensimmäisenä ovat yleisimmät luokat. Esimerkiksi kärsimys oli yleisin kodittomana olemiseen liittyvä asia ensimmäisessä teemassa (ks. Taulukko 1 Kodittomuus).

10.1 Kodittomuus

Ensimmäinen ja ehkä tärkein teemamme käsitteli tutkittavien kokemuksia kodittomuudesta. Tutkittavat kertoivat arjestaan, ihmissuhteistaan, päihteiden käytöstä sekä kodittomuuteen liittyvistä tuntemuksistaan ja ajatuksistaan. Päädyimme jakamaan tämän teeman alaluokat kahteen yläluokkaan, jotka ovat kodittomana olemisen eli miltä tuntuu olla ilman kotia ja kodittomana eläminen eli mitä on elää ilman kotia. Kodittomana olemiseen liittyvät kokemukset kuten epävarmuus, leimaantuminen, oman arvontunto, kärsimys, lyhytnäköisyys sekä tyytyminen. Kodittomana elämiseen kuuluu päihteiden käyttö, raittiuden tavoittelu, työnteon kannattamattomuus, koulutuksen puute, rikollisuus, pitkäaikainen työttömyys, tärkeäksi koetut asiat, ajan vietto sekä sukulaisten ja tuttavien luona yöpyminen, muut yöpymispaikat ja syy asunnottomuuteen. Päädyimme edellä mainittuun pääluokan kahtiajakoon sillä perusteella, että kokemuksen lisäksi on olennaista kertoa myös tutkittavien elämään liittyvistä asioista, sillä niillä on yhteys asunnottomuuteen. Esimerkiksi työttömyys ja velkaantuminen ovat yhteydessä asunnottomuuteen siten, että vuokra-asunnon saaminen on vaikeaa velkojen tai työttömyyden vuoksi. Saattaa myös olla, että velkaantuminen (esimerkiksi vuokratähteistä seurannut häätö) on ollut asunnottomaksi jäämisen syy.

10.1.1 Kodittomana oleminen

Aineiston suuren määrän vuoksi alaluokkien nimeäminen oli haasteellista. Yläluokassa kodittomana oleminen päädyimme lopulta kuuteen alaluokkaan, joiden katsoimme kuvaavan aineistoa parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkittavien ilmauksille oli toisinaan hankala löytää kuvaavaa vastinetta. Pohdimme esimerkiksi pitkään nimeä alaluokalle, joka kuvaisi tutkittavien kokemaa kodittomuudesta johtuvaa äärimmäistä pahaa oloa. Päädyimme

nimeämään alaluokan kärsimykseksi, sillä se kattaa parhaiten niin järkytyksen, harmin kuin pettymyksenkin. Tyytyminen oli nähtävissä tutkittavien kertomassa hyvin selkeästi. Moni haastateltava oli ikään kuin tyytynyt omaan osaansa ja tottunut kohtaloonsa. Ei voi sanoa, että tutkittavat olivat tyytyväisiä tilanteeseensa, mutta eivät he valittaneetkaan. Koettiin, että on vain jaksettava ja että kyse oli omasta asenteesta.

Aineistosta nousi myös asunnottomuuden vaikutus haastateltavien oman arvontuntoon. Osa haastateltavista ilmaisi tuntevansa oman arvonsa, mutta osa koki huonommuutta. Oman arvontuntoon liittyi myös se, että kerjäämään ei haluttu ryhtyä eikä muiden kustantamana haluttu asua. Lyhytnäköisyydestä kertoo se että, osa haastateltavista kertoi elävänsä päivän kerrallaan. Tällainen suunnitelmattomuus ja väliaikaisuus nähtiin toisaalta selviytymiskeinona, mutta toisaalta myös elämäntilanteesta johtuvana pakkona. Hieman samaan asiaan liittyy myös epävarmuus, joka kuuluu ilman omaa asuntoa elävien ihmisten elämään. Myös asunnottomuuteen liittyy leimaantumista ilmeni parilla haastateltavista.

10.1.2 Kodittomana eläminen

Jaoimme yläluokan Kodittomana eläminen yhteentoista alaluokkaan. Haastateltavilta kysyttiin asunnottomuuteen johtaneita tekijöitä. Näitä asunnottomuuden syitä ilmenikin monia. Moni oli menettänyt asuntonsa häiriköinnistä tai vuokratästeistä seuranneen hädän vuoksi. Monen mielestä häätö oli usein tullut toisen ihmisen tai muun tahon aiheuttamana. Ero parisuhteesta oli myös asunnottomuuden syy yhden tutkittavan kohdalla. Vankilakierreet ja velkaongelmat vaikuttivat myös siihen, ettei joillakin tutkittavilla ole asuntoa.

Päihteiden käyttö nousi huomattavan usein esille haastatteluista. Tämä on huomioitavaa myös siksi, että emme suoranaisesti aloittaneet keskustelua aiheesta vaan tutkittavat toivat itse päihteidenkäytön keskusteluun. Päihteiden käyttö liittyi elämäntapaan ja sosiaaliseen elämään, mutta päihteiden, nimenomaan alkoholin, koettiin myös tuovan helpotusta pahaan oloon. Halusimme erottaa raittiuden tavoittelun omaksi alaluokakseen. Merkittävää on se, että huumeita aikaisemmin käyttäneet tutkittavat pyrkivät raittiuteen, mutta alkoholia käyttävät tutkittavat eivät puhuneet raitistumisesta.

Kysyimme tutkittavilta haastatteluissa heidän tärkeäksi kokemiaan asioita, jotta saisimme tietoa tutkittavien arvoista sekä asunnottomuuden vaikutuksesta elämän prioriteetteihin. Saimme neljältä eri tutkittavalta tietoa heidän tärkeäksi kokemistaan asioistaan. Erityisesti lapset koettiin tärkeiksi niillä, joilla niitä oli. Lasten tulevaisuus, elämä itse, oma terveys sekä asuminen ja paikka, missä olla, mainittiin tärkeinä asioina. Omasta terveydestä oltiin kiitollisia ja sen toivottiin säilyvän hyvänä. Lapsille toivottiin toisenlaista tulevaisuutta kuin oma tämänhetkinen tilanne oli.

Ajan vietto kertoo tutkittavien arjesta ja tavasta elää. Halusimme selvittää haastateltavien arjen sisältöä ja sitä, miten kodittomuus siinä mahdollisesti näkyy. Suurin osa ajasta kului tekemättä mitään ja oleskelemalla, mutta muita ajanviettotapoja olivat kavereiden ja perheenjäsenten tapaaminen ja heidän auttelu esimerkiksi remontissa, asumisyksikössä tehtävät vapaaehtoiset askareet, päihteiden käyttö, lukeminen, television katselu sekä biljardin pelaaminen ja kortin peluu.

Työnteko ja työttömyys liittyvät asunnottomuuteen, joten halusimme selvittää tutkittavien työhistoriaa ja nykyistä työtilannetta. Kaikkia haastateltavia yhdisti kokemukset työttömyydestä. Suurin osa haastateltavista ei ollut ollut palkkatöissä useaan vuoteen. Muutamalla tutkittavalla työttömyyteen liittyivät aikaisemmin kertyneet verovelat, jolloin työnteko koettiin kannattamattomaksi itselle jäävän pienen palkkaosuuden vuoksi. Nämä tutkittavat olivat suosineet pimeiden töiden tekoa velkaantumisensa jälkeen. Yksi haastateltava kertoi hyväksikäyttävänsä sosiaaliturvajärjestelmää siten, että tilanne olisi itselle suotuisin. Harvalla haastateltavista oli koulutus eikä sen hankkiminen tuntunut juuri kiinnostavan. Syiksi työttömyydelle ilmoitettiin sen kannattamattomuuden lisäksi ”kärriiltä putoaminen”, jaksamattomuus sekä pitkäaikaisen työttömyyden aiheuttama korkea kynnyks mennä töihin. Rikollisuus oli näkyvä osa joidenkin tutkittavien historiaa varsinkin vankilatuomioiden muodossa. Mainittuja rikoksia olivat huumausainerikokset, rattijuopumukset, pahoinpitelyt, veronkierto sekä omaisuusrikokset ja petokset.

Tutkittavilta kysyttiin paikoista, joissa he ovat yöpyneet aikana, jolloin heillä ei ole ollut asuntoa tai paikkaa asumisyksikössä. Pyrimme selvittämään asunnottomuuskokemusta myös majapaikkojen kautta. Halusimme selvittää etenkin sitä, kuinka moni oli yöpynyt ulkosalla. Haastateltavista kolme oli nukkunut öitään ulkona. Kaikki tutkittavat olivat yöpyneet sukulaisten tai tuttavien eli kavereiden luona. Muina yöpymispaikkoina eli asunnonkorvikkeina mainittiin auto ja kellarit. Eräs haastateltava kertoi murtautuneensa sorkkaraudalla milloin mihinkin sisätilaan nukkumaan.

Taulukko 1, Kodittomuus

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Kärsimys	Kodittoma na oleminen	Kodittomu us
kodittomuus on järkyttävää		
syö ihan saatanasti (kodittomuus)		
voisin pyyhkiä menneisyyden		
ei kovin hyvältä tunnu (kodittomuus)		
se (kodittomuus) vie koko elämäntahdon		

<p>Tyytyminen</p> <p>ei tarvitse mitään erikoista</p> <p>ei valittamista</p> <p>positiivisesti koittaa ajatella</p> <p>kotihan tämä (asumisyksikkö) on</p> <p>ihminen on aina sopeutuvainen</p>		
<p>Oman arvon tunto</p> <p>hittojako hänen mielipiteistä, minähän täällä olen</p> <p>jos ei ole niin sitten ei ole (omavaraisuudesta)</p> <p>aina sattuu, sählää ja mokaa</p> <p>en haluu olla kenenkään nurkissa</p> <p>sitä on jotenki turha ihminen</p>		
<p>Lyhytnäköisyys</p> <p>päivä kerrallaan</p> <p>tilanteen mukaan elän</p>		
<p>Epävarmuus</p> <p>aivan ilman kämppää</p> <p>epävarma olo, ei osaa varautua</p> <p>ei voi töihin mennä kun ei tiedä mistä herää</p>		
<p>Leimaantuminen</p> <p>he eivät ota alkoholista kotiinsa</p> <p>En ilmoita Hesarissa, että olen asunnoton</p>		
	Kodittoma na eläminen	
<p>Syy asunnottomuuteen</p> <p>vuokratästit estää (asunnon saamisen)</p> <p>saatanasti papereita siellä (asuntojonoissa)</p> <p>häiriköity oli häätölappu odottamassa</p> <p>huumeet, linnakierteitä, olin vankilassa ja tyttöystävä järjesti hädän</p> <p>kaatui (asunto) pahoinpitelyyn</p> <p>työmaa-asuntoja ei niihin kirjoja laiteta</p> <p>otin eron ja lopetin huumeiden käytön</p>		
<p>Päihteiden käyttö</p> <p>kaljaan löytyy rahaa</p> <p>yritän pysyä rajatuissa määrissä (alkoholin suhteen)</p> <p>kun rupee vituttamaan, sitten ajautuu</p>		

kun kylällä pyörii niin kuppilaan menee tai ryypyporukkaan, unohtuu ne (asioiden hoitaminen)		
Raittiuden tavoittelu lopetin huumeidenkäytön, sain perheen takasin kunhan ei rupea dokailemaan tai muuta, omasta päästä se tulee		
Tärkeäksi koetut asiat elää terveenä terveys, asuminen, oleminen lapsista vieraantuminen on kamalin asia tärkeintä, että lapsilla olisi hyvä tulevaisuus		
Ajan vietto ei suhteita kuin tyttöystävä pelaan biljardia kavereiden remontteja, renkaita, oleskellu, hoitanu asioita lukea ja katsoa televisiota		
Työnteon kannattamattomuus en tarvitse töitä vaan rahaa ei voi mennä töihin, on vanhoja verovelkoja, vouti vie yhden kolmasosan		
Koulutuksen puute kärryiltä pudonnut ei minkäänlaista koulutusta		
Pitkäaikainen työttömyys viimeksi töissä vuonna 2000 ei duunia, firmat menneet perseelleen, en jaksu tehdä töitä 1992 viimeksi töissä kahdeksan kuukautta		
Rikollisuus linnakierteitä tulossa kymmenes ajattelin, että en maksaisikaan (veroja), kierre alkoi linnassa välillä, omaisuusrikoksia, petoksia		
Sukulaisten ja tuttavien luona yöpyminen kaverilta kaverille pyysivät "tulehan nukkumaan"		
Muut yöpymispaikat missä milloinkin, joku yö ulkosallakin kalusteet kaverin varastossa		

10.2 Kokemus asiakkuudesta ja palveluista

Toinen teemamme käsitteli tutkittavien kokemuksia asiakkuudesta ja palveluista.

Tarkoituksenamme oli selvittää, millaisia näkemyksiä tutkittavilla on asiakkaana olemisesta, asunnottomien palveluista ja niiden kehittämisestä. Haastatteluissa tästä teemasta nousi paljon keskustelua ja näin ollen aineistoakin kertyi paljon. Palveluilla tarkoitamme etenkin kahta asumisyksikköä, joissa haastateltavat haastatteluhetkellä asuivat. Palveluihin on liitetty myös muita tutkittavien käyttämiä palveluja, kuten työ- ja elinkeinotoimiston palveluja sekä sosiaalitoimiston palveluja. Niin haastatteluissa kuin tuloksien esittelyssäkin olemme erottaneet asumisyksikköjen palveluihin liittyvät kokemukset ja kehitysehdotukset muista tutkittavien käyttämistä palveluista. Tällä teemalla pyrimme tuomaan esille tutkittavien kokemusta ja heidän parannusehdotuksiaan etenkin asumisyksiköihin liittyen. Asiakkuuteen liittyy kokemus kohtelusta ja kohtaamisesta, ja haastatteluissa nousikin esille erilaisia kokemuksia asiakkuudesta.

Pitkällisen mietinnän jälkeen päädyimme jakamaan tämän asiakkuutta ja palvelukokemuksia käsittelevän laajan teeman kolmeen yläluokkaan, jotka jakautuivat 15 alaluokkaan.

Asumisyksikön palveluihin ja asiakkuuteen siellä liittyvät kokemukset jaettiin suoraan tyytyväisyyttä ja tyytymättömyyttä ilmaiseviin kokemuksiin. Erotimme kokemukset muista palveluista ja asiakkuudesta niissä omaksi yläluokakseen. Tyytyväisyyttä ilmaiseva yläluokka jakaantui tyytymiseen, hyvään kohteluun ja arvostukseen, kiitollisuuteen ja tuen saamiseen. Tyytymättömyyttä ilmaiseva yläluokka jakaantui viihtyvyyteen, häpeään, yksityisyyden puutteeseen, epäluottamukseen, aktiviteetin puutteeseen, turvattomuuteen, ahdistuneisuuteen ja passivoitumiseen. Muut palvelut -yläluokka jakaantui kolmeen alaluokkaan, jotka olivat asunnon saamisen vaikeus, kohtaaminen ja tyrkyttäminen.

10.2.1 Tyytyväisyys

Positiivisena haastatteluista nousi erityisesti tyytyminen, hyvä kohtelu ja arvostus, kiitollisuus sekä tuen saaminen. Tutkittavien mielestä asumisyksiköiden henkilökunta ja palvelu oli yleisesti todella hyvää. Moni oli myös kiitollinen siitä, että heillä ylipäätään oli paikka asumisyksikössään. Toisen asumisyksikön asukkaat kokivat saavansa tukea, jos sitä tarvitsivat, mikä koettiin erittäin hyvänä asiana. Yleisiä positiivisia kokemuksia kuvaava alaluokka nimettiin tyytymiseksi sen vuoksi, että positiivisimmatkin ilmaukset kuvasivat tyytymistä, sopeutumista ja myöntymistä omaan tilanteeseensa. Asumisyksikkö koettiin usein riittävän

hyvänä vaihtoehtona paremman asumismuodon puutteessa. Olarinluoman vastaanottokodissa asuvat haastateltavat ilmaisivat enemmän tyytyväisyyttä asumisyksikköään kohtaan kuin Väinölä-kodin asukkaat.

Osa tutkittavista kertoi asumisyksikössä olevan kaikki tarvittava, mikä kertoo tyytymisestä. Asumisyksikköä pidettiin usein väliaikaiseksi ratkaisuksi riittävän hyvänä. Erään haastateltavan mukaan asumisyksikkö on sopiva paikka hänen tämän hetkiseen elämäntilanteeseensa eikä hänellä ole tapana suunnitella asioita. Pari tutkittavaa puhui sopeutumisesta ja tottumisesta. Eräs ilmaisi tyytymistään sanomalla, ettei asumisyksikköä voi verrata ”pakkolaitokseen”.

Kaikki haastateltavat kokivat asumisyksiköiden henkilökunnan erittäin hyvänä. Henkilökunnan palvelu koettiin erään tutkittavan mukaan jopa loistavana. Tutkittavat nostivat esille sen, että asumisyksikön henkilökunta kohtelee kaikkia asiakkaitaan tasapuolisesti ja arvostaa heitä ihmisenä. Moni haastateltava kertoi, että heidät oli otettu asumisyksikössä hyvin vastaan. Haastateltavien joukosta nousi kiitollisuutta asumisyksikköä kohtaan. Eräs haastateltava oli kiitollinen siitä, että hänen asumisyksikössään sallittiin alkoholin vaikutuksen alaisena oleminen. Kaksi Olarinluoman vastaanottokodissa haastatteluhetkellä asunutta tutkittavaa kertoi saavansa tukea ja apua asioiden järjestämisessä tarvittaessa.

10.2.2 Tyytymättömyys

Tämän yläluokan sisältämistä alaluokista suurin osa kosketti asumisyksikössä elämistä. Erityisesti asiakkuuteen liittyy alaluokka häpeä. Muut negatiivissävytteiset kokemukset liittyivät asumisyksikön viihtyvyyteen, turvattuuteen, passivoitumiseen ja epäluottamukseen sekä yksityisyyden ja aktiviteetin puutteeseen. Suurin osa haastateltavista ilmaisi tyytymättömyyttä kehitysehdotusten kautta, mutta osa ilmaisi tyytymättömyyttään suoraan.

Moni haastateltavien mainitsema kehittämisen kohde liittyi asumisyksikön viihtyvyyteen. Useimmat haastateltavat puhuivat tilan vähäisyydestä ja tilojen puutteista. Asiakkuus koettiin toisinaan häpeälliseksi. Kynnys tulla Olarinluoman vastaanottokotiin oli yhdelle haastateltavalle korkea, sillä hän oli jo sanana mieltänyt vastaanottokodin pakolaiskeskukseksi ja hän liitti siihen häpeän tunteita. Toinen häpeää ilmaissut tutkittava käytti itsestään alentavia tai kategorisoivia kuvauksia kuten ”spurgun leima otsassa, alas vajonnut ja asunnoton työtön työnhakija” (vrt. Taulukko 3 Kokemus asiakkuudesta ja palveluista). Hän koki asiakkuuden nolona ja kertoi, ettei yleensä kerro asuvansa asumisyksikössä. Monet haastateltavat harmittelevat yksityisyyden puutetta asumisyksikössään. Moni kaipasi omaa rauhaa ja osa häiriintyi toisten asukkaiden

elämöinnistä. Väinölä-kodissa häiritseväksi koettiin se, että toiset asiakkaat tulivat huoneen ovelle painostamaan ”ryyppyreissuille”. Joku koki ongelmaksi sen, ettei voi tuoda omia lapsia kylään. Yhteiset saniteettitilat koettiin myös yksityisyyttä rajoittaviksi ja epämiellyttäviksi. Eräs haastateltava mainitsi oman rauhan puutteen, mutta toi asian positiivisena puolena esille myös sen, että näkee kavereita.

Kaksi tutkittavaa esitti muutamia kysymyksiä, joissa he ihmettelivät henkilökunnan toiminnan läpinäkyvyyttä. Ymmärsimme näiden puheiden kertovan epäluottamuksesta, minkä vuoksi nimesimme alaluokan epäluottamukseksi. Nämä tutkittavat ihmettelivät muun muassa rahojensa ja huonekalujensa kohtaloa. Kehittämiskohteena selkeästi nousi myös aktiviteetin puute asumisyksikössä. Moni toivoi enemmän toimintaa ja ehdotuksia tulikin biljardista ja bingon peluusta luontoretkeihin ja teatteriin. Eräs kertoi menevänsä ajanvietteeksi juomaan alkoholia.

Kaksi haastateltavaa eri asumisyksiköistä ilmaisi turvattomuutta. Toinen kertoi nukkuvansa levottomasti, koska ikinä ei tiedä, mitä tapahtuu. Toinen heistä kertoi häiriintyvänsä jatkuvasta metelöinnistä ja sanoi, ettei postilaatikkoonkaan voi luottaa. Tällä hän viittasi kanssa-asujien arvaamattomuuteen. Parin eri asumisyksikössä asuvan haastateltavan mielestä asumisyksikössä oleminen passivoi heitä niin, että asioita ei saa hoidettua. Toinen pelkäsi pysähtyvänsä paikoilleen elämässään niin, ettei mikään enää kiinnosta. Ahdistuneisuus oli havaittavissa vahvasti myös eräällä toisella haastateltavalla, joka ilmaisi suoraan, että asumisyksikkö ahdistaa ja masentaa häntä vahvasti.

10.2.3 Muut palvelut

Muihin kuin asuntolaan liittyvissä palveluissa tutkittavat olivat kokeneet kohtelun vaihtelevasti hyvänä tai huonona. Osa oli saanut tarvitsemaansa apua ja tukea, mutta jotkut haastateltavat olivat kokeneet epäarvostavaa kohtelua. Kohtaamiseen oli liittynyt leimaavuutta, ennakoluuloja ja tuomitsemista. Palvelujen tyrkyttämistä oli koettu työ- ja elinkeinotoimiston taholta. Työ- ja elinkeinotoimistossa tarjottuja kursseja pidettiin turhina.

Asunnon saamisessa nähtiin paljon erilaisia ongelmia ja ne nousivatkin yhdeksi keskeisimmäksi asiaksi haastatteluissa. Haastateltavat olivat kokeneet tyhjiä lupauksia asunnon saamisesta sekä epätasa-arvoa asuntojen jakamiseen liittyen. Moni ihmetteli, millä perusteella toiset saavat asunnon ja toiset eivät. Tutkittavat pohtivat myös, miksi asuntoja ei rakenneta tarpeeksi ja järkevästi, kuten esimerkiksi kerrostaloja, joissa olisi pieniä ja edullisia soluasuntoja. Yksi haastateltava puhui väestön jakamisesta siten, ettei asutettaisi yhtä väestöryhmää, kuten maahanmuuttajia, yhdelle alueelle vaan jaettaisiin eri ryhmiä tasaisemmin ympäri kaupunkia. Näin voitaisiin hänen mielestään ehkäistä konflikteja. Oli

myös havaittu, että asuntoja pidetään tyhjiään. Moni oli ollut asuntojonoissa vuosia, ja koki tämän kohtuuttomana. Rahan puute ja vuokratästit tai velat ja maksuhäiriöt vaikeuttivat suurella osalla asunnon saantia. Ongelmaksi koettiin myös sosiaalityön maksusitoumukset takuuvuokran maksamisessa. Tähän liittyi yhden haastateltavan kokemus leimaavuudesta, kun vuokranantaja ei katsonut hyvällä sosiaalitoimen maksusitoumusta. Tutkittavan mielestä olisi ollut järkevämpää, että sosiaalitoimi olisi maksusitoumuspaperin sijasta antanut rahan takuuvuokran maksua varten. Eräs tutkittava pohti yksityisten asuntomarkkinoiden valikoivuutta ja sitä, että suositusten puuttuessa on vaikea saada asuntoa yksityiseltä vuokranantajalta. Moni oli myös halukas vastaanottamaan tuetun asumisen palveluja ja osa mietti sen olevan jopa paras itselle sopiva vaihtoehto. Moni koki toisaalta pärjäävänsä ilmentävän asumisen tukipalvelua, jos saisi asunnon.

Tutkittavat olivat pääosin tulleet kohdelluiksi hyvin ja heitä oli arvostettu, mutta puutteitakin ilmeni. Osalla oli luottamukselliset välit oman sosiaalityöntekijän kanssa. Eräs haastateltava kertoi ensimmäisestä kokemuksestaan sosiaalitoimistossa. Hän oli pettynyt siihen, että edes kahvia ei tarjottu eikä työntekijä ollut ollut tarpeeksi tietoinen asioista. Hän mainitsi kuitenkin yllätykseen tulleen kohdelluksi ihmisenä. Yksi tutkittava harmitteli sitä, että sosiaalitoimistossa asioidessa aina puuttuu jokin tarvittava asiakirja. Hän koki sitä vastoin palveluohjauksen tuen tärkeänä. Hän toivoi, että eri viranomaistahot kiinnittäisivät huomiota asiakkaan positiiviseen kehitykseen sen sijaan, että ihminen määriteltäisiin hänen menneisyytensä tekojen perusteella. Kyseinen haastateltava kertoi myös kokemuksestaan terveyskeskuksessa, jossa häntä oli kohdeltu työkeästi, kun hänen asuinpaikkansa asumisyksikössä oli tullut ilmi. Eräs haastateltava sanoi, että voisi häntä kohdella paremminkin, ja hän oli myös kokenut roolinsa yhteiskunnassa hyljeksityksi.

Palveluiden tyrkyttämiseen liittyvät kokemukset koskettivat ainoastaan työ- ja elinkeinotoimiston palveluita. Kolme haastateltavista oli kyllästynyt kyseisten palveluiden tarjoamiseen. Kaksi heistä ilmaisi turhautumista työllistymistä edistäviin kursseihin. Nämä kurssit koettiin turhiksi. Eräs haastateltava kertoi, että hänelle oli tarjottu ajokorttia edellyttävää työtä, vaikka hänellä ei ajokorttia ole. Kyseinen haastateltava kertoi, ettei ole koskaan ottanut työ- ja elinkeinotoimiston kautta töitä vastaan. Hän harmitteli myös sitä, että häntä painostettiin hakemaan koulutukseen.

Taulukko 2, Kokemus asiakkuudesta ja palveluista

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Tyytyminen	Tyytyväisyys	Kokemus asiakkuudesta ja palveluista
täällä on kaikki mitä tarvitsee tällainen on sopiva tässä vaiheessa, en minä suunnittele		

<p>ei puutu mitään, tuntuu kodilta, on sateen suojassa ja peseytymismahdollisuudet</p> <p>ei voi verrata pakkolaitokseen</p> <p>kyllähän täällä jonkin aikaa voi asua, nyt olen viihtynyt</p> <p>toimii ihan hyvin, kaikkeen tottuu</p>		
<p>Hyvä kohtelu & arvostus</p> <p>täällä on tosi hyvä henkilökunta</p> <p>loistava palvelu, asukkaat ja henkilökunta ottivat mukaan porukkaan</p> <p>henkilökunta toimii asiallisesti, samaa kaikille</p> <p>jokaista meitä arvostetaan ihmisenä täällä</p> <p>tosi hyvin otettu vastaan</p>		
<p>Kiitollisuus</p> <p>jumalan kiitos vastaanottokodista</p> <p>hyvä, että on tällaisia paikkoja, joissa suodaan alkoholin käyttö</p> <p>luojan lykky, että minulla oli paikka</p> <p>hyvä, kun on katto päin päällä</p>		
<p>Tuen saaminen</p> <p>täällä saa apua</p> <p>sanottu, että jos tarvitset jotain, järjestetään</p>		
	Tyytymättömyys	
<p>Viihtyvyys</p> <p>kaappitilaa helvetin vähän, iltapala vartin yli viisi harmittaa montaa</p> <p>lattialta kova homma nousta aamulla</p> <p>asiakkaitten viihtyvyys (kehittämiskohde)</p> <p>paskanen paikka, tällainen luukku</p> <p>Tv, videot muuta ei mahdu</p>		
<p>Häpeä</p> <p>sanana kuvittelin tämän pakolaiskeskukseksi</p> <p>tällainen työtön työnhakija, asunnoton ja kaikkea</p> <p>spurgunleima otsassa, onhan se noloa (asiakkuus), alas vajonnut, anteeksi, että olen olemassa</p> <p>en mainosta, että asun täällä</p>		
<p>Yksityisyyden puute</p> <p>toivottavasti saan ollakin yksin</p> <p>kaipaisin omaa rauhaa ja että lapset voisivat tulla</p>		

<p>härdeä, koko ajan joku koputtamassa läheltäänkö ryypäämään, antakaa mun olla</p> <p>olisi oma rauha, vessat, suihkut</p> <p>olen tottunut omaan rauhaan, mutta näkeehän tässä kavereita</p>		
<p>Epäluottamus</p> <p>se ryysi sen (asunnon), meni höpöttämään sossuun</p> <p>mihin vei mun huonekalut</p> <p>en tiedä, mitä kautta minulla menee rahat</p> <p>jos tarkkailee tai vahtii, mitä se toiselle kuuluu</p>		
<p>Aktiviteetin puute</p> <p>bingonpeluu tai muu katkaisee hienosti päivän</p> <p>jos ei muualle niin "Riihenkulmalle" (juomaan alkoholia)</p> <p>lätkeä, raveja, biljardia, teatteria, elokuviin menoa, keilausta, tikanheittokilpailuja (toivoo/ehdottaa)</p> <p>retkiä tai toimintaa, luontoretkiä tai mitä tahansa (toivoo/ehdottaa)</p>		
<p>Turvattomuus</p> <p>nukkuukin toinen silmä auki</p> <p>täällä ei voi edes luottaa postilaatikkoon, ei uskalla kääntää selkäänsä, (ihmiset) pitää meteliä</p>		
<p>Ahdistuneisuus</p> <p>ahdistaa ja masentaa tämä paikka, yritän pysyä poissa täältä</p>		
<p>Passivoituminen</p> <p>täällä siirtää aina hommia</p> <p>tänne vaan jämähtää</p>		
	Muut palvelut	
<p>Asunnon saamisen vaikeus</p> <p>kaikki kiinni vuokratästeistä, vedetään matto alta neljän tonnin takia, haluaisin tuetun asunnon</p> <p>täällä rakennetaan teitä muttei asuntoja, kolmikerroksisia soluasuntoja, asunnot pitäisi jakaa niin, että siellä olisi kaikkienkokoisia (väestöryhmiä)</p> <p>asunnot kalliita, fättan pitäisi maksaa vuokratakuu, kaikilla maksuhäiriöitä, paperit ei kunnossa, mikään ei kunnossa, yksityismarkkinoilla jonkun pitäisi suositella</p> <p>Espoon kaupungilla ollut kolme neljä vuotta (jonossa)</p> <p>krimillä oli mikkelissä asuntoja en ymmärrä millä perusteella ne anto niitä</p> <p>miksi kämppiä on paljon tyhjänä</p> <p>Diakoniasäätiöllä niin paljon hakijoita</p>		

<p>Saisihan asunnon yksityiseltä jos ois rahaa</p> <p>Kaksi vuotta jonossa (asunto-) köyhät kyykkyyn</p> <p>Y-säätiö on luvannut kaikkea ja mitään ei ole kuulunut</p> <p>Ne lupailee saat kämpän</p> <p>lisää paikkoja ihmiset nukkuu tuol ulkona</p> <p>Sossu maksaa lapuilla tyssänny siihen</p> <p>(minun) pitäisi olla viis lasta ja mustaihoinen et saisin asunnon</p>		
<p>Kohtaaminen</p> <p>Hyljeksityksi, voisi paremminkin kohdella, älkää katsoko minua sillä silmällä, ne ovat menneitä</p> <p>eivät tarjonneet edes kahvia (sossussa)</p> <p>ei ollut perillä asioista (sosiaalityöntekijä), ne kohteli minua ihmisenä</p> <p>palveluohjaus on auttanut minua paljon</p> <p>sossujen kanssa aina puuttuu joku paperi, aina sellaista pientä vääntöä, riippuu työntekijästä</p> <p>(Viherlaakson terveyskeskuksessa) katsovat halpaa paskaa kun on Väinölästä</p> <p>Vertaisivat vähän nykytilannetta, ottaisivat huomioon, seurantaa vähän</p>		
<p>Tyrkyttäminen</p> <p>näen punaista kun tulee työkkäritä kirje</p> <p>pitäisi työkkäriin mennä turhalle kurssille</p> <p>miksi tarjoat työtä, kun ei ole vaadittavaa ajokorttia</p> <p>olisi syksyllä pitänyt anoa koulutukseen</p> <p>koskaan ottanut työkkärin kautta töitä</p>		

10.3 Tulevaisuus

Viimeinen teemamme käsitteli tutkittavien tulevaisuuden näkymiä, suunnitelmia ja toiveita. Tällä teemalla halusimme selvittää millaisiksi haastateltavat kokevat omat vaikuttamismahdollisuutensa ja mitä he ajattelevat tulevaisuudestaan. Tulevaisuuden toiveet liikkuvat paljon asunnon saamisen ympärillä, mutta muitakin asioita nostettiin esille. Tämän teeman alaluokiksi muodostuivat asunnon saaminen, jaksaminen, suunnitelmattomuus, toiveet muilta tahoilta, vaikuttamismahdollisuudet, raha, työ & opiskelu, matkustaminen sekä mennyt elämä. Teeman yläluokkia ovat suunnitelmat, voimavarat ja toiveet. Yläluokan suunnitelmat alle kuuluvat alaluokat asunnon saaminen, työ & opiskelu ja matkustaminen, joista asuntoon liittyvät suunnitelmat olivat kaikista yleisimpiä. Voimavaroihin liittyvään yläluokkaan kuuluvat vaikuttamismahdollisuudet, jaksaminen ja suunnitelmattomuus. Toiveet

liittyivät rahaan, matkustamiseen, menneeseen elämään ja muihin tahoihin kohdistuviin toiveisiin.

10.3.1 Suunnitelmat

Suunnitelmat liittyvät aina tulevaisuuden näkymiin, mutta merkittävää oli, että tutkittavien suunnitelmat olivat usein suurpiirteisiä eivätkä kovin pitkälle mietittyjä. Suunnitelmat olivat ajatuksen tasolla, mutta niiden toteutusta ei oltu mietitty. Suunnitelmattomuus kuvaa hyvin joidenkin tutkittavien ajatuksia, minkä vuoksi siitä muodostettiin oma alaluokkansa. Suunnitelmia oli kuitenkin ja suurin osa niistä liittyi asunnon saamiseen. Asunnon saaminen oli selvästi keskeisin asia tutkittavien tulevaisuudessa. Kaikki haastateltavat mainitsivat haluavansa asunnon. Haastatteluissa ei ilmennyt varsinaisia suunnitelmia asunnon saamisen varalle, mutta osa sanoi panostavansa asunnon hankintaan nyt tai tulevaisuudessa. Osa haastateltavista puhui siitä, että asunto ”pitäisi saada” sen enempää suunnitelmaa selventämättä. Yksi haastateltavista puhui aikomuksistaan liittyen tulevan asunnon pitämiseen. Hän painotti, ettei omaan kotiin otettaisi enää sellaisia ihmisiä, jotka eivät osaa arvostaa toisen kotia. Kaksi haastateltavaa puhui kodin rakentamisesta ja sisustamisesta. Muutaman asuntosuunnitelmiin liittyi ainakin rahallisen tuen hankkiminen. Muutama haastateltavista oli kiinnostunut tuetusta asumisesta. Kaikille ei tosin ollut selvää, mitä tuettu asuminen tarkoittaa. Yksi tutkittava piti tuettua asumista ehdottoman hyvänä vaihtoehtona, koska hän koki, ettei voi luottaa itseensä vaan tarvitsee tukea. Eräs haastateltava oli hieman epäilevä tuetun asumisen suhteen, sillä hän ei halunnut liikaa valvontaa.

Muut suunnitelmat koskivat työtä & opiskelua, ja yhdellä haastateltavalla oli suunnitelmissaan matkustelu. Yksi haastateltavista mainitsi haluavansa töitä ja oli hakenutkin niitä. Eräs toinen tutkittava ei kokenut vielä olevansa kykenevä töihin. Yksi haastateltava kertoi suunnitelmastaan suorittaa yhdyskuntapalvelu ”kunnialla loppuun”.

10.3.2 Voimavarat

Halusimme selvittää tutkittavien käsityksiä heidän omista voimavaroistaan, koska ne vaikuttavat merkittävästi heidän tulevaisuuden suunnitelmiinsa. Aineistosta nousi voimavaroihin liittyen jaksamista ja suunnitelmattomuutta sekä vaikuttamismahdollisuuksia käsitteleviä kokemuksia.

Suunnitelmattomuutta ilmeni myös tulevaisuuden näkymissä. Moni tutkittava kertoi elävänsä päivä kerrallaan sen pidemmälle suunnittelematta. Yhdellä tutkittavalla ei omien sanojensa mukaan ollut mitään odotuksia elämältä. Eräs haastateltava puhui suunnittelemisen

vaikkeudesta. Hän koki elämänsä epävarmana eivätkä mahdollisuudet olleet selvillä, minkä vuoksi suunnitteleminen oli hänelle mahdotonta. Yksi haastateltavista totesi, että jotain järkevää täytyisi elämällä tehdä, muttei eritellyt tarkemmin, mitä se olisi. Eräs tutkittava totesi, että kovin suuria tavoitteita ei voikaan vielä asettaa elämäntilanteen vuoksi.

Kahdella haastateltavista oli huoli omasta jaksamisesta. Toinen heistä mainitsi nykyiseen elämäntilanteeseen ja asumisyksikköön pelon jämähtämisestä, alkoholisoitumisesta tai mielenterveyden järkkymisestä. Hän pelkäsi menettävänsä kiinnostuksen tekemiseen. Toinen heistä koki elämänsä menevän kuitenkin positiiviseen suuntaan. Hän ymmärsi, että kärsivällisellä kuntoutumisella on hänen oman jaksamisensa kannalta tärkeä rooli. Molemmat heistä ilmaisivat tyytymättömyyttä asumisyksikköön ja erityisesti toinen koki paikan ahdistavana. Yhden haastateltavan jaksamiseen liittyi konkreettinen tekeminen ja terveyden säilyttäminen. Eräs haastateltavista kertoi, että häntä ei huolestuta mikään. Asioiden saaminen järjestykseen vähentäisi huolenaihetta yhden haastateltavan mielestä.

Kysyttäessä haastateltavien omista vaikuttamismahdollisuuksista lähes jokainen oli sitä mieltä, että kaikki on itsestä kiinni. Yksi haastateltava koki omat vaikuttamismahdollisuutensa toistaiseksi heikoiksi oman kuntonsa vuoksi, mutta uskoi niiden lisääntyvän kuntoutumisensa myötä. Kaksi tutkittavaa totesi pystyvänsä vaikuttamaan asioihinsa tiettyjen raamien sisällä. Koettiin esimerkiksi, että viranomaiset voivat rajoittaa omia mahdollisuuksia.

10.3.3 Toiveet

Pidimme tärkeänä kysyä haastateltavilta heidän toiveitaan tulevaisuuteen liittyen. Asunnon saaminen oli yleisin toive, mutta koska asunnon hankkiminen ilmaistiin myös suunnitelmana, siihen liittyvät toiveet on esitelty suunnitelmissa (ks. 10.3.1 Suunnitelmat). Tulevaisuuden toiveet kohdistuivat paljolti muihin tahoihin, kuten viranomaisiin, läheisiin ja kaikkiin muihin ihmisiin. Muut toiveet liittyivät rahaan sekä menneen elämän taakse jättämiseen.

Kysyimme haastateltavilta heidän toiveitaan muilta tahoilta. Halusimme kysymyksellä selvittää, mitä tutkittavat toivovat viranomaisilta tai muilta ihmisiltä liittyen esimerkiksi asennoitumiseen. Vastaukset olivat jokseenkin yllättäviä. Osa toivoi muille ihmisille kaikkea hyvää erityisesti omille lapsille, mutta myös kaikille muille ihmisille yleisesti. Kysymys saatettiin ymmärtää joidenkin kohdalla eri tavalla tai kysymyksen asettelussa oli puutteita. Voi myös olla kyse haastateltavien epäitsekästä luonteesta. Osa haastateltavista toivoi myös, etteivät viranomaiset painostaisi heitä. Muutama toive liittyi rahaan eli rahan saamiseen, perintöön ja velkojen armahtamiseen. Mennyt elämä liittyi myös tulevaisuuden

toiveisiin yhden tutkittavan kohdalla. Hän toivoi voivansa jättää menneen elämänsä taakse ja aloittaa puhtaalta pöydältä.

Taulukko 3, Tulevaisuus

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
	Suunnitelmat	Tulevaisuus
Asunnon saaminen oma asunto pitäisi saada, saisin itse tehdä itselleni oikean kodin yksiössä (haluaisi asua), vuokran maksuun tukea, kyllä minä pärjäisin asumisolosuhteet pitäisi järjestää yritän panostaa asunnon saamiseen haluaisin asua mökissä, keittiö, sauna, puutarha kun saisi asunnon ja töitä oma kämpppä elämän peruskivistö		
Työ & opiskelu töihin ei vielä, pää ei kestä olen haaveillut alkaa opiskella		
Matkustaminen alan reissaamaan		
	Voimavarat	
Suunnitelmattomuus ei ole elämässä odotuksia ei osaa suunnitella, menen päivä kerrallaan katsotaan mitä aika tuo, pitäisi keksiä jotain fiksua en ajattele tulevaisuutta kovin pitkälle ei voi kurkottaa tähtiin tässä vaiheessa		
Jaksaminen pitää olla touhuamista, pelkona ei ole kuin terveyden menettäminen jatkaa normaalikansalaisen linjaa tai häipymällä, täällä (asumisyksikössä) en jaksaa ei mikään huolestuta ei tarvitsisi välittää eikä huolehtia asioista, olisi järjestyksessä kaikki pelkään, että jämähtää eikä jaksaa kiinnostua eikä tehdä mitään, elämä pysähtyy		
Vaikuttamismahdollisuudet		

kaikki lähtee itsestä tällä hetkellä huonot ei kukaan muu pysty vaikuttamaan kuin minä itse, paitsi määräämällä itse hakee asuntoja, olemalla skarppi		
	Toiveet	
Toiveet muilta tahoilta jättää rauhaan kurssit (työ- ja elinkeinotoimisto) sun muut elää rauhassa eläkepäiviä saada asua rauhassa, viettää aikaa perheen kanssa pääsisi nyt perhana noiden jonojen ohi vähän nopeammin		
Raha kuorma-autollinen kultaharkkoja jos vain rahaa olisi tarpeeksi saisi nollattua velat		
Mennyt elämä hämărăhommat ovat taaksejäänyttä elämää en halua kelata menneitä, suunta on ylöspäin		

11 Tulosten tulkinta

Tässä luvussa tarkastelemme opinnäytetyömme tuloksia tarkemmin ja pyrimme tulkitsemaan sekä peilaamaan niitä aikaisemman tiedon kanssa. Luku etenee teemoittain siten, että ensin käsittelemme haastateltavien kokemuksia kodittomuudesta, seuraavaksi kokemuksia asiakkuudesta ja sosiaalipalveluista ja lopuksi heidän näkemyksiä omasta tulevaisuudestaan. Olemme pyrkineet nostamaan keskeisiä tuloksia esille ja keskittymään erityisesti niihin.

11.1 Kokemus kodittomuudesta

Haastateltavat kertoivat kokevansa kodittomuuden äärimmäisen negatiivisena heidän jokapäiväiseen elämäänsä vaikuttavana asiana. Kodittomuuteen liittyi toisaalta erittäin vahvaa häpeää, epäoikeudenmukaisuutta ja kärsimystä, mutta toisaalta tyytymistä ja sopeutumista omaan tilanteeseen sekä kiitollisuutta paikasta asumisyksikössä. Monella haastateltavalla oli yllätykseksemme uskomaton kyky nähdä ja korostaa positiivisia puolia joka asiassa. Merkittävimmät selviytymiskeinot haastateltavilla lieneekin positiivisten puolien korostaminen, omien ongelmien vähättely ja niiden vertaaminen toisten suurempiin ongelmiin sekä kyky sopeutua erilaisiin tilanteisiin.

Haastateltava: "tosi paljon se (asunnottomuus) vaikuttaa! kyl se vie koko elämän..tahdon kyl täs viel jaksais elää mut ei täält mitään kämppii saa se pitää ite yrittää..."

11.1.1 Kodittomuus on järkyttävää

Kodittomuus koettiin järkyttävänä ja jopa elämäntahdon vievänä, mutta korostettiin myös sitä, ettei ainakaan ulkona tarvitse olla. Osa haastateltavista koki asumisyksikön kodiksi. Vaikka kaikki haastateltavat kokivat asunnottomuuden negatiivisena asiana, ei siitä puhuminen kuitenkaan nostattanut näkyvästi suuria tunteita. Olivatko haastateltavat niin kovia kokeneita ja turtuneita, etteivät he enää järkyty juuri mistään? Voi olla, että asunnottomuus on niin tavallinen osa arkea, että he olivat jo tottuneet tilanteeseensa. Kylmäpäisyys saattaa johtua siitäkin, ettei asunnottomana oleminen ollut kenellekään ensimmäinen kerta. Moni haastateltava vertasi itseään muihin, joilla heidän mielestään menee vieläkin huonommin. Oma tilannetta saatettiin vähätellä korostamalla sen positiivisia puolia. Tämä lienee puolustusmekanismi, jolla suojataan omaa itsetuntoa. Arja Jokisen (2004, 77 - 93.) tutkimuksessa asuntolan tutkittavat pitivät itseään huonommassa asemassa ainoastaan ulkona eläviä asunnottomia ihmisiä. Tällainen oman tilanteen vakavuuden vähättely on ehkä välttämätöntä asunnottomien ihmisten tilanteessa itsetunnon ja oman arvontunnon säilyttämiseksi. Seuraavassa eräs haastateltava vertaa itseään muihin samassa asumisyksikössä asuviin:

Haastateltava: "...mä tunnen itteni et mä oon viel niin täysillä matkas ku kattoo näit toisten touhuja niin ei mul oo terveydellisestikään eikä mielenterveydellisestikään mitään hätää"

Asunnottomuuden koettiin tuovan epävarmuutta, minkä vuoksi elämää ei voinut suunnitella usein päivää pidemmälle. Tämä hankaloitti muun muassa töihin menemistä, kun ei tiennyt, mistä heräisi. Tämä elämänasenteelta vaikuttava "päivä kerrallaan" -ajattelutapa tuntuu olevan tärkeä selviytymiskeino tutkittaville. Onko tämä asenne vaikeiden olojen tulosta vai heidän luonteenpiirteensä? Parin haastateltavan raittiuden tavoittelua lukuun ottamatta ei haastateltavilla ollut selkeitä tavoitteita elämässä. Asunnon saaminen oli jokaisen suunnitelmissa, mutta asunnonhakupapereiden kirjoittamisen lisäksi ei muuta tuntunut olevan tehtävissä.

Haastateltavat kokivat vaikutusmahdollisuutensa pääosin hyvinä. Kaikkien mielestä muutos lähtee itsestä. Muutokseen ei kuitenkaan usein pyritty. Koettiin, että valinnoilla pystyi vaikuttamaan elämään, ja ajatus siitä saattoi antaa voimia. Omat ongelmat tiedostettiin,

mutta moni ei tuntunut vakavasti pohtivan muutoksia. Onko kyse turtumisesta, tottumisesta, väsymisestä vai oikeasti tyytymisestä? Ovatko omat voimavarat niin ehtyneet, ettei muutokseen ole rahkeita, vaikka mahdollisuus siihen teoriassa onkin. Miksi vaikutusmahdollisuuksia ei hyödynnetä vaan sen sijaan ollaan passiivisia aktiivisen omien ongelmien työstämisen suhteen? Voi tietenkin olla kyse siitä, etteivät haastateltavat pohtineet syvällisesti omia vaikutusmahdollisuuksia. On silti muistettava se tilanne, jossa nämä ihmiset elävät päivittäin. Moni voisi vastaavassa tilanteessa olla täysin kyvytön toimimaan, mutta sen sijaan haastattelemamme ihmiset näkivät itsensä mahdollisina vaikuttajina. Vähäisten vaihtoehtojen edessä on tärkeää saada tuntea itsensä oman elämän herrana edes jossakin asiassa. Tämän saman havaitsi myös Arja Jokinen (2004, 77 - 93.) tutkiessaan asuntolassa eläviä ihmisiä.

Asunnottomuus koettiin myös leimaavana. Eräs haastateltava erotti puheessaan itsensä "normaaleista ihmisistä" ja eräs toinen haastateltava sanoi, ettei mielellään paljasta ihmisille olevansa asunnoton. Tutkittavat kokivat asumisyksikössä asumisen parempana vaihtoehtona kuin toisten ihmisten luona asumisen, koska kerjäämiseen ei haluttu ryhtyä.

Silmiinpistävää oli tutkittavien tyytyminen oloihinsa asumisyksikössä ja elämäntilanteeseensa. Sekä elämäntilanne asunnottomana että elo asumisyksikössä nähtiin tai toivottiin jäävän väliaikaiseksi. Harvalla oli kuitenkaan suunnitelmia varsinaiseen elämänmuutokseen, vaikka kaikilla oli vaihtelevan aktiivinen asunnon hakeminen käynnissä. Muutamalla tutkittavalla oli havaittavissa passiivisuutta ja he tuntuivat jopa tyytyväisiltä elämiseensä asumisyksikössä. Olarinluoman vastaanottokodissa asuneet haastateltavat korostivat tyytyväisyyttään palveluun sekä siihen, että monta asiaa, kuten siivous ja ruuanlaitto, tehtiin heidän puolestaan.

Haastateltava: "nyt mä en lähtis millään täältä pois, tääl on kaikki mitä tarvittee"

11.1.2 Joka kodin asuntomarkkinat?

Asunto ja sen menettäminen, saaminen ja merkitys olivat keskustelujen keskiössä. Jokainen oli hakenut asuntoa enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Haastateltavat ihmettelivät, miksi asuntoa oli niin vaikea saada. Asuntoja arveltiin olevan liian vähän suhteessa tarpeessa oleviin. Asunnot olivat haastateltavien mielestä myös kovin kalliita, mikä rajoitti vaihtoehtoja asunnontarjoajissa. Asuntoja yritettiin saada Espoon Kruunulta sen edullisten vuokra-asuntojen vuoksi, mutta harvemmin yksityiseltä vuokranantajalta oltiin edes yritetty vuokrata. Syitä kodittomuuteen ja asunnon menettämiseen tuntui olevan enemmän kuin tutkittavia. Yllättävää oli, kuinka vähän tutkittavat kokivat itse olleen tekemisissä asunnon menettämisen kanssa. Moni kertoi menettäneen asuntonsa toisen henkilön tai muun tahon toimesta. Näitä syitä olivat esimerkiksi muiden ihmisten häiriköinnistä seuranneet häädöt ja

pahoinpitelyt asunnossa. Yksikään haastateltava ei syytellyt itseään kovinkaan ilmeisesti. Itsestä johtuvat asunnon menetykset liittyivät vuokran maksamatta jättämiseen tai parisuhteen katkeamiseen. Työn menettämisen myötä myös asumisoikeus päättyi yhdellä tutkittavalla. Velkaantumisen, vuokrarästien ja kriminaalitaustan koettiin estävän asunnon saantia. Vankilakierteet olivat muutaman tutkittavan kohdalla vaikeuttaneet asunnon saamista tai sen pitämistä. Eräs haastateltava kertoi jääneensä asunnottomaksi muutettuaan takaisin Suomeen. Moni oli kokenut myös epäoikeudenmukaisuutta asunnon saamiseen liittyen. Ajateltiin, että omasta asunnottomuus- tai rikollistaustasta johtuen ei saanut asuntoa. Velkaantuminen ja siinä joustamattomuus koettiin epäoikeudenmukaisena, koska oma korsi oli kannettu kekoon veronmaksajana aikanaan työelämässä. Asunnon hankkiminen olisi yhden haastateltavan kohdalla vienyt merkittävän osan hänen saamistaan etuuksista, joten hän katsoi parhaaksi olla virallisesti asunnoton.

Haastateltava: "mä olin vankilassa ja mun sen aikanen tyttöystävä jäi sinne asumaan ja se järjesti sitte hädän et mä en sitte tiedä mitä on tapahtunu... ..mut musta riippuma...riippumatta syistä"

11.1.3 Asunnottoman arki – päivästä toiseen

Päihteiden käyttö yhdisti kaikkia tutkittavia. Viisi haastateltavaa puhui omasta alkoholin käytöstään ja kaksi haastateltavaa oli kuntoutumassa huumeongelmasta. Yhdelle haastateltavalle alkoholin käyttö oli päivittäistä eikä se tuntunut olevan hänelle ongelmallista vaan päinvastoin osa arkea. Hän koki tärkeäksi sen, että alkoholin käyttö oli mahdollista. Muutamalle haastateltavalle alkoholin käyttö oli jaksottaista, ja näillä "reissuilla" juotiin runsaasti. Haastateltavat kertoivat siitä, kuinka juominen vaikutti heidän muuhun elämäänsä. Moni kertoi, että viinaan löytyy aina rahaa, ja kun on "juomisputki päällä", muut asiat jäävät hoitamatta. Kaksi heistä kertoi näiden reissujen aikana sattuneista rajuistakin väkivaltaisuuksista ja loukkaantumisista. Haastateltavat puhuivat usein "ajautumisesta", kun keskustelu kääntyi alkoholin käytön syihin. Eräs tutkittava kertoi lähtevänsä nauttimaan runsaasti alkoholia pahan olon seurauksena. Yhdellä tutkittavalla ei omien sanojensa mukaan ole alkoholiongelmaa, vaikka hän kertoi käyvänsä ravintolassa oluella.

Päihteiden käytölle on monia syitä. Haastateltavat eivät niitä kovin tarkasti eritelleet eikä niitä heiltä erityisemmin kysyttykään. Aineistosta kuitenkin on pääteltävissä, että alkoholi toimii osalla haastateltavista pahan olon lievittäjänä. Monella se liittyi myös sosiaalisiin suhteisiin ja sillä haettiin vaihtelua arkeen. Päihteiden käytöllä saatettiin myös todistella sitä, että valta omasta elämästä oli vielä itsellä.

Tutkittavien joukossa oli kaksi huumeidenongelmakäyttötäustan omaavaa henkilöä. He olivat kuntoutujia ja tavoittelivat täysraittiutta. Molemmat kertoivat siitä, että kuntoutuminen on pitkä ja kärsivällisyyttä vaativa prosessi, joka kestäisi useita vuosia. Huomattavaa oli se, että nämä aikaisemmin huumeita käyttäneet haastateltavat tavoittelivat raittiutta, mutta muut alkoholia käyttävät haastateltavat eivät siitä puhuneet. Nämä raittiuteen pyrkivät henkilöt kokivat äärimmäisen ahdistavana elää asumisyksikössä alkoholia käyttävien henkilöiden ympäröimänä. Heitä häiritsi erityisesti se, että heitä houkuteltiin jatkuvasti käyttämään alkoholia. Päihteen käytön lopettaminen oli ollut kova elämänmuutos, joka vaati rankkaa itsensä kanssa taistelua. Molemmat heistä toivoivat toisenlaista, kannustavampaa ympäristöä, mutta joutuivat asumaan asumisyksikössä olosuhteiden pakosta. Näistä haastateltavista suorastaan paistoi ahdistus.

Haastateltavien arki oli melko kapeaa. Parille henkilölle asumisyksikössä vapaaehtoisesti tehtävät askareet tai kavereiden remontissa auttelu olivat merkittäviä. Lukeminen, television katselu ja biljardin peluu mainittiin ajanviettotapoina. Moni kuitenkin korosti sitä, että tekemistä ei ole. Jotain oli kuitenkin keksittävä tappaakseen aikaa. Alkoholin nauttiminen oli merkittävä harrastus yhdelle haastateltavalle. Harvalla oli merkittäviä jokapäiväisiä ihmissuhteita. Omia lapsia tai muita sukulaisia tavattiin harvemmin kuin kavereita, ja jotkut olivat vanhempiinsa yhteydessä puhelimitse.

Haastateltavien kokemus omasta arjesta kuvaa hyvin huono-osaisuuden kasautumista. Jokaisen haastateltavamme elämästä löytyy enemmän kuin yksi asia, joka kertoo syrjäytymisestä tai huono-osaisuudesta (vrt. Raunio 2006, 28, 29). Kaikkia haastateltaviamme yhdisti työttömyys ja vähävaraisuus. On vaikea sanoa, mikä näiden asunnottomien ihmisten elämässä on syytä ja mikä seurausta. Onko työttömyyden taustalla päihdeongelma, vai toisin päin? Ovatko ihmissuhteet kapeutuneet asunnottomuuden myötä vai oliko sosiaalinen verkosto heikko jo aikaisemmin?

11.2 Kokemus asiakkuudesta ja palveluista

Kokemukset asiakkuudesta asumisyksiköissä eli Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa olivat pääsääntöisesti hyviä. Kokemukset asiakkuudesta muissa palvelupaikoissa kuten sosiaalitoimistossa ja työ- ja elinkeinotoimistossa vaihtelivat arvostuksen puutteesta hyvään kohtaamiseen. Asumisyksiköiden palveluiden kehittämiseen liittyvät ehdotukset koskivat lähinnä asumisyksiköiden viihtyvyyttä ja järjestettyä toimintaa sekä käytäntöjä. Muiden palvelupaikkojen suhteen toivottiin, että asiakkaat otettaisiin vastaan kohteliaasti ja heitä kohdeltaisiin yksilöinä ja arvostaen riippumatta taustasta.

11.2.1 Olarinluoman vastaanottokodin kehittäminen asiakasnäkökulmasta

Haastateltavat Olarinluoman vastaanottokodin asukkaat olivat tyytyväisiä saamaansa palveluun. Kysyttäessä he esittivät joitakin kehitysehdotuksia, jotka liittyivät lähinnä käytänteisiin. Yksi heistä toivoi enemmän aktiviteettia, ja oli kokenut tarjotun toiminnan mielekkäänä. Mieluisinta toimintaa oli paikan päällä ohjattu toiminta, joka ei vaatinut asukkaalta paljoa. Mahdollisuus puuhasteluun oli tärkeää. Mainittiin, että iltaruoka oli liian aikaisin, ja illalla ehti jo tulla nälkä. Talon viihtyvyyttä parantamaan toivottiin esimerkiksi viherkasveja. Oma huone oli myös toiveissa. Alkoholin vaikutuksen alaisena olemisen sallivan ”märän puolen” oloihin toivottiin parannusta, sillä etenkin lattialta nouseminen koettiin vaikeaksi. Unirauha häiriintyi toisten ihmisten pitämän äänen ja liikkumisen vuoksi. Positiivisena asiana koettiin myös se, että Olarinluomaan saa tulla päihtyneenä. Haastateltavat ihmettelivät myös sitä, mistä vastaanottokodista saa tietoa.

Haastateltava: ”Iha loistavasti, ei oo mitää, kaikki on ihan okei. On hyvin kohteliasta porukkaa henkilökunta ja asiakkaat ja kaikki”

Haastateltavat kokivat tulleen hyvin kohdelluiksi. Henkilökunta sai paljon positiivista palautetta ja kiitosta. Palvelu oli loistavaa ja tukea oli aina tarjolla. Eräs haastateltava kertoi, että kynnys tulla vastaanottokotiin oli korkea, koska hänellä oli vahvat ennakkokäsitykset paikasta. Hän ehdotti, että paikasta tiedotettaisiin enemmän, jotta ihmiset saisivat tiedon vastaanottokodista voidakseen tarpeen tullen hakeutua sinne, sekä jotta väärät käsitykset voitaisiin oikaista. Haastateltavat ilmaisivat myös olevansa hieman epätietoisia heitä koskevista asioista, kuten raha-asioista. He eivät tienneet, miten heidän rahojaan käsiteltiin. Eräs haastateltava koki henkilökunnan jakaman ”viikkorahan” saamisen jokseenkin alentavana, mutta ymmärsi kuitenkin sen tarkoituksen.

Haastateltava: ”...tuntuu vähän semmoselta vahtaamiselta... ..ku minun rahojanihan siellä on...”

11.2.2 Väinölä-kodin kehittäminen asiakasnäkökulmasta

Väinölä-kodin asukkaat olivat suhteellisen tyytyväisiä palveluun. Etenkin nopea huoneen järjestäminen ja henkilökunnan toiminta saivat kiitosta. Haastateltavat kokivat tulleen hyvin vastaanotetuiksi ja heitä arvostettiin.

Haastateltava: ”... jokaista meitä arvostetaan ihmisenä täällä...”

Osa toivoi enemmän järjestettyä toimintaa kuten retkiä luontoon, jääkiekko-otteluun raveihin, teatteriin, elokuviin tai keilaamaan sekä biljardia ja tikanheittokilpailuja. Suurin osa kehitysehdotuksista liittyi tiloihin. Talon siisteyteen toivottiin parannusta. Jotkut huoneet olivat todella ahtaita eivätkä tavarat mahtuneet niihin. Koettiin, että talon melutaso oli usein liian korkea ja oma rauha häiriintyi. Toiset asukkaat myös saattoivat häiritä tai jopa ahdistella yksityisyyttä kaipaavia henkilöitä. Luottamuksen puute muihin asukkaisiin ilmeni esimerkiksi siinä, että talon yhteiseen postilaatikkoon tulleiden postien saamiseen ei voinut luottaa. Vaikka yksityisyyttä kaivattiinkin, mainitsi eräs haastateltava, että toisinaan on mukava nähdä toisia ihmisiä ja toimia yhdessä esimerkiksi talon yhteiskeittiössä. Tiedonsaanti Väinölä-kodista nousi myös kehityskohteeksi. Väinölä-kodissa asiakkaat toimivat hyvin itsenäisesti ja henkilökunta on läsnä vain osan vuorokaudesta.

Haastateltava: "...periaate on se et me valvotaan jokainen toinen toisiamme..."

Toimintaperiaatteidensa mukaan Väinölä-koti tukee raittiutta, mutta vain kaksi neljästä Väinölä-kodissa haastatellusta pyrki siihen. Muut, jotka eivät tavoitelleet raittiutta, kertoivat lähtevänsä muualle juomaan, etteivät olisi tehneet talon sääntöjä vastaan. He saattoivat mennä tällöin yöksi esimerkiksi tuttaviansa luokse. Raittiuteen pyrkiviä asukkaita häiritsi toisten painostus lähteä mukaan. Päihteistä kuntoutuvien ja päihteitä käyttävien asukkaiden on toisinaan vaikea asua saman katon alla. Toisaalta toisista raitistumaan pyrkivistä saa vertaistukea tai kipinän elämän muutokseen, mutta voiko sen antaa tapahtua kuntoutuvien kustannuksella?

11.2.3 Muut palvelut ja niiden kehittäminen

Haastateltavilla oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia eri palveluista. Koettiin, että toisaalla oli saatu arvostavaa kohtelua, mutta toisaalla kohtelu oli ollut jopa työkeää. Haastateltavat olivat käyttäneet muun muassa sosiaalitoimiston, työ- ja elinkeinotoimiston, A-klinikan, asunnon tarjoajien, Sininauhaliiton, Kolmirannan hoitokodin, kriminaalihuollon ja terveystieteiden palveluita.

Jotkut haastateltavat kertoivat, että kohtelu sosiaalitoimistossa riippui aina työntekijästä. Sosiaalitoimistossa asioitaessa koettiin hankalaksi tiedonkulun ja päätöksenteon hitaus. Eräs haastateltava ehdotti, että sosiaalitoimistossa voitaisiin tarjota esimerkiksi kahvia asiakkaille. Työ- ja elinkeinotoimiston tarjoamat työhön valmentavat ja elämänhallintaa opettavat kurssit saivat haastatelluissa osakseen paljon kritiikkiä. Kurssit koettiin yksimielisesti turhiksi ja pari haastateltavaa sanoi, että osaa itse hakea itselleen työpaikkaa tarvittaessa.

Haastateltavat kokivat tulleen leimatuiksi menneisyytensä ja asunnottomuutensa vuoksi. Jotkut toivoivat, että heidän aikaisempien virheiden sijaan huomio kiinnitettäisiin positiiviseen kehitykseen. Asumisyksikön työntekijät tuntevat nämä ihmiset ja osaavat siten myös arvostaa heitä. Joissakin muissa paikoissa haastateltavat eivät kokeneet arvostusta osakseen. Tuntuu siltä, että viranomaiset, jotka eivät näitä ihmisiä tunne, kohtelevat heitä heidän henkilöhistoriansa perusteella. Haastateltavat saattavat olla viranomaisille vain asunnottomia, työttömiä, alkoholisteja ja rikollisia.

Jokainen haastateltavista oli jonottanut omaa asuntoa kauan, jopa vuosia. Osa ei hakenut asuntoa, mutta ne, jotka hakivat, eivät olleet tietoisia asunnonhakuprosessin tilanteesta. Monelle oli luvattu asunto, mutta mitään ei kuitenkaan ollut kuulunut. Haastateltavat olivat hyvin turhautuneita asunnonhakuun.

Nämä ihmiset kaipaavat tietoa mahdollisuuksistaan sekä vastauksia useisiin kysymyksiin. Epäoikeudenmukaisuus Espoonkruunu Oy:n asukasvalinnoissa näkyy myös Espoonkruunu Oy:n anteeksiantamattomissa periaatteissa. Espoonkruunu Oy:n asukasvalintojen perusteina ovat Aravavuokra-asuntoja ja Arava-vuokratalojen käyttöä ynnä muuta sellaista koskevien lakien mukaiset kriteerit, joita ovat hakijaruokakunnan asunnontarve, varallisuus ja tulot. Espoon kaupungin internetsivujen mukaan asunnon Espoonkruunu Oy:n asuntojen hakijat ryhmitellään asunnontarpeen kiireellisyyden perusteella kolmeen ryhmään, joista ensimmäiseen ryhmään kuuluvat kaikki haastateltavamme. Ensimmäisen, erittäin kiireellisen, kiireellisyysryhmään kuuluvat asunnottomat (ks. ARA:n asuntomarkkinaselvityksen kriteerit asunnottomuudesta), asumiskelvottomassa asunnossa asuvat, muuttovelvoitteen alaiset hakijat, erittäin ahtaasti asuvat (vähintään 3 henkilöä/huone), vanhempien luona, alivuokralaisena tai yhteiskäyttöisessä asunnossa asuvat, hakija on muuttamassa pääkaupunkiseudulle, jossa hakijalla on työpaikka, muu erittäin painava peruste. (Espoon kaupunki 2006b.)

Espoonkruunu Oy:n asukasvalintaperusteiden mukaan haastateltavamme olisivat varmasti saaneet jo asunnon, mutta Espoonkruunu Oy:n tarkemmista asukasvalintakriteereistä selviääkin, että varaa häätöön johtavaan virheeseen ei ole: ”Hakijalle, joka on omasta syystään menettänyt asunnon, tarjotaan asunto, mikäli vastaavassa asunnontarpeessa olevia muita hakijoita ei ole tai mikäli asunnon osoittamiselle on olemassa muita erittäin painavia perusteita.” (Espoon kaupunki 2006b..)

11.3 Tulevaisuus

Kysyttäessä tulevaisuuteen liittyvistä asioista ei haastateltavilla ollut kovin selkeitä näkymiä. Moni korosti asunnon saamisen tärkeyttä ja sitä, että asunnottomana vaikeassa elämäntilanteessa on haasteellista suunnitella mitään. läkkäin haastateltava toivoi saavansa

rauhassa viettää eläkepäiviään. Hän toivoi myös sitä, ettei hänen elämäänsä enää puututtaisi. Moni kertoi elävänsä päivä kerrallaan epävarmojen olosuhteiden pakosta. Kukaan ei kuitenkaan nähnyt tulevaisuuttaan synkkänä vaan päinvastoin moni näki valoa tunnelin päässä.

Haastateltava: "...mä en halua kelata mun vanhoja tekemisiä menneitä suunta on tonnepäin ylospäin se on ainoo se mikä antaa voimaa justiin ja muksut ja perhe..."

11.3.1 Aika pysähtyy

Suunnitelmattomuus kuvastaa hyvin haastateltavien elämäntilannetta. He ilmaisivat, että elämä on epävarmaa eikä tavoitteita voi erinäisistä syistä asettaa. Omat vaikutusmahdollisuudet nähtiin tärkeinä ja koettiin, että omilla valinnoilla voi vaikuttaa elämään. Tietoisuus oman valinnan mahdollisuudesta vaikutti kannustavan tutkittavia eteenpäin. Riippuvaisuus toisista tahoista, kuten asunnontarjoajista, tuntui kuitenkin vaikuttavan jaksamiseen negatiivisesti.

Tutkittavat tuntuivat tiedostavan omat ongelmansa, mutta heillä ei kuitenkaan ollut konkreettisia suunnitelmia tai halua muutokseen. Moni heistä velloi ikään kuin passiivisena odottaen muutosta. Onko tässä kyse turtumisesta tai tottumisesta vaikeaan tilanteeseen vai oikeasti tyytymisestä? Mistä tämä passiivisuus johtuu ja miksi omia vaikutusmahdollisuuksia ei hyödynnetä? Tilanne ei välttämättä ole niin sietämätön sitten kuitenkaan. Jos tilanne asumisyksikössä riittää, asuntolan tehtävä väliaikaisena paikkana ei toteudu. Muutama haastateltava mainitsi, että on mukavaa, että asioita tehdään heidän puolestaan. Tämä saattaa johtaa passivoitumiseen ja omien voimavarojen käyttämättä jättämiseen. Asenne saattaa kuitenkin johtua siitä, että asunnottomana eläminen on raastavaa, eikä ihminen pysty enää toimimaan. Elämä voi tuntua mahdottoman suurelta solmulta, ettei sitä edes pysty ajattelemaan, jolloin keskittyy ajattelemaan jotakin muuta suojellakseen itseä. Haastatteluissa nämä ihmiset eivät vaikuttaneet lyödyiltä, mutta se ei tarkoita sitä, etteivät he olisi tunteneet niin. Vaikka haastateltavat kertoivat hyvin avoimesti elämästään, emme silti mitenkään voineet päästä niin lähelle heitä, että he olisivat voineet näitä tunteita osoittaa. Lähelle pääseminen olisi vaatinut pitkäaikaisemman tutustumisen. Onko päivä kerrallaan -asenne vaikeiden olojen tulosta ja olosuhteiden pakkoa vai yhdistääkö tämä luonteenpiirre kaikkia tutkittaviamme sattumalta?

11.3.2 Oma kämpä - elämän peruskivistö

Kuten moneen kertaan on mainittu, oma asunto oli jokaisen haastateltavan suurin toive. Kaikilla ei kuitenkaan ollut kiire saada asuntoa. Varsinkin Olarinluoman vastaanottokodin

asiakkaat tuntuivat tyytyvän saamaansa palveluun. Ehkä yksinään asuminen pelotti osaa haastateltavista, sillä asumisyksikköön ja siellä saatavaan tukeen oltiin totuttu. Yksi haastateltava vannoni pitävänsä asunnostaan huolta ja kunnioittavan järjestyssääntöjä, jos vain saisi asunnon. Osa oli kiinnostunut tuetusta asumisesta, mutta osa vakuutti pärjäävänsä omillaan. Tuetuissa asumisessa hyvä puoli tuntui olevan se, että tuki on tarvittaessa saatavilla. Moni kaipasi omaa rauhaa ja sitä, että omat tavarat saa mahtumaan yhteen paikkaan. Naishaastateltavallemme oli tärkeää saada sisustaa oma koti.

12 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen tekeminen vaatii tarkkaa eettistä reflektointia. Etenkin, kun tutkittava on ihminen, on oltava erityisen varma siitä, ettei hänelle koidu tutkimukseen osallistumisesta haittaa. Pohdintaa tarvitaan niin haastattelujen jälkeen kuin koko tutkimusprosessissakin, sillä tulosten esittämisessä ja analysoimisessa on monta sudenkuoppaa. Luottamus on keskeinen asia tutkimuksen teossa, ja jotta tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää, on vallittava luottamus tutkimusta ja sen tekijää kohtaan (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 84). Olemme molemmat tutkijoina kokemattomia, mutta huolellisuus tämän opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa lisännee työmme arvoa. Jouduimme omien työellemme asettamiemme laatuvaatimusten vuoksi siirtämään valmistumisen aikataulua, sillä pidimme tämän työn laadukkuutta ja sen käyttöarvoa arvokkaampana seikkana kuin valmistumista nopeammassa aikataulussa. Keskustelimme paljon tutkimusprosessin joka vaiheessa, kyseenalaistimme, korjasimme ja pohdimme tutkimukseen liittyviä käytäntöjä, analyysiin sekä koko tutkielmaan luotettavuuteen liittyviä asioita. Huomasimme prosessin aikana, että parityöskentelystä on paljon hyötyä, esimerkiksi toinen voi huomata jotakin sellaista, mitä toinen ei huomaa.

EU:n rahoittamassa RESPECT-projektissa on laadittu ammatillisia ja eettisiä ohjeita eri aloilla tehtävää tutkimusta varten. Koska yhteiskunnallisen tutkimuksen tavoitteena on olla hyödyksi yhteiskunnalle, projektissa laaditun ohjeistuksen mukaan tutkijoiden tulee välttää haitan aiheuttamista sekä yhteiskunnan että yksilönkin näkökulmasta. Tutkijoiden tulee olla vakuuttuneita tutkimukseen osallistuvien henkilöiden vapaaehtoisuudesta sekä tiedostaa se, että tutkimukseen mukaan pyydettyjen vapaaehtoinen ja vapaa päätös osallistumisesta voi pohjautua vain riittävään tietoon tutkimuksesta. Henkilöiden on ainakin siis tiedettävä, mihin he osallistuvat ja kuinka pitkäksi aikaa sekä mihin tuloksia käytetään. (Kuula 2006, 238 - 239.)

Tutkimuksen eettisyyden kannalta tutkittavien oikeudet ovat ensi sijalla. Haastateltavien yksityisyys huomioitiin säilyttämällä heidän anonymiteettinsä koko työprosessin ajan. Nimettömyyttä korostettiin jo ensimmäisestä esittelystä alkaen. Haastatteluun suostuneita ihmisiä muistutettiin asiasta vielä ennen haastattelun alkua. Nimiä ei kirjattu missään

vaiheessa. Syntymäaika, sukupuoli ja syntymäpaikka kirjattiin tutkittavien kuvausta varten, mutta tietoja ei ole eritelty koskemaan yksittäistä henkilöä eikä niitä voi yhdistää henkilöön. Tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille ei ole kerrottu tutkimuksen osallistujien nimiä eikä muitakaan heidän antamia tietoja.

Tutkimukseen osallistuminen täytyy olla tutkittaville täysin vapaaehtoista. Tämä tuotiin yksityisyyden suojaamisen ohella esille ensimmäisessä esittelyssä ja tutkittavia muistutettiin haastattelun alussa siitä, että heidän ei ole pakko osallistua. Heille kerrottiin myös, että he voivat keskeyttää tai lopettaa haastattelun kesken tai poistaa sanomaansa vielä haastattelun jälkeenkin. Tutkittaville ei kerrottu etukäteen haastattelupalkkiosta tai pikemminkin heille annettavasta pienestä lahjasta, sillä halusimme heidän osallistuvan muusta henkilökohtaisesta syystä. Annoimme haastattelujen jälkeen tutkittaville kiitokseksi suklaata ja/tai tupakkaa.

Haastatelluille ihmisille ei koitunut tutkimukseen osallistumisesta haittaa. Heidän yksityisyyttään ei loukattu ja he toimivat vapaaehtoisesti. Haastateltavat saivat melko vapaasti puhua omasta elämästään, kokemuksistaan ja ajatuksistaan. He saivat äänensä kuuluville ja heille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksena olevan myös olla asunnottomille suunnattujen palvelujen kehittämisen pohjana. Yksikään haastateltava ei vaikuttanut haastattelun jälkeen katuvaan osallistumisestaan vaan päinvastoin he olivat tyytyväisiä ja kiitollisia mahdollisuudesta saada puhua. Yksi haastateltava jopa kannusti muita menemään haastateltavaksi.

Aineistossamme on paljon arkaluontoista materiaalia ja tutkittavia hankkiessamme korostimme säilyttävämme heidän anonymiteettinsä. Esimerkiksi esittäessämme tutkielmamme tuloksia kiinnitämme erityistä huomiota siihen, ettei haastateltavia voida tunnistaa heidän kertomastaan. Esitämme aineistosta lainauksia, mutta käytämme aina lainattavasta nimimerkkiä (*haastateltava*). Lainaukset ovat epäsuoria, sillä olemme muuttaneet niistä esimerkiksi tietylle haastateltavalle henkilölle tyypillisiä ja persoonallisia sanontatapoja yleisempään muotoon tunnistettavuuden ehkäisemiseksi. Huolehdimme koko aineiston salassapitamisesta Espoon kaupungin sosiaali- ja terveysalan tutkimukselle laatiman tutkimuslupan ehtojen ja tutkimusluvassa mainittujen lakien mukaisesti. Allekirjoittaessamme tutkimuslupaa sitouduimme siihen, että emme käytä saamiamme tietoja asiakkaan tai hänen läheistensä vahingoksi emmekä luovuta saamiamme henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pidämme ne salassa. Sitoudumme esittämään tutkimustulokset niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä eikä perhettä. Sitouduimme myös noudattamaan henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä (Espoon kaupunki 2009). Hävitämme alkuperäisen aineiston asianmukaisesti opinnäytetyömme valmistuttua.

Haastattelut ovat olleet haastateltaville täysin vapaaehtoisia ja haastateltavilla oli oikeus keskeyttää haastattelu tai jättää vastaamatta missä tahansa vaiheessa. Kunnioitimme tutkimukseen osallistuneiden ihmisarvoa ja yksityisyyttä emmekä urkkineet tai udelleet asioista, joista haastateltavat eivät halunneet kertoa. Haastateltavat olivat hyvin avoimia ja tällaisia tilanteita ei ollut kovin montaa. Emme mitätöineet tai vähätelleet haastateltavien kokemuksia tai puhuneet ikävistä asioista kaunistellen. Kiinnitimme huomiota siihen, että jokainen haastateltava ymmärtää tutkimuksemme tarkoituksen ja oman osallisuutensa haastattelun aikana. Ymmärtävä, eläytyvä ja kunnioittava vuorovaikutus oli lähtökohtanamme haastattelutilanteessa. Annoimme haastateltavalle tilaa puhua omasta elämästään ja kannustimme siihen, mutta pyrimme kuitenkin ohjaamaan keskustelua ennalta mietittyihin teemoihimme. Kuuntelimme mielellämme myös haastattelurungon kysymyksiin suoranaisesti liittymättömiä kertomuksia, joista myöhemmin ajateltuna olikin apua, sillä niistä sai hyviä lisätietoja.

Toisten tekemiin teksteihin ja tutkimuksiin oikealla tavalla viittaaminen voi olla haasteellista. Tekstin sujuvuuden tai luettavuuden kannalta on kyseenalaista käyttää paljon suoria lainauksia lähdemateriaalista. Tämän vuoksi on yleistä viitata toisten teksteihin ja tutkimuksiin esittelemällä niitä omin sanoin. Näin toimiessaan kirjoittaja ottaa kuitenkin riskin. Mitä jos kirjoittaja ei olekaan ymmärtänyt lähdeään oikein vaan ymmärtämättömyyttään vääristeleekin toisen tekstiä? (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 105.) Lähteitä käyttäessämme olemmekin pyrkineet huolellisuuteen ja huolehdimme opinnäytetyömme lähdeaineiston luotettavuudesta ja asianmukaisuudesta niin, että aineistot ovat tieteellisiä ja suhteellisen tuoreita. Asianmukaisilla lähdeviitteillä vältämme plagioinnin ja kunnioitamme tekijänoikeuksia. Etenemme prosessissa Laurea-ammattikorkeakoulun tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti.

Opinnäytetyön aineiston käsittelyvaiheessa tulee vastaan haasteita, kun nauhat puretaan tekstimuotoon, joka järjestetään uudelleen. Mitä enemmän alkuperäistä aineistoa muokataan, sitä suurempi riski se tulosten luotettavuudelle on. Tuloksia tarkastellessa on otettava huomioon esimerkiksi se, että haastateltava saattaa yrittää miellyttää haastattelijaa tai olettaa, mitä haastattelija haluaa kuulla. Työn tarkoituksena ei ole tuottaa yleistettävää tutkimustietoa vaan tuoda esille yksilön ainutlaatuisia kokemuksia.

13 Yhteenveto ja kiitokset

Tavoitteemme nostaa asunnottomien ääni kuuluviin ja tuottaa tietoa asunnottomien ihmisten kokemuksista toteutui varsin hyvin. Tämän opinnäytetyön levityksen kautta heidän äänensä ja kokemuksensa saadaan kuuluviin. Tutkimuskysymyksemme olivat: miten tutkittavat kokevat

kodittomuuden, miten tutkittavat kokevat asiakkuuden, miten tutkittavat kehittäisivät heille suunnattuja palveluita ja mitä näkemyksiä heillä on tulevaisuudestaan.

Tutkittavat kokivat kodittomuuden erittäin ikävänä asiana, suorastaan kärsimyksenä. Osa heistä kuitenkin tyytyi tilanteeseensa. Kodittomuus on passivoivaa ja vie elämäntahdon. Asunnottoman elämä on epävarmaa ja turvatonta. Päivä kerrallaan -asenne on ehdottoman tärkeä voimavara ja se auttaa tutkittaviamme sopeutumaan. Tutkittavat ovat käyneet läpi kirjavia palvelupolkuja, joihin kuului muun muassa sosiaali- ja päihdepalveluita sekä työ- ja elinkeinotoimiston palveluita.

Tutkittavien arki on yksipuolista ja heidän mahdollisuutensa ovat vähäiset. Monen elämään liittyi vahvasti päihteiden käyttö tai vastaavasti raittiuden tavoitteleminen. Kaikki tutkittavat olivat kokeneet pitkäaikaistyöttömyyttä ja heistä kaikki olivat pitkäaikaisasunnottomia. Syitä asunnottomuuteen olivat velat ja muut maksuhäiriöt, rikollisuus, avioero, omasta tai muiden päihteiden käytöstä aiheutuneet järjestyshäiriöt. Kaikki eivät hakeneet asuntoa, mutta ne, joilla asuntohakemus oli voimassa, olivat jonottaneet asuntoa jo todella pitkään tietämättä hakuprosessin etenemisestä.

Asiakkuus koettiin toisinaan nolona. Moni koki olevansa leimautunut sen vuoksi, että asui asumisyksikössä. Osa tutkittavista toivoi, että heidät kohdattaisiin yksilöinä ja että heidän positiiviseen kehitykseensä kiinnitettäisiin huomiota menneisyyden tekojen sijaan. Moni oli myös kyllästynyt työllistämispalveluiden tyrkyttämiseen. Leimautumiseen liittyviä ongelmia ei kuitenkaan koettu asumisyksikössä vaan palvelu Olarinluoman vastaanottokodissa ja Väinölä-kodissa koettiin pääasiassa hyvänä. Tutkittavat olivat kiitollisia paikasta ja hyvästä kohtelusta asumisyksikössä. Moni tyytyi siihen, mitä oli tarjolla eikä vaatinut sen enempää. Asumisyksiköiden kehityskohteiksi tutkittavat nostivat yksityisyyden ja aktiviteetin puutteen sekä tiloihin ja viihtyvyyteen liittyvät puutteet.

Asunnon saamisen vaikeus oli esillä kaikissa haastatteluissa. Asuntoa toivottiin, mutta kaikilla ei ollut kiirettä sen hankinnan suhteen. Osa kuitenkin koki elämäntilanteensa asunnottomana sietämättömäksi. Tutkittavilla ei juuri ollut konkreettisia suunnitelmia tulevaisuutensa varalle. He kuitenkin kokivat voivansa vaikuttaa elämäänsä omilla valinnoillaan.

Erik Allardtin jaottelun mukaan hyvinvointi koostuu kohtuullisesta elintasosta (having), sosiaalisista suhteista (loving) ja mahdollisuudesta toteuttaa itseään (being) (Jokinen & Saaristo 2006, 134). Haastattelemlamme asunnottomilla ihmisillä oli kaikilla heikko toimeentulotaso, niukahkot sosiaaliset suhteet eikä heillä juuri ollut mahdollisuutta toteuttaa itseään. Tutkimamme mukaan asunnottomilla ihmisillä on edellä mainittuun teoriaan peilaten vain hyvinvoinnin rippeet jäljellä.

Kokemusten perusteella tuntuisi järkevältä keskittää asunnottomien yleisimmin käyttämät palvelut asumisyksikköön, koska heille on tärkeää, että heillä on luottamukselliset välit niihin, jotka heidän asioitaan hoitavat. Jokaisen sosiaalialan ammattilaisen kannattaisi tarkastella omaa suhtautumistaan ja huomioida jokainen ihminen huolimatta hänen teoistaan. Asumisyksiköjä tulisi kehittää kodinomaisemmiksi ja viihtyisämmiksi. Oma lukollinen huone omalla postiluukulla edesauttaisi turvallisuuden ja yksityisyyden tunnetta. On tärkeää tarjota vaihtoehtona asumisyksikkö, jonne voi tulla päihtyneenä, mutta on myös hyvä tarjota päihteetön asumisyksikkö päihteettömyyttä tavoitteleville tai raittiille. Miksi kenenkään tulisi menettää asumispaikkaansa alkoholin käytön vuoksi, kun se on kuitenkin Suomen laissa täysi-ikäisille sallittua. Passivoitumisen ja omien voimavarojen ehtymisen ehkäisemiseksi tulisi asumisyksiköissä pyrkiä aktivoimaan ja kannustamaan asiakkaita omatoimisuuteen. Puolesta tekemisen tai totaalisen itsenäisyyden vaatimisen sijaan asumisyksiköjen työntekijät voisivat kulkea rinnalla, tehdä yhdessä ja olla tukena.

Jatkotutkimuksen aiheiksi ehdottaisimme tarkempia kartoituksia siitä, miten kunkin asumisyksikön omat tavoitteet näkyvät asiakastyössä sekä asiakkaiden näkökulmasta. Lisäksi olisi kiinnostavaa selvittää laitoksissa asunnonpuutteen vuoksi majoilevien osalta vuotuisia Espoon maksettavaksi tulevia kustannuksia ja verrata niitä tukiasuntojen lisäämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Asunnottomuutta on tutkittu Suomessa jo melko paljon. Tutkimuksella saadaan arvokasta tietoa aikaiseksi, mutta hyödyllisen tiedon hyödyntämättä jättäminen ei ole kannattavaa. Nyt olisikin aika ryhtyä suunnitelmista toimiin yhä ripeämmällä otteella. Opinnäytetyön tuloksia tullaan hyödyntämään ainakin Espoon kaupungin mielenterveys- ja päihdepalvelujen ja muiden espoolaisten toimijoiden asunnottomille suunnattuja palveluja kehitettäessä.

Kiitos kaikille, jotka ovat auttaneet tämän opinnäytetyön valmiiksi saattamisessa. Kiitos, Olarinluoman vastaanottokodin ja Väinölä-kodin väki, Kaijus Varjonen, Hannu Papinaho, Erkki Tapanainen, Espoon kaupunki, Asunnottomien yö Espoossa -työryhmä ja Maan korvessa kulkevi - dokumentaarinen valokuvanäyttely espoolaisesta asunnottomuudesta -työryhmä.

Lähteet

ARA Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. Kunnan asuntomarkkinaselvitykset Espoo 1992 - 1993 & 1995 - 2008. ARA.

ARA Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. 2009. Asunnottomat 2008 Selvityksiä 3/2009. <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=22868&lan=F>. Luettu 31.5.2009.

Clarkeburn, H., & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tallinna: Vastapaino.

Eisenschitz, A., Gough, J. & McCulloch, A. 2006. Spaces of social exclusion. Routledge; Oxon.

Espoo. 2007. Olarinluoman vastaanottokoti. Esite.

Espoon kaupunki. 2006a. Asunnottomille tukiasuntoja ja palveluita. <http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;29;37412;37477;49396>. Luettu 31.5.2009.

Espoon kaupunki. 2006b. Asukasvalintaperusteet. <http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;18678;408;410>. Luettu 29.5.2009.

Espoon kaupunki. 2006c. Asumispalvelut. <http://espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;9878;10230;10239>. Luettu 26.5.2009.

Espoon kaupunki. 2006d. Olarinluoman vastaanottokoti. <http://espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;9878;10230;10239;10241>. Luettu 26.5.2009.

Espoon kaupunki. 2009. Tutkimuslupa. <http://espoo.fi/attachment.asp?path=1;28;11866;11867;15227;39451;39455;15382;104354>. Luettu 27.7.2009.

Fredriksson, P. 2000. Asuntopoliittinen strategia 2000 - 2003 Selvitysmiehen ehdotus. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö, Asuminen 382/2000. Helsinki: Oy Edita Ab.

Granfelt, R. & Hynynen, R. Teoksessa Hynynen, R. (Toim.). 2005. Asuntoja tukea asunnottomille Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö, Asuminen 745. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, R. 1999. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Tiimi 1/1999. <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/1999/199/Granfelt.html>. Luettu 25.1.2008.

Helne, T. 2002a. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes. Gummerus: Saarijärvi.

Helne, T. 2002b. Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Forsberg, H., Juhila, K. & Roivainen, I. (toim.) 2002. Marginaalit ja sosiaalisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hietaniemi, E. 2001. Asiakas verkoston keskipisteenä. Edita: Helsinki.

Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Jokinen, A. 2004. Asuntola kulttuurisella kartastolla. Teoksessa Puhua vastaan ja vaieta. Huttunen, L., Jokinen, A. & Kulmala, A. 2004. (toim.) Gaudeamus: Helsinki.

Jokinen, K. & Saaristo, K. 2006. Suomalainen yhteiskunta. 2. painos. WSOY: Helsinki.

Juhila, K. 2002. Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Forsberg, H., Juhila, K. & Roivainen, I. (toim.) 2002. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Juntto, A. 1990. Asuntokysymys Suomessa Topeliuksesta tulopolitiikkaan. Helsinki; Valtion painatuskeskus.

Juujärvi, S. 2007. Työn rajalla hankesuunnitelmaluonnos. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Juurinen, P. & Virtanen-Olejniczak, K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Toinen vääryyskirja. Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) Kelan tutkimusosasto: Helsinki.

Kuula, A. 2006. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Helsinki: Vastapaino Gummerus.

Kärkkäinen, S-L. 1998. Asunnottomuus. Teoksessa Syrjäytyminen 1990-luvun puolivälin Suomessa. Uusitalo, H. (toim.) Stakes: Helsinki.

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot Suomen ympäristö 3 | 2008. Viitattu 22.5.2009. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79828>

"Nimi ovesa". 2009. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=sv>. Luettu 13.7.2009.

Paasonen, M. 2003. Uneliaan iltapäivän miehet - tutkimus ikääntyvien, asuntolassa asuvien miesten arjesta, tulevaisuudensuunnitelmista ja unelmista. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro Gradu -tutkielma.

Papinaho, H. 2009. Henkilökohtainen tiedonanto kirjeitse 17.4.2009.

Papinaho, H. 1996. Asunnottomat Selvitys Espoon Kiinteistöpalvelukeskuksen Asuntopalveluysikön vuokra-asuntotoimiston toimialajohtaja E. Pätiälälle 11.3.1996.

Paulus, I. 1993. Asunnottomuus sosiaalipoliittisena puutteena Tutkimus asunnottomuuden ongelmasta ja sen valtiollisista ratkaisuyrityksistä vuosisadan vaihteesta nykypäivään. Asuntohallitus tutkimus- ja suunnitteluosasto julkaisuja 3:1993. Helsinki.

Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Latomaa, T. & Perttula, J. (toim.) 2005.: Kokemuksen tutkimus. Helsinki: Dialogia.

Pulma, P. 1999. Halutaan koti vaikka kaupungin laidalta Helsingin asuntojono 1945 - 90. Teoksessa E. Katainen, A. Suoranta, K. Teräs & J. Valenius (toim.) Koti kaupungin laidalla - työväestön asumisen pitkä linja. Saarijärvi; Gummerus Kirjapaino Oy.

Raitakari, S. 2002. Sosiaalityön marginaalistatus - Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Forsberg, H., Juhila, K. & Roivainen, I. (toim.) 2002. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Gummerus: Helsinki. Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys. Asuminen. <http://www.sley.fi/html/fi/1167381801441272291.html>. Luettu 26.5.2009.

Socca. 2006. Tilanearviointihankkeen eteneminen Olarinluoman vastaanottokodissa. <http://www.socca.fi/asunnottomuus/liitteet/Olsu.pdf>. Luettu 30.5.2009.

Socca. Espoossa kehitetään asunnottomien tilanearviota. <http://www.socca.fi/asunnottomuus/espoo.htm>. Luettu 30.5.2009.

Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R. Teoksessa Granfelt, R., Forsman, S., Helin, H., Josefsson A-M., Männistö, P., Pikkarainen, M., Råman, P., Seppälä, U., Sunikka, S., Tuominen, P., Varjonen, K. & Virtanen, P. 2007. Asunnottomuuskirja Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Helsinki; Yliopistopaino.

Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys. Väinölä-koti.
<http://www.sley.fi/html/fi/116737924582678610.html>. Luettu 26.5.2009

Särkelä, A. 1993. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Tainio, H. 2008. Asunnottomuuskierteessä. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Licensiaatintyö.

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2008. Asunnottomat Kokoomuksen värisuora poistaa asunnottomuuden?. Tesso Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti 4/2008, 36.
<http://dialogi.stakes.fi/FI/dialogin+arkisto/2008/4/sivu/36.htm>. Luettu 31.5.2009.

Tilastokeskus. 2006. Asunnoton. <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html?tulosta>. Luettu 31.5.2009.

Yliopistolehti. 1998. Väitökset 2.7.-11.9.1998 osa 5. Yliopisto verkossa 16/1998.
http://www.helsinki.fi/lehdet/yolehti/1998_16/osa5.html. Luettu 25.1.2008.

Kuvioluettelo

Kuvio 1: Asunnottomia Espoossa 1992 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)	16
Kuvio 2: Asunnottomat espoolaiset majapaikan mukaan vuosina 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)	19
Kuvio 3: Asunnottomat espoolaiset alle 25-vuotiaat, maahanmuuttajat ja perheet vuosina 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)	20
Kuvio 4: Asunnottomat espoolaiset sukupuolen mukaan jaoteltuna 2004 - 2008 (ARA Valtion asuntorahasto 1992 - 1993 & 1995 - 2008.)	21
Kuvio 5: Teoreettinen viitekehys.....	24

Taulukkoluetelo

Taulukko 1, Kodittomuus	34
Taulukko 2, Kokemus asiakkuudesta ja palveluista	40
Taulukko 3, Tulevaisuus	46

Liite 1: Haastattelurunko

Perustiedot

Nimimerkki

Ikä

Sukupuoli

Haastattelupaikka

Asunnottomuushistoria (v/kk)

Kotipaikkakunta (nykyinen ja entiset, erityisesti jos ollut asunnottomana muussa kunnassa)

1. Kokemus kodittomana olemisesta

- Miten olet jäänyt ilman asuntoa?
- Missä, milloin ja kenen kanssa asuit viimeksi?
- Minkälaisia ihmissuhteita sinulla oli ennen asunnottomaksi joutumista?
- Kerro työhistoriastasi?
- Kertoisitko meille, miltä tuntuu olla koditon?
- Miten asunnottomuus vaikuttaa elämääsi tällä hetkellä?
- Millaisia selviytymiskeinoja sinulla on? Miten jaksat päivästä toiseen?
- Mitä elämääsi kuuluu (ihmiset, tekemiset jne.)?
- Mitä luulet, mitkä asiat jarruttavat asunnon saantiasi?
- Mikä on elämässäsi tärkeintä?

2. Asunnottomuus

- Mikä oli ensikosketuksesi sosiaalipalveluihin? Miten hakeuduit vai ohjattiinko sinut?
- Mitä sosiaalipalveluita (sosiaalitoimisto, asumispalvelut, ensisuojat, kriminaalihuolto, päihdehuolto ja -kuntoutus, mielenterveyspalvelut jne.) olet käyttänyt?
- Mitä/millaisia palveluita olet saanut/sinulle on tarjottu asunnottomana?
- Missä kaikkialla olet majoittunut ollessasi asunnottomana?
- (- Jos ollut muussa kunnassa asunnottomana, miten vertaisit palveluita Espoon vastaaviin?)

3. Kokemuksia asiakkaana olemisesta?

- Miten sinua on kohdeltu asiakkaana eri palvelupaikoissa (tässä voi tarkentaa edellä lueteltuihin paikkoihin)
- Kuinka sinua on arvostettu?
- Millaiseksi olet kokenut roolisi yhteiskunnassa?
- Mitä toivoisit palveluilta? Minkälaista viestiä haluaisit lähettää ihmisille?
- Miltä asiakkaana oleminen tuntuu?

- Millaisia asunnottomien palveluita itse järjestäisit? Millaista tukea tarvitset/toivoisit saavasi?
- Mikä olisi palveluiden kehittämisessä tärkeintä?
- Nimi oveen, mitä mieltä?

4. Katse tulevaisuuteen?

- Millaisia toiveita ja haaveita sinulla on tulevaisuuden varalle?
- Millaisia pelkoja sinulla on tulevaisuuden suhteen?
- Miten haluaisit asua tulevaisuudessa?
- Miten uskot itse voivasi vaikuttaa elämäntilanteeseesi eli millaiset ovat vaikuttamismahdollisuutesi?
- Mitä toivoisit muilta tahoilta?